

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Staša Dabič Perica

**Pomen mask in maskiranja v sodobni družbi:
antropološka analiza**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Staša Dabič Perica

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna V. Godina

**Pomen mask in maskiranja v sodobni družbi:
antropološka analiza**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Pred iztekom roka ...

... se zahvaljujem mentorici Vesni V. Godina za strokovno pomoč in potrpežljivost,

Noni za lepo slovensko besedo,

vsem ostalim za ohranjanje upanja in vztrajnost pri teženju,

In Čarovnici, Rimljanki, Vdovi, Swingerki, Nevesti, Zombiju, Hypotu in Klovnu za refleksijo.

Uporabno do: naslednje raziskave

Pomen mask in maskiranja v sodobni družbi: antropološka analiza

Maskiranje je kulturni pojav, ki ga najdemo v večini zgodovinskih obdobj in na mnogih mestih po svetu, vendar se nosilci mask in njihovo vedenje, čas, motivi, namen, funkcije, ritualno ozadje in pomen maskiranja glede na različne družbene kontekste spreminjajo. Maskiranje je s strani antropoloških ved v Sloveniji zapostavljen fenomen, etnološke raziskave pa so imele poudarek predvsem na maskah v pustnem času. Cilj tega diplomskega dela je odkriti različne pojavne oblike maskiranja, spoznati njihove značilnosti in pomen za posameznika in za družbo. Teoretični del naloge vsebuje oris zgodovinskega razvoja in fenomenologije maskiranja ter predstavitev različnih teoretskih in antropoloških vidikov na obravnavani problem. V empiričnem delu naloge sledi predstavitev podatkov, pridobljenih s pomočjo intervjujev, metode komparacije in sinteze. Rezultat celotne analize je seznam novih oblik in priložnosti za maskiranje skozi vse leto. Zbrani podatki razkrivajo značilnosti in funkcije sodobnega maskiranja ter nakazujejo, da je pri maskiranju pomemben celotni proces in kontekst, v katerem nosilec maske skupaj z drugimi aktivno deluje. Maska je izrazno sredstvo in pripomoček za sprostitev in izhod iz vsakdanjika.

Ključne besede: maska, maskiranje, pomen, funkcija, sodobnost, značilnosti.

Meaning of masks and masking in contemporary society: an anthropological analysis

Masking is a cultural phenomenon that can be found in most historical periods and in many places around the world, but the mask's wearers and their behaviour, timing, motives, purpose, function, ritual background and meaning of masking are changing in accordance with the social contexts. Masking is a neglected phenomenon by anthropological sciences in Slovenia, on the other hand ethnological researches have concentrated particularly on masks in the carnival time. The goal of this study is to detect various forms of masking, to learn about their characteristics and signification to individual and for society. The theoretical part of the paper contains an outline of the historical development and phenomenology of masking and presentation of different theoretical and anthropological aspects to addressed problem. In the empirical part of the thesis follows the presentation of the data obtained through interviews and other methods. The result of the overall analysis is a list of new forms and opportunities for masking all year around. The collected data is revealing the characteristic and functions of contemporary masking which suggests that in an event with masked participants, it is important that the whole process and the context in which the mask carrier along with others acts actively. The mask is a means of expression and a device for relaxation and exiting from everyday life.

Key words: mask, masking, meaning, function, contemporary, characteristics.

KAZALO

1 UVOD	8
2 MASKE IN MASKIRANJE	11
2.1 OPREDELITEV POJMOV	11
2.2 ZGODOVINSKI PREGLED.....	12
2.2.1 Stari vek	12
2.2.1.1 Prazgodovina	12
2.2.1.2 Stari Egipt	13
2.2.1.3 Antika	13
2.2.2 Srednji vek	15
2.2.3 Novi vek.....	17
2.3 FENOMENOLOGIJA	18
2.3.1 Arhaičnost, kontinuiteta in univerzalnost	18
2.3.2 Čas maskiranja	19
2.3.3 Splošne značilnosti in posebnosti	19
2.4 TIPOLOGIJA	20
3 RAZLIČNI TEORETSKI PRISTOPI	23
3.1 ZAČETKI ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA	23
3.2 RELIGIOLOŠKI PRISTOP	24
3.3 PSIHOLOŠKI PRISTOP	26
3.4 SOCIOLOŠKI PRISTOP	29
4 ANTROPOLOŠKI POGLEDI	31
4.1 FUNKCIONALISTIČNE RAZLAGE	32
4.2 STRUKTURALISTIČNE RAZLAGE.....	32
4.3 SEMIOLOŠKE RAZLAGE	34
5 EMPIRIČNI DEL: analiza primerov	38
5.1 Predhodne raziskave v Sloveniji.....	38
5.2 METODOLOGIJA	39
5.2.1 Predstavitev metod	39
5.2.2 Predstavitev zbiranja podatkov	41
5.2.3 Obdelava podatkov	42
5.3 PREDSTAVITEV PODATKOV	43

5.3.1	Pojavne oblike v Sloveniji	43
5.3.2	Povzetki intervjujev	44
5.3.2.1	<i>Swing</i>	44
5.3.2.2	<i>Dekliščina</i>	47
5.3.2.3	<i>Hypo</i>	49
5.3.2.4	<i>Zombi</i>	51
5.3.2.5	<i>Rimljanka</i>	53
5.3.2.6	<i>ZUM Kreativna</i>	55
5.3.2.7	<i>Pust</i>	57
5.3.2.8	<i>Noč čarovnic</i>	60
5.4	PRIMERJAVA PO KATEGORIJAH	62
5.4.1	Osnovni podatki	62
5.4.2	Skupina	62
5.4.3	Čas in prostor	63
5.4.4	Dogodek	63
5.4.5	Maska – Materialni del	64
5.4.6	Maska – Nematerialni del	64
5.4.7	Odnos z okolico	65
5.4.8	Motiv, namen in pomen	66
5.4.9	Razno	66
5.5	SKLEP ANALIZE	67
6	ZAKLJUČEK	70
7	LITERATURA	74
PRILOGE	74
	Priloga A: Vprašalnik za intervju	77
	Priloga B: Prepis intervjuja – swing	81
	Priloga C: Prepis intervjuja – deklščina	93
	Priloga Č: Prepis intervjuja – maskota Hypo	101
	Priloga D: Prepis intervjuja – zombi shod	106
	Priloga E: Prepis intervjuja – Rimljanka	111
	Priloga F: Prepis intervjuja – ZUM kreativna	120
	Priloga G: Prepis intervjuja – pust	127
	Priloga H: Prepis intervjuja – noč čarovnic	135

Seznam tabel in fotografij

Shema 4.1: Elementi maskiranja.....	35
Shema 4.2: Maskiranje v ritualih	36
Fotografija 5.1: Ljubljana SweetSwing Festival	46
Fotografija 5.2: Skupinska fotografija udeleženk na dekliščini	48
Fotografija 5.3: Poziranje v kopalnici	49
Fotografija 5.4: Maskota Hypo v nakupovalnem središču.....	50
Fotografija 5.5: Zombi shod.....	51
Fotografija 5.6: Zombiji so napadli ženina in nevesto	52
Fotografija 5.7: Rimski tabor	54
Fotografija 5.8: Maskiranje ob otvoritvi pohištvenega centra Lesnina.....	55
Fotografija 5.9: Klovn zobozdravnik	56
Fotografija 5.10: Žalujoča vdova	59
Fotografija 5.11: Organizatorka druženja v maski čarovnice	60
Fotografija 5.12: Čarovnice.....	61
Fotografija 5.13: Namaskirani psi	61

1 UVOD

Maska se kot pojem uporablja v vrsti različnih panog in disciplin. Je beseda, ki nosi mnogo pomenov in je predmet za marsikatero rabo. Maska služi človeku pri zakrivanju, zaščiti, preobleki, spremembi videza, igri, kot okras itd. Maske najdemo v karnevalih, v gledališču, na protestih, v filmih, v operacijskih sobah, v umetniških delih, pri potapljanju, pri športnih igrah, pri vojaških operacijah ipd. Uporabljajo jih tudi pri ropih, na sodiščih, glasbeniki na koncertih, pri pogrebnih obredih in drugih ritualih, kot kozmetični pripomoček in še pri čem. Kljub naštetemu pa večina ljudi v našem okolju maske povezuje s pustnim časom. Na primer, tudi Miklavž in Božiček in dedek Mraz so maske, ampak jih le redko kdo dojema kot takšne.

Maska je beseda, predmet, ideja in metafora. Kot metafora se uporablja predvsem kot stilistični element pri pisanju besedil, in pojavlja se tudi v glagolski obliki. Običajno sporoča, da nekaj ni videti, tako kot se kaže, da je v resnici nekaj drugega. Na primer: »Včasih se sovražni govor maskira v sladke izjave (Hradil Kuplen 2015)«.

Z zaščitnimi, poklicnimi, gledališkimi, športnimi, torej takšnimi maskami, ki imajo praktično in estetsko funkcijo, se ne bomo ukvarjali. V pričujočem diplomskem delu bomo obravnavali masko kot predmet, ki ima nosilca in skozi njun odnos ustvarja pomen; kot predmet, ki se pojavlja ob različnih dogodkih v človekovem življenju, tudi v obliki navad, običajev ali ritualov. Skozi vso nalogo se bomo ukvarjali z izmuzljivo definicijo maske in jo na koncu poskusili ujeti v določenem kontekstu ter spoznati njeno funkcijo.

Maskiranje je zelo razširjen kulturni pojav, ki ga najdemo v veliki večini zgodovinskih obdobj in na mnogih mestih po svetu, vendar se njen pomen glede na različne družbene kontekste spreminja. »Postoji jedna zajednička tajna svih maski: zajednička funkcija za koju je stvoren ovaj prastari pribor čovečanstva ... «¹ (Kerényi v Bihalji-Merin 1970, 1). Te skrite funkcije skozi raziskavo verjetno ne bomo odkrili, bomo pa odkrivali tiste, ki se razkrivajo z uporabo različnih metod znanstvenega raziskovanja.

V vsakdanjem življenju se ne sprašujemo, ne reflektiramo, zakaj počnemo določene stvari, se udeležujemo določenih dogodkov, uporabljamo določene predmete. Preprosto živimo. Tudi o

¹ V slovenskem prevodu »Obstaja ena skupna skrivnost vseh mask: skupna funkcija, za katero je ustvarjen ta prastari pribor človeštva ... «.

uporabi mask in maskiranju se sprašujejo le redki. Na primer z vprašanji, kot so: ali se je funkcija maskiranja čez skozi čas spremenila; kdo se maskira; ali se ljudje drugače obnašajo, ko nosijo masko; ali je namen maskiranja le zabava in sprostitev ali morda satira, kritika oblasti; ali je maskiranje povezano s kakšnimi ritualnimi praksami? Po drugi strani pa, ali je za nosilca maske refleksija sploh potrebna? Najpomembneje je verjetno dejstvo, da maska skupaj z nosilcem izpolni svojo funkcijo.

Za iskanje razlag in pomenov različnih družbenih pojavov pa smo na delu kulturologi, antropologi in podobni. V tem diplomskem delu bomo raziskovali družbeni pojav maskiranja. Spraševali se bomo, v katerih oblikah se pojavlja, katere so glavne značilnosti in kakšen je pomen maskiranja ter kakšno vlogo igrajo maske in maskiranje v družbi 21. stoletja. Osredotočili se bomo predvsem na čas in prostor, v katerem se maskiranje dogaja, ali v katerem so maskirani prisotni, skupino, v katero je posameznik vključen, in odnos okolice do maskiranih. Poudarek bo tudi na posameznikovih motivih za maskiranje ter pomenu maskiranja za posameznika in družbo.

Maskiranje kot prakticiranje nošenja maske je s strani antropoloških ved zapostavljen fenomen, vsaj na slovenskem območju. Pri nas so se z maskami, predvsem tistimi, ki se pojavljajo v času pusta, ukvarjali predvsem etnologi. V Sloveniji je tako na voljo veliko etnografskega in etnološkega gradiva o tradicionalnih pustnih maskah, le malo znanstvenih publikacij pa preučuje »netradicionalne« maske ali maske, ki se pojavljajo izven pustnega časa.

S preučevanjem mask želimo pojav osvetliti predvsem z antropološkega vidika z zavedanjem, da so maske kompleksen pojav, ki zahteva interdisciplinarni pristop in ga brez poznavanja širšega konteksta ni moč enoznačno določiti. Obračali se bomo v preteklost in navezovali na značilnosti maskiranja v sodobnem svetu. Običaji in navade so se spremenile, vendar se kljub temu prakticiranje maskiranja marsikje nadaljuje, prav tako pa so vzniknile nove oblike, ki jim bomo v tej nalogi posvetili posebno pozornost.

Naloga je sestavljena iz dveh delov, iz teoretičnega in empiričnega. V teoretičnem delu diplomske naloge smo pri preučevanju domače in tuje strokovne literature ter drugih virov uporabili deskriptivno in komparativno metodo. Iskanje ustrezne literature je bilo zaradi

mnogopomenskosti besede 'maska' težavnejše in dolgotrajnejše, kot je morebiti pri drugih teoretskih pojmi. V empiričnem delu smo uporabili kvalitativne metode raziskovanja. Najprej smo s pomočjo literature in drugih virov identificirali konkretne primere uporabe mask in maskiranja Sloveniji, nato pa smo na podlagi pridobljenih teoretskih znanj pripravili vprašalnik in izvedli polstrukturirane intervjuje. Nazadnje smo pridobljene podatke analizirali s pomočjo metode komparacije in sinteze.

Masko bomo kot predmet raziskave poskušali predstaviti postopoma, kljub temu pa bo bralec na trenutke morda imel občutek, da nima vseh informacij, da naloga prehiteva, da obstajajo določene nejasnosti. Ko odpreš polje mask in maskiranja, se začne širiti na vse strani. Na začetku bomo ponudili terminološke in etimološke razlage besede, ki nam bodo koristile za lažje razumevanje raziskovalnega problema. V zgodovinskem pregledu bomo s primeri iz evropskega in mediteranskega območja iz različnih časovnih obdobj prikazali različne namene maskiranja in uporabe mask. Nato bomo odprli razpravo o univerzalnosti pojava, spoznali njegove splošne značilnosti in posebnosti. Pisali bomo o času in različnih priložnostih za maskiranje. V tretjem poglavju bomo spregovorili o znanstvenih začetkih raziskovanja mask in nadaljevali z različnimi pogledi na preučevanje maske, kot so religiološki psihološki in sociološki. V četrtem poglavju se bomo podrobneje seznanili z antropološkimi teorijami, poudarek bo na funkcionalističnih, strukturalističnih in semioloških razlagah. Peto poglavje je namenjeno empiričnemu raziskovanju. V tem delu bomo predstavili predhodne raziskave na to temo v Sloveniji, in si ogledali značilnosti današnjega konteksta – konteksta, v katerem živimo. Opisali bomo način in postopek zbiranja podatkov. Pridobljene podatke bomo nato predstavili in jih medsebojno primerjali ter rezultate analize opisali v sklepu. V zaključku bomo rezultate, pridobljene z analizo, primerjali s spoznanji iz teoretičnega dela ter tako povzeli zaključno misel. V zadnjem poglavju so na voljo vsi viri in literatura, ki smo jih med pisanjem uporabili.

2 MASKE IN MASKIRANJE

2.1 OPREDELITEV POJMOV

Beseda 'maska' sprva deluje zelo preprosto in razumljivo, kot beseda, za katero ne potrebujemo dodatne razlage. Kmalu pa opazimo, da je zanjo težko najti preproste definicije. Pogled v *Slovar slovenskega knjižnega jezika* pod geslo 'maska' nam razkrije, da nosi ta beseda veliko različnih pomenov: »predmet za zakritje obraza, glave, ki navadno nekaj predstavlja; kar prikriva, zakriva pravi videz, podobo česa; krinka; s šminko in drugimi pripomočki vlogi primerno urejen igralčev obraz; predmet, ki se da na obraz ali del obraza, zlasti za zaščito; mavčni odlitek pokojnikovega obraza« (Pogačnik 2008, 1127–1128). Termin 'maska' se prav tako uporablja v računalništvu, medicini, kozmetiki, avtomehaniki in na drugih področjih (prav tam, 1128). V *Slovenskem etnološkem leksikonu* (Ložar - Podlogar in Makarovič 2004, 311) je beseda 'maska' definirana tudi kot »preobleka/e, ki si jo človek nadene ob posebnih priložnostih, da spremeni svoj videz oziroma predstavlja določeno osebo ali lik«. Temu opisu je dodana (pomembna) razlaga, da je tudi »spremenjeno vedênje maskiranca nematerialna maska«.

Sprva so menili, da beseda maska izvira iz arabske *mashara*, kar pomeni »šala, burka, maškarada, maska« (Snoj 1997, 326), kasneje pa so to tezo opustili, saj naj bi bil izvor besede maska že predindoevropski in naj bi označeval »umazanijo, črno poslikan obraz, temno prikazen, demonski pojav« (Kuret 1984, 49). V stari grščini so za označevanje obraza kakor tudi maske uporabljali besedo *prósopon*, ki dobesedno pomeni »tisto, kar je postavljeno pred oko« (Mack 1994, 151). Latinska *persona* se je pomensko preobrazila iz 'gledališke maske' v 'vlogo, značaj, osebo' (Kuret 1984, 15) in je postala pomembno izhodišče za kasnejše psihološke teorije. V slovenščino pa je bila beseda maska v 19. stoletju prevzeta iz nemščine in francoščine (Snoj 1997, 326). V slovenskem jeziku uporabljamo še druge izraze zanjo: *šema*², *larva*³, *krinka*, *pust*, *naličje*, *maškara*, *fašenk* in njihove izpeljanke (Kuret 1984, 111). Pomensko ujemanje najdemo tudi pri poimenovanjih za masko v neevropskih kulturah. Vse se navezujejo na smrt, duhove in prednike (prav tam, 50).⁴

² Šema iz gr. *skía* »senca, duša umrlega« (Kuret 1984, 50).

³ Larva je latinski izraz za 'duh, strah, maska', ki je izpeljan iz *Lares* »božji hišni zaščitniki; duše umrlih, ki čuvajo hišo« (Snoj 1997, 293).

⁴ V Zgornjem Senegalu na primer za maske uporabljajo besedo *du-mama*, ki pomeni 'prednike', pri Jorubih besedo *egungun*, ki pomeni 'kost, okostnjak', na otokih v Torresovem prelivu besedo *keber*, ki pomeni »duhovno bistvo umrlega« in pri Indijancih Hopi *kačina*, ki pomeni 'duhovi umrlih, predniki' (Meuli v Kuret 1984, 50).

Kot smo opazili, terminološke in etimološke razlage niso enoznačne. O težavah z definiranjem pojma sociolog Jedrej (1980, 220) meni, »da 'maska' ne označuje nobene vrste družbene institucije, ki bi bila uporabna za socialnega antropologa. Posledično je vsakršen poskus definiranja temeljne narave maske brezploden«. Ta trditev samo kaže na kompleksnost pojava in njegovo prepletenost z mnogimi drugimi pojavi. Morda maska ne želi biti ujeta in se vsaki želji po zanesljivi definiciji izmuzne. V nadaljevanju bomo videli, da to ne bo ovira, saj nam bo pri razumevanju določene maske v pomoč kontekst, v katerega bo postavljena.

2.2 ZGODOVINSKI PREGLED

2.2.1 Stari vek

2.2.1.1 Prazgodovina

Na območju Pirenejev v jami *Les Trois Frères*, so bile že v paleolitiku naslikane najstarejše podobe mask. Ena izmed njih predstavlja lovca s piščalko, našemljenega v bizonas med zasledovanjem živali (Kuret 1984, 11). Druga pomembna figura na steni je maskiranec z velikimi očmi, brado, jelenjimi rogovi, medvedjimi šapami in konjskim repom, ki so ga poimenovali »čarovnik« (prav tam). Kuret (1973, 103) meni⁶, da je bil »čarovnik« v vlogi posrednika med klanom in neznanim numenom⁷ (svetim), podobno kot jo ima v nekaterih kulturah šaman. Živalska preobleka je bila del magičnega obreda, »pripomoček za mistično preobrazbo človeka v žival« (prav tam, 102).

Nekaj tisoč let mlajši artefakti iz neolitika (mlajša kamena doba) so preproste kamnite maske, najdene v Judovski puščavi v Izraelu. Maske, ki veljajo za najstarejše na svetu, imajo odprtine za oči in usta, vendar še zmeraj ostajajo ugibanja, kako so jih uporabljali (Pernet 2005, 5767).

V času mlajše kamene dobe se je človek začel ukvarjati s poljedelstvom in živinorejo, postal je odvisen od zemlje, vremena in letnih časov in vedno manj od lova divjadi. Spremembe v

⁵ V različnih virih (Kuret 1984; Bihalji - Merin 1970) najdemo različna poimenovanja živali: bizon, bik, bivol. Predvidevamo, da zaradi podobnosti med živalmi, ali ker je težko natančno razbrati podobo živali z jamskih slik.

⁶ Ni dokazov, le predvidevanja. V članku *Study of religion* v *Encyclopedia Britannica Online* izpostavljajo, da je velikokrat prišlo do preneglih ali celo napačnih sklepanj o pračloveku in njegovem obnašanju na podlagi znanja, ki ga imamo o danes živečih prvobitnih kulturah (*Encyclopaedia Britannica Online* 2015).

⁷ V lovskih kulturah je ta numen še danes znan kot »gospodar živali« (Jensen v Kuret 1973, 103). »Od njega je bilo treba doseči, izprositi dovoljenje za uplenitev živali« (Kuret 1973, 103–104). Primer ženskega numena so figurice Venere, ki se razvijejo v kompleks Velike Matere, moški numen pa v duhove narave in prednikov (prav tam, 104).

načinu življenja so tako vplivale tudi na oblike verovanj in način njihovega prakticiranja (Kuret 1984, 52–54). Paleolitski lovec se je maskiral posamezno, kasneje pa postane maskiranje kolektivno dejanje (prav tam, 92) in se kot tako ohrani do danes.

2.2.1.2 Stari Egipt

Stari Egipčani so maske uporabljali v verske namene, ko so potrebovali nadnaravne moči za obrambo pred boleznimi in nesrečami ali pri prehodu v posmrtno življenje (Mack 1994, 171). Med živalskimi maskami so bile najpogostejše tiste s šakalovo glavo, ki so predstavljale boga balzamiranja - Anubisa (prav tam, 174). Primer egipčanske posmrtna maske pa je zlata Tutankamonova maska (prav tam, 178). Mrliško naličje na mumiji je služilo kot zaščita glave⁹ in duše v naslednjem življenju (prav tam). Zanimivo je, da v egipčanski terminologiji izraza za masko niso imeli, vendar v *Knjigi mrtvih* obstajajo opisi maske kot skrivnostne glave, ki zagotavlja varen prehod v posmrtno življenje (prav tam, 179–180). Z rimsko okupacijo in vplivom mediteranske umetnosti je dobivala maska vedno bolj realističen izgled in postala zgolj odtis obraza brez okrasnih poslikav in dodatkov (prav tam, 183). Tudi mumificiranje so čez čas opustili (prav tam, 186).

Posmrtna maske, kjer je preminuli nosilec maske in lik hkrati, najdemo prav tako pri Etruščanih, Feničanih, Skitih iz južne Sibirije, na območju Mezopotamije in Sirije ter v kulturah predkolumbovske Amerike (Bihalji - Merin 1970, 47–48). Znane so zlate maske iz Miken in Trebeništa (prav tam). Zanimive so preoblikovane in okrašene 'maske-lobanje' ki jih najdemo v Melaneziji, nigerijski zvezni državi Cross River in pri Aztekih (Pernet 2005, 5769).

2.2.1.3 Antika

V stari Grčiji so maske nosili ob praznovanjih v čast boginj Artemide, Demetre in Perzefone (Kuret 1984, 16). Te obredne maske so bile narejene večinoma iz živalskih glav. Zanimiv demonski lik, ki ga najdemo skozi rodove grške kulture, je *silén* (prav tam). S konjskimi ušesi, konjskim repom, starčevskim naličjem, veliko brado in poudarjenim falusom naj bi predstavljal prebivalce gorskih gozdov in s plesnimi rituali pomagal pri plodnosti. Kasneje so

⁸ V drugih virih najdemo tudi izraza pogrebna in mrliška maska.

⁹ V posmrtnem življenju so se bali, da bi izgubili glavo. Tako najdemo v *Knjigi mrtvih* »Urok za preprečitev obglavitve v kraljestvu smrti« (Mack 1994, 178).

se *siléni* pridružili čaščenju boga Dioniza, ki so ga spremljali *satiri*¹⁰, *menade*¹¹, našemljenci v bika, kozle in konje, pa tudi v peteline (prav tam, 16–18). Sestavni deli obhodov so bili divji ples, glasba in petje, sprevali, uprizorjanje dram, pijančevanje, zakol bika ali vola, ki je po mitoloških pripovedih simboliziral umor Dioniza (Miklavčič - Brezigar in Medvešček 2002, 32). To obredje je ustvarilo pogoje za razvoj grške tragedije¹² in gledaliških mask (Kuret 1984, 19).¹³ Prve gledališke maske so bile v primerjavi s kasnejšimi iz helenističnega obdobja preproste, brezizrazne, okamnele, le s poudarjenimi zevajočimi usti (Mack 1994, 157). Lahko jih primerjamo z grškimi kipi, ki so prikazovali ideal človeškega telesa in ne posameznikovih značilnosti (prav tam). V gledališki umetnosti pa so predstavljale predvsem idealne tipe osebnosti in ne določenih oseb ali karakteristik (prav tam, 156–159). Mack (prav tam, 24, 166) poudarja tudi, da namen antične maske ni, da prikriva in zavaja, ampak jo moramo gledati dobesedno – tako, kot se nam kaže.

Rimljani pa so maske uporabljali pri pogrebnih obredih (prav tam, 166). Najprej so v vosek odtisnili obraz umrlega in tako dobili posmrtno masko. Med obredom jo je nosil tisti, ki je znal dobro oponašati pokojnika. Ostali so nosili naličja (*imagines maiorum*¹⁴) že pokopanih prednikov (prav tam).

V zadnjih stoletjih pred našim štetjem so območje srednje in zahodne Evrope naseljevali Kelti. Ti so se maskirali predvsem v maske jelena in košute (Kuret 1984, 19–21).

V obdobju antike se ob obredni in gledališki maski v rimski vojski razvije še paradna maska, sestavljena iz šlema z naličjem, oklepa in nanožic (Kuret 1984, 22). Doseženi imperialistični cilji starega Rima so pripeljali do romanizacije različnih ljudstev v tedanji Evropi. S politično nadvlado so se razširila tudi njihova verovanja in praznovanja. Vsekakor proces ni bil enosmeren (prav tam, 21–22). Praznovanja brumalij, saturnalij in drugih so spremljali obhodi v maskah (prav tam, 22). Rimski in grški pisatelji opisujejo posebno svobodo v času saturnalij: »Ta svoboda je uvajala 'narobe svet': socialni red in avtoriteta sta bila postavljena na glavo; sužnji in otroci so smeli ukazovati, morali so jim streči, gospodarji in odrasli so jih

¹⁰ *Satir*: v grški mitologiji spremljevalec boga Dioniza, upodobljen kot človek s kozjimi nogami, kozjo brado in repom (Pogačnik 2008, 2545).

¹¹ *Menade*: v grški mitologiji žensko bitje, ki spremlja boga Dioniza (Pogačnik 2008, 1155).

¹² Beseda tragedija izvira iz grške besede *tragōidia* (dramska igra s tragičnim koncem), ki je sestavljanka iz gr. *trágos* (kozel) in *ōidē* (pesem) - kozlovska pesem (Snoj 1997, 677).

¹³ Dramske prvine najdemo že pri Egipčanih, pri uprizorjanju misterijev in mitih (Bihalji - Merin 1970, 23).

¹⁴ *Imagines maiorum* ali podobe prednikov (Kuret 1984, 86).

morali ubogati; sužnji so si smeli izvoliti kralja, ki je dal norčave ukaze in je smel – v omenjenem času – prirejati gostije, plese ipd.; ljudje so se med seboj obdarovali, a darovi so bili šaljivi: večinoma iz gline oblikovani posnetki živil.« (prav tam, 65).

Zahodna teoretična misel velikokrat navaja ta čas kot začetke karnevala, vendar je Ivan Lozica (1997, 34) izpostavil: »Karneval ni (ali ni samo) le neposredni prežitek bakanalij, saturnalij, luperkalij in ostalih antičnih praznikov, vendar ga z njimi veže skupno poreklo in mnoge značilnosti.«

S širjenjem krščanstva so maske začele izgubljati kultni pomen pri obredih in zgodil se je obrat v burlesknost: »V poganstvu se je človek s pomočjo maske obračal k božanstvu, v krščanstvu pa se je božanstvo nagnilo k človeku, se mu približalo« (Bedouin v Kuret 1984, 24). Preseljevanje ljudstev (4.–7. stoletje) je pripomoglo k propadu zahodno rimskega cesarstva in je s svojim načinom življenja in verovanja razpad 'kultnega' nekoliko upočasnilo (prav tam).

2.2.2 Srednji vek

V srednjem veku je glavno besedo prevzela Cerkev, ki je masko hitro označila s hudičevimi predznaki in maskiranje prepovedala (Kuret 1984, 27). Najmanj zaželeno so bile živalske maske (iz keltske tradicije) in tiste transvestitne narave (prav tam, 28). O prepovedih pričajo številni cerkveni zapisi, ki se navezujejo predvsem na mestno življenje (prav tam, 27–31). Izjema je zapis meniha Ordericusa Vitalisa o 'divjem lovu' v Normandiji oziroma o *maisnie Hellequin, chasse Hellequin*¹⁵, kot ga poimenuje. To so bili nočni pohodi skupine moških, ki so se preoblekli in predstavljali duhove umrlih (prav tam, 30). Uvedli so seveda tudi kazni, vendar so te po 10. stoletju postajale milejše (prav tam, 29). Kot kaže, jim tradicije maskiranja, ki je na poti ostala brez vsebine, ni uspelo iztrebiti. Večino rimskih praznovanj

¹⁵ Beseda *Hellequin* je sestavljanka iz keltščine in stare angleščine, ki je pomenila »blodečo prikazen, duha«, v krščanski interpretaciji pa »duhovi prednikov«, kasneje se je začel uporabljati izraz Harlekin, ki v krščanski liturgični drami dobi podobo hudiča in postane del obredja velikih krščanskih praznikov (Kuret 1984, 30–31).

zimskega obdobja so prenesli na svoj koledar (prav tam, 24–30).¹⁶ Maskiranje je kasneje prišlo celo v cerkvene prostore, in sicer na t. i. *praznik bedakov* (prav tam, 33). Nižji kler in ostali verniki so na ta dan plesali in prepevali, kockali, pili in napak zvonili, se narobe oblačili, natikali naličja in mimoidoče obmetavali. Z 'norčavim škofom' na čelu so se med razposajeno mašo posmehovali cerkvenim in mestnim pomembnejšem (prav tam). Kakor odrasli so si tudi mladi priredili svoj praznik, praznik »otročkega škofa« (prav tam, 34). Otroci so na ta dan koledovali in zbirali darila, ob koncu dneva pa so si pripravili gostijo. Pozneje so to praznovanje združili s praznikom svetega Miklavža (prav tam, 33–34).

Na sinodi v Beneventu (1091) je Cerkev dokončno določila »pepelnično sredo« kot začetek štiridesetdnevnega posta pred veliko nočjo (prav tam, 35–36). Tako nedelja pred njo postane »pustna nedelja« in praznovanje dobi ime pust (prav tam).

Vse od srednjega veka do 19. stoletja so maškarade pripravljala tudi 'združenja mladih' (Mack 1994, 208)¹⁷. V predstavah z bučno glasbo so se posmehovali družbeno nesprejemljivim porokam in kršitvam zakonskih pravil, poniževali ljudi ter uprizarjali različna kmečka opravila. Vodilne vloge so največkrat prevzeli neporočeni fantje, ali pa tisti pred vpoklicem v vojsko, saj je bila to vrsta iniciacijskega obreda (prav tam, 208–210). Takšni običaji so imeli »funkcijo nadzora in socialnega korektiva« (Miklavčič - Brezigar in Medvešček 2002, 45).

Seveda maskiranje ni ostalo tuje niti grajskim gospodom niti patricijem v mestih. Na dvoru so prirejali zabave v maskah in pustne viteške igre (Kuret 1984, 36–39). V večjih italijanskih mestih se je razposajenost razvila v karneval, v katerem so se jim pridružili tudi navadni meščani (prav tam, 39). V nemškem mestu Nürnberg so bili priljubljeni *schembarti* - bradate maske (*scheme* - maska, naličje in *bart* - brada), ki so bili privilegij mesarskega ceha. Ti so zaradi manjšega dobička v postnem času dobili pravico do prirejanja maškarad (Kuret 1984, 39–40).

¹⁶ Julio Caro Baroja (2006) je primerjal poganska zimska praznovanja iz časa rimskega propada z današnjimi zimskimi praznovanji po krščanskem koledarju in našel veliko podobnosti. Tako lahko saturnalijske (17. – 23. december), praznik, posvečen vrhovnemu bogu Saturnu, primerjamo s katoliškimi praznovanji, kot so sv. miklavž, božič ali sveti trije kralji. V času saturnalijskega je veljal obrnjen družbeni red, ljudje so se maskirali, obdarovali, izbirali kralja, ki so ga na koncu usmrtili. Tudi v času januarjskih kalend (današnje novo leto) maskiranja ni manjkalo, moški so se preoblačili v ženske in živalske maske. Skupna značilnost rimskega praznika *Isidis navigium* (5. marec) in današnjih karnevalov je uporaba ladij na kolesih kot sestavnega dela povork. Pastirski običaj, posvečen bogu plodnosti in zaščitniku čred pred divjimi živalmi, imenovan luperkalije, pa lahko povežemo z moškimi obhodi v živalskih kožah, kot so kurenti (Lozica 1977, 35–38; Baroja 2006).

¹⁷ Primer takega običaja je francoski *charivari*, pri nas znan pod imenom 'mačja godba' (Miklavčič - Brezigar in Medvešček 2002, 45).

2.2.3 Novi vek

Obdobje renesanse je zaznamovala sekularizacija maske, ki je postala zgolj 'sredstvo za alienacijo osebnosti' (Kuret 1973, 116). Tako so se v italijanskem mestnem okolju od tega časa naprej lahko maskirale tudi ženske¹⁸ (prav tam). Iz antičnega *mimosa*¹⁹, liturgičnih dram, ljudskih iger in obhodov z maskami se razvije improvizirana komična igra s tipiziranimi liki, imenovana *Commedia dell'arte* (Kuret 1997b, 55; Bihalji - Merin 1970, 26). Vesela in vedno bolj nebrzdana, divja pustovanja so kmalu pripeljala do novih prepovedi nošenja mask, kar naj bi posledično vodilo do prevlade »grdih mask« (Kuret 1984, 42). Protestantски duhovnik Sebastian Franck (v Kuret 1984, 40) opiše dogajanje z naslednjimi besedami:

Ljudje se preoblačijo, tekajo kakor norci in brez pameti po mestu z mnogoterimi dogodivščinami in domislicami, kar si jih morejo izmisliti ... Tako vidiš v čudni opravi čudne spake, ženske v moških oblačilih in moške v ženskih oblačilih, in zares na ta krščanski praznik ni nobenega sramu, dostojnosti, poštenja, pobožnosti in dogajajo se mnogotere lopovščine... Nekateri hodijo na visokih hoduljah s perutmi in dolgimi kljuni, to so štorke, nekateri so medvedje, nekateri spet divji možje, nekateri hudiči. Nekateri so opice, nekateri so našemljeni v norčevsko opravo...

Protestantizem veseljačenja ni podpiral, celo prepovedal ga je. Posledice so opazne še danes, saj je tradicija pustovanja v protestantskih deželah popolnoma usahnila. Podobno se je odzvalo tudi razsvetljenstvo, vendar prepovedi in zapovedi niso segale izven mesta (prav tam, 42–43). Po 17. stoletju so pustni običaji postali mešanica ritualov plodnosti in svatovskih običajev, skupaj z duhovi prednikov in drugimi novimi liki so se razvili v neke vrste zabavni sprevod z dramskimi prvini, kjer so glavno besedo imele fantovske skupnosti (Miklavčič - Brezigar in Medvešček 2002, 49).

Vse do začetka 20. stoletja je pustovanje na podeželju dobro ohranilo vsebino rituala, medtem ko je v mestnih karnevalih prevladoval 'narobe svet' (Miklavčič - Brezigar in Medvešček 2002, 60). Kuret (1973, 116) je preroško zapisal: »Industrijska doba pa bo dokončala vse, kar je krščanstvo začelo, ter bo kultne tipe mask in starodavna obredja do kraja izpraznila, izvotlila in jim tako odvzela pravico do življenja. Kot kuriozitetu jih rešuje in jih bo nekaj

¹⁸ Obstajajo dokazi o maskiranju v ženskih zvezah, več o tem sledi v podpoglavju 2.3.3 Splošne značilnosti in posebnosti. Sicer pa so se ženske po Evropi v javnosti začele maskirati mnogo kasneje (Kuret 1997, 7. poglavje).

¹⁹ Hermann Reich v svoji študiji opiše *mimos* kot potujoče gledališče, ki je oblikovalo občečloveške komične like: neumen starec, smešna starka, debeluh požeruh, brivec, ropar, zdravnik, vojak, idr. (Reich v Kuret 1997, 51).

časa reševal še folklorizem.«²⁰ Ali so se Kuretove prerokbe uresničile, bomo presojali v diplomskem delu.

2.3 FENOMENOLOGIJA

2.3.1 Arhaičnost, kontinuiteta in univerzalnost

Trditev, da je za pojavnost maske in maskiranja značilna arhaičnost, kontinuiteta in univerzalna razširjenost, je tako pogosta, da marsikateri raziskovalec več ne podvomi o njej. Obstajajo pa izjeme, kot je Henry Pernet (1992), strokovnjak s področja zgodovine religije, ki je v svoji knjigi temu problemu namenil poglavje s prekanjenim naslovom *Everywhere and in all Times? Universality of the Mask*²¹. V knjigi ugotavlja, da je maska kot institucija zelo razširjena in da jo sicer najdemo na vseh kontinentih, vendar kljub temu obstajajo vrzeli v geografski porazdelitvi. Ponekod so maske v preteklosti obstajale, vendar se tradicija rabe mask ni nadaljevala, drugod so prakso maskiranja prevzeli iz drugih kultur in spet drugje prepovedali.

Pregled bogate zgodovine mask nam daje občutek kontinuitete pojava, vendar je tudi ta značilnost diskutabilna. Za stenske poslikave lovca ne moremo z gotovostjo trditi, da dokazujejo obstoj maske, saj gre zgolj za reprezentacijo in ne artefakt (Pernet 2005, 5767). Nekateri paleontologi pa celo menijo, da lovec predstavlja mitološko bitje, pol človeka-pol zver in ne maskiranega človeka. V splošnem pa je možno domnevati, da se je pojavnost obrednih mask povečala s prihodom mlajše kamene dobe, zlasti na območjih Bližnjega vzhoda, Afrike in Evrope (prav tam 2005, 5767).

Nekateri avtorji, kot je Ludwig Rüttimeyer, pa so bili precej zaverovani v idejo o arhaičnosti. Kuret (1973, 97–98) ga navaja z naslednjimi besedami: »da maske ne potujejo od naroda v narod, da jih ne prevzemajo drug od drugega, marveč da izhajajo iz pratemeljev splošno človeškega bistva in človeške psihe, da torej spadajo k tako imenovanim elementarnim

²⁰ V *Slovenskem etnološkem leksikonu* (Stanonik in drugi 2004, 131–132) je folklorizem opredeljen »kot nepravna, drugotna folklor ali folklor iz druge roke; družbeno-kulturni pojav, ki največkrat že pozabljene oblike ljudske kulture oživlja kot znanstveno rekonstrukcijo, ali pa so te vključene v različne javne prireditve. Za folklorizem je značilno, da folklor živi zunaj naravnega, izvirnega oz. avtohtonega folklornega okolja; da je njen izviro iz lokalno pripadnostjo povezan socialni in simbolni pomen prenesen na širšo pokrajino ali celo na narodno raven«.

²¹ Prevod poglavja se v slovenščini glasi *Vseposod in vselej? Univerzalnost maske*, sicer pa je original napisan v francoskem jeziku.

človeškim mislim, kot so se izoblikovale na različnih antropogeografskih mestih zemlje na različne načine /.../ sodi h kolektivni govorici človeštva, in sicer človeštva vseh časov«. Dandanes si ob vseh novih spoznanjih, metodah raziskovanja, veliki količini podatkov, virov in gradiva ter večji dostopnosti do informacij takšnega posploševanja o poligenetskosti, univerzalnosti in podobno preprosto ne gre privoščiti. Tako maske zaradi naštetih razlogov ne moremo razumeti kot univerzalnega pojava²² v človeški kulturi.

2.3.2 Čas maskiranja

Iz številnih virov (Kuret 1984; Pernet 1992; Mack 1994) lahko razberemo tesno povezavo mask z dogodki in običaji transformacijskega značaja. Maskiranje se v večini primerov pojavlja v času spremembe osebnega statusa ali okoliščin, kot so rojstvo, smrt, prehodi v obdobje zrelosti in odraslosti, iniciacijski obredi, pri obrezovanjih, ob zdravilnih ritualih in ponekod tudi v sodnih procesih (Mack 1994, 20). Prav tam maske pogosto nastopijo v času menjave letnih časov ali v času, ki ga določa verski koledar (prav tam, 20–23).

Tudi v Sloveniji je bilo maskiranje v navadi ob različnih priložnostih skozi vse leto²³, in sicer od adventa (Miklavž s spremstvom) do božično novoletnega časa (novoletne bohinjske šege – otepovci, Sveti trije kralji, Pehtra baba), ob jurjevem (zeleni Jurij) in kresu (kresnice), pri nekaterih delih (teritev, ličkanje, žetev, mlatev, ob kolinah), na svatbi (pozvačin, lažna nevesta, kamela) in ob nekaterih posebnih priložnostih (brucovanje) (Ložar - Podlogar in Makarovič 2004, 311). Ali je še zmeraj tako? Večina ljudi dandanes namreč maskiranje povezuje le s pustnim časom. To bomo raziskali v nadaljevanju naloge.

2.3.3 Splošne značilnosti in posebnosti

Maske običajno tekajo, skačejo, plešejo, *ružijo* z zvonci, lonci, biči, ragljami in drugimi zvočnimi pripomočki za spodbujanje ekstaze. Kljub vsemu hrupu pa nosilci mask molčijo ali šepetajo, nekateri pa govorijo z zelo visokim glasom. Za vedenje maskirancev je značilno neprimerno obnašanje (polivanje z vodo, posipanje s pepelom ipd.) in tudi agresivno obnašanje ter izživljanje v telesnih veščinah. Nastop maskirancev je navadno v obliki obhoda,

²² Univerzalnost bi ji lahko pripisali, če bi v definicijo vključili tudi obrazne poslikave, make up in tatuje. Tako široka definicija pa prinese več novih vprašanj in težav, kot jih razreši. Na primer, ključna lastnost tatuja je njegova trajnost in individualna raba (Pernet 2005, 5766).

²³ Za lažjo predstavbo so v oklepajih navedeni primeri.

ki predstavlja najstarejšo obliko obredja, med katerim zbirajo darove in tudi kaj ukradejo ter opravijo plodnostni obred²⁴ ali uprizorijo krajšo igro. Maskiranci imajo posebne pravice in dolžnosti brez moralnih obveznosti, vendar le za omejen, kratek čas. Za maske je značilna izrazita ambivalentnost, ki se izraža v skupinah lepih in grdih, dobrih in hudobnih mask. Večina ljudi ob srečanju ali obisku maske začuti nelagodje in strah, tudi če namaskirano osebo poznajo (Kuret 1973, 101, 110–111; Kuret 1984, 82–85, 95).

Zaradi napačnih sklepanj in vpliva nekaterih teorij, ki jih bomo spoznali v naslednjem poglavju, je v splošnem obveljalo mnenje, da je maskiranje le domena moških, vendar primeri tako iz Evrope kot iz drugi celin dokazujejo nasprotno. Kuret (1997c, 56–65) je raziskoval primere iz južnoslovanskega prostora in ugotovil, da obstajajo zapisi o maskiranju v ženskih in dekliških zvezah. Pri nekaterih plodnostnih ritualih so ženske ohranile 'kultno goloto', ki jo čez čas zakrije dolga bela obleka, pri drugih, predvsem pri upodabljanju duš in *vil*, so obraz zakrile s tančico, ruto, robcem in podobnim. Danes se maskirajo vsi, moški, ženske in predvsem otroci, ki se najraje maskirajo v živali in junake iz risank (Ložar - Podlogar in Makarovič 2004, 311).

Na kratko bomo opisali še dve posebnosti, ki sta značilni tako za tradicionalno kot za sodobno maskiranje. Prvi pojav je maskiranje v drug spol t.i androginija ali transvestizem. Drugi pojav pa zaznamuje uporaba oblek, predmetov in drugih stvari, ki jih ima oseba pri roki. Gre za »netipično maskiranje«, ki je najhitrejša, najpreprostejša in običajno najcenejša ter ne predstavlja ničesar oziroma nikogar določenega, je le 'maska' (Kuret 1984, 81–82, 477).

2.4 TIPOLOGIJA

Maske lahko glede na njihove značilnosti razdelimo v številne kategorije. V našem primeru smo za osnovo izdelavo tipologije uporabili Simoničevo (2004, 28–29, 46) shematsko zgostitev Kuretovega dela²⁵, ki smo jo dopolnili še s kakšno kategorijo ali posebno delitvijo drugih avtorjev (Kuret 1984; Marjanović 2008). Rezultat je sinteza kategorij za potrebe naše naloge. Nekatere razdelitve smo že sproti omenili in jih na tem mestu ne bomo ponavljali.

²⁴ Takšna primera sta plodnostno oranje, kjer je palica imela vlogo falusa do Matere Zemlje ter pokop kot obred očiščenja, uničenja zla (Kuret 1984, 83).

²⁵ Simonič je to tipologijo izdelal za namene etnološkega raziskovanja pustovanja v Mariboru, o katerem bomo podrobneje pisali v 5. poglavju.

Tipologija mask glede na značilnosti:

- a) čas pojavljanja oz. osnovni namen: *sredozimske, pustne, maske ob delu in ženitovanjske*;
- b) referenca in vizualna pojavnost: *zoomorfne - ornitomorfne; fitomorfne; antropomorfne*: manistične, rasne (Cigan), generacijske (starec, starka, deklica), 'značajske' (debeluhar), statusne (žena, nevesta), gosposke, poklicne (dimnikar), netipične (narobe obrnjen plašč), androginijske (menjava spolov), fantazijske (hudič); stvarne;
- c) del telesa, ki ga prekriva: *maškara* (celotno telo), *obrazna maska* (larfa) – polovična ali cela, *dodatki* (nosovi, brke, brade);
- d) sugestibilnost – ambivalenca (»lepe« in »grde«): apotropaičnost²⁶ in teriomorfnost²⁷;
- e) število akterjev: *posamične, skupinske*;
- f) pomembnost vloge: *glavne, spremljevalne*;
- g) dinamika v prostoru: *obhodno-dramska, obredno-dramska*, ostalo;
- h) način komunikacije: govor, gib;
- i) načinu izražanja: *kaotične* (destruktivne), *alegorijske* (družbenokritične, konstruktivne);
- j) stopnja identifikacije: *obredne maske* (totalna ekstaza, mistična komunikacija), *neobredne maske* (delna identifikacija, ostaja zavest, igra).

Marjanovičeva (2008, 65–66) pa je maskiranje in rituale z maskiranimi udeleženci, ki jih je zasledila na področju Srbije, razdelila na tradicionalne in nove oblike ter pripisala nekaj primerov:

1. Tradicionalne oblike:

- letni sakralni koledarski rituali in maskiranje: maskiranje v koledarskih povorkah in pustnih povorkah, maskiranje v zimskem času;
- rituali življenjskega cikla – profani in sakralni: v okviru ženitvenega rituala (pred poroko, med njo in po njej).

²⁶ Izhaja iz besede 'apotropeja', ki označuje predmet, znak, simbol, besedo ali dejanje za odvrčanje zla, bolezni in nesreč in je pomembna sestavina življenjskih, letnih in delovnih šeg (Slavec Gradišnik in drugi 2004, 11).

²⁷ Pomeni fantazijsko ali mitološko sposobnost človeka, da se spremeni v žival. Beseda izvira iz grške besede *therion*, (divja žival ali zver, izrecno iz vrste sesalcev) in *anthrōpos* (človek) (Wikipedia 2016).

2. Nove oblike:

- letni profani rituali in maskiranje: javne zabave (karnevali, maškarade), privatne zabave (maškarade);
- socialno-humanitarni profani rituali in maskiranje: v političnih ritualih, v humanitarnih, v športnih in v reklamnih.

3 RAZLIČNI TEORETSKI PRISTOPI

3.1 ZAČETKI ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA

Začetki znanstvenega raziskovanja mask in maskiranja segajo v 18. stoletje, ko je vzniknilo zanimanje tudi za evropske maske, kajti z odkrivanjem novih svetov in drugih kultur so neevropske maske pritegnile pozornost že v 16. stoletju (Pernet 1992, 1). V tem času so izpod peresa popotnikov, raziskovalcev, topografov, trgovcev in misijonarjev nastali prvi opisi mask s tujih celin. Eden takšnih primerov je opis maske z velikimi usti in očmi in dvema obrazoma, ki je predstavljala boginjo *Illamatecutli*, za katero je bilo treba žrtvovati žensko iz drugega plemena. S takšnimi in podobnimi opisi azteške kulture v času španske kolonizacije si je frančiškan Bernardin de Sahagún prislužil naziv »pionir antropologije«²⁸ (Sahagún 1938, 204; Vargas 1989, 163).

Prve interpretacije in splošne teorije so nastale kasneje, v 19. stoletju (Kuret 1984, 43). Antropologi in folkloristi²⁹ so vse do druge svetovne vojne ogromne količine etnološkega gradiva s terena analizirali in interpretirali skozi evolucionistično perspektivo. Značilna je bila raba primerjalne metode in ideje o preživetju starih navad in običajev t. i. prežitek³⁰ za pomoč pri rekonstrukciji preteklih faz v razvoju družbe (Pernet 1992, 2). Posamezne kulture tako niso obravnavali kot celosten, sodobni fenomen, ampak kot kolaž različnih, izoliranih elementov, ki jih je mogoče preučevati neodvisno drug od drugega. Posledično so se razvile (zmotne) teorije, ki razlagajo, da večina mask predstavlja demone iz rastlinskega sveta ali duhove prednikov (prav tam).

Kasneje so kritiki opozarjali, da so se običaji ohranili, ker igrajo še zmeraj pomembno vlogo v družbi in jih ne moremo obravnavati zgolj kot ostanke iz prejšnjih obdobij. Od takrat naprej so počasi začeli običaje preučevati kot del sodobnih sistemov, iskati njihove funkcije v družbi in namesto primerjave posameznih elementov uvedli primerjavo sistema odnosov. Vpeljava zgodovinske dimenzije je nadomestila idejo o prežitku z vprašanjem o izvoru določenega

²⁸ Za predhodnika sodobne antropologije ga poimenuje Miguel Leon – Portilla, avtor knjige *Bernardino de Sahagún: First Anthropologist*.

²⁹ Članek povzema naslednje raziskovalce: Wilhelm Mannhardt, E. B. Tylor, Adolf Bastian, Richard Andree, Leo Frobenius, Karl Meuli. Nekatero njihove teorije bomo obravnavali v naslednjem podpoglavju.

³⁰ Tylor (v Godina 1998, 84), predstavnik teorije kulturnega evolucionizma, prežitke opredeli z naslednjimi besedami: »To so procesi, običaji, mnenja in drugo, kar se prenaša s silo običaja v nove stopnje družbe, ki so drugačne od tistih, v katerih imajo svoj pravi dom, in so zato dokazi in primeri starejših stanj kulture, iz katerih so evolvirale novejšje kulture«.

družbenega pojava³¹ in tako odgovorila na problem kontinuitete kulture (prav tam, 3–4). V študijah družbenega pojava so se pojavili novi pojmi, kot so identiteta, ustvarjalnost, menjava, sprememba, izmenjava, moč, politika in drugi, ki sooblikujejo določen ritual z maskami v določenem času, torej v danem kontekstu (Pernet 2005, 5765). Kljub temu so nekatere prve velike teorije močno zaznamovale nadaljnje raziskave in niso bile pozabljene, saj jih ni nadomestila nobena univerzalna razlaga mask in nihče se ni poglobljal v masko, če ta ni bila glavni predmet njegove raziskave. Navsezadnje so bile teorije skladne s splošnimi predstavami zahodnjakov o svetu, ki se niso spreminjale tako hitro kot znanstvene teorije (Pernet 1992, 4–5).

Po začetnih besedah o razvoju znanstvene misli bomo z avtorjevo širše perspektive spoznali tri različne poglede na problem mask, in sicer religiološkega, psihološkega in sociološkega. Sodobnim antropološkim teorijam bomo namenili posebno pozornost v naslednjem poglavju.

3.2 RELIGIOLOŠKI PRISTOP

Religiološke razlage o pomenu mask in maskiranja si bomo najprej ogledali s pomočjo Kuretove delitve mask. Kuret (1984, 52–53) jih deli glede na spremembe v načinu življenja in verskih praks v tri skupine.

V prvo skupino, skupino totemističnih mask, je Kuret (1984, 52), uvrstil maske, ki so jih paleolitski lovci v obrednih dejanjih uporabljali kot pripomoček za mistično preobrazbo v žival ali za povezovanje z nadnaravnimi silami, z moškimi numeni, od katerih je bilo treba doseči dovoljenje za uplenitev živali, in z ženskimi numeni za ohranitev družine in preživetje vrste (Kuret 1973, 102–104).

V drugo skupino je umestil maske, ki predstavljajo duhove narave, in jih poimenoval agrarno kultne maske (Kuret 1984, 53). Značilne so bile za obdobje neolitika (in nadalje), ko se je

³¹ Kot primer naj navedemo karnevala, ki so ga sprva interpretirali ali kot star agrarni obred očiščenja in plodnosti, katerega namen je bil pregnati zle duhove ali kot preživetje rimskih saturnalij. Vendar po besedah etnologinje Suzanne Chappaz -Wirthner, vpeljava historične dimenzije v študijo karnevala razkriva, da je metaforika v ženitvenih običajih in liturgičnih slavjih, s posvetnim ali verskim značajem, odigrala odločilno vlogo v razvoju bogatega repertoarja karnevalskih likov, edinstvenih za krščanski zahod. V karnevalu sodelujejo tako posamezniki kot skupine, da razrešijo spore in izrazijo svoje želje. Karneval je torej mogoče razumeti kot jezik s kozmičnim odmevom, ki omogoča dramatzacijo družbene dinamike (Pernet 5765, 2005).

človek začel ukvarjati s poljedelstvom in živinorejo ter postal odvisen od vremena in letnih časov (Kuret 1973, 104). Tako je nekoč v agrarnih skupnostih obdobje, ko se je začel dan daljšati, predstavljal krizni čas, čas nevarnosti, čas, ko so oživali duhovi narave (prav tam). Maske, kot je na primer zeleni Jurij, ki so predstavljale božanstva rasti, so nastopale v obredjih za rodovitnost (Kuret 1997a, 49). Materialni del maske so ob koncu obredja morali uničiti, sežgati ali vreči v vodo, da so ponovno vstale, podobno kakor narava pozimi odmre in spomladi ponovno oživi. Nosilec maske pa je moral prestati simbolično usmrtitev, ki naj bi nadomestila nekdanje človeške žrtve, ki jih je terjal jezni mrtvec, ki je za svojo smrt zahteval krvno maščevanje (prav tam, 48–49). Posledično se je v mnogih deželah razvil lik utelešenega karnevala (personifikacija koledarskega termina), ki ga pri nas ponekod imenujejo pust, druge kurent in ima značilnosti boga Dioniza (prav tam, 49).

Tretja skupina mask so manistične maske, ki predstavljajo duhove prednikov in prav tako izvirajo iz mlajše kamene dobe (Kuret 1984, 54). Z manističnimi maskami se je veliko ukvarjal Karl Meuli, vplivni raziskovalec ljudskih navad, ki je na podlagi podobnih etimoloških razlag in drugih skupnih značilnosti izdelal splošno teorijo o »primitivnih« maskah ter jo apliciral tudi na evropske maske (Kuret 1997a, 46–52; Pernet 2005, 5765). Menil je (v Kuret 1997a, 47), da so maske utelešenje »primitivnih duhov, ki se pripodijo v viharju in neurju, enkrat divji in hudobni, drugič zopet dobri in prijazni; imajo moč nad uspehom in propadom človeka, živali in rastlin«, od katerih se z žrtvijo, pokoro in darovi skuša pridobiti njihovo naklonjenost in blagoslov. Zgodnje teorije so maske povezale z obstojem matriarhalnih družb ali drugače, skrivne moške zveze naj bi nastale kot upor proti ekonomski, družbeni in verski prevladi ženske (Jones 2005, 5770). Z maskami naj bi moški prevzeli vodilno vlogo in jo ohranjali, strašili in ustražovali ženske (Pernet 2005, 5765, 5770). Kljub vsemu pa je Meuli dopuščal možnost povezave duhov prednikov z drugimi duhovi (živalskimi duhovi, demoni rodovitnosti, vodnimi duhovi, duhovi vetrov, drevesnimi in zvezdnimi bitji itd.) in možnost medsebojne spojitve (Kuret 1997a, 48). Tako bi lahko manistične in agrarno kultne maske združili v novi skupini, skupini animističnih mask.

Ker pa vseh mask ni mogoče razlagati s predniki, Meuli pojasni še izvor in razvoj komičnih mask. Pravi, da so nekatere maske v procesih desakralizacije in sekularizacije izgubile svoj kulturni značaj, religiozno vzvišeno je nadomestilo burleskno-komično, kar je vodilo k razvoju komičnih likov (prav tam, 50–53). Določene komične maske pa so obstajale že prej,

vzporedno s kulturnimi (prav tam, 53). Za komične maske Meuli pravi, da so posebna razvojna stopnja in preprosto ustrezajo potrebam človeka (prav tam, 51).

Glede na tedanje stanje raziskovanja Kuret razpravo o razvojni poti maske zaključí z naslednjimi besedami: »Vse maske ne predstavljajo duhov prednikov; niso vse maske utelešeni demoni rasti; niso vse maske nasledniki figur mimosov (prav tam, 52)«.

Teoretiki zgodnjega 20. stoletja so bili tako zaslepljeni z duhovi prednikov in idejo, da v pogrebnih ritualih nosilec maske prevzeme novo osebnost, da so spregledali, da bi lahko bil glavni namen posmrtnih mask povezati umrlega z njegovo paradigmo, torej njegovim načinom razmišljanja in sistemom prepričanj, z njegovim svetovnim nazorom (Pernet 2005, 5770), ki se kaže skozi upodobitve prvotnih bitij, mitoloških prednikov, prvega umrlega človeka, kulturnega heroja, bogov in božanstev (prav tam, 5767). Tako sodobne teorije izpostavljajo, da v večini primerov maske ne predstavljajo določene osebe, podobe, lika ali prednika, ampak obujajo dogodek, ki je bil in je še zmeraj pomemben za določeno družbo, v katerem je ta oseba igrala vlogo. Ti dogodki niso odigrani tako kot na gledališkem odru, ampak v različnih oblikah, v spomin se jih lahko priklíče s plesom, pesmijo, ponavljajočo frazo, kostumom ali recitalom (prav tam).

Sklenemo lahko, da so bile maske zmeraj močno povezane z verskim obredjem in tako je tudi danes kar nekaj priložnosti za maskiranje določenih z verskim koledarjem, v našem primeru rimokatoliškim (miklavž, božič, sveti trije kralji, zeleni Jurij itd.). Če se je v maskah ohranilo kaj »kultnega«, ali so ohranile le religijsko obliko, bomo ugotovili v zaključku naloge.

3.3 PSIHOLOŠKI PRISTOP

V tem delu bomo spoznali nekaj psiholoških predpostavk o posameznikovih vzgibih za maskiranje na individualni ravni kot pogojih za kolektivno realizacijo, ki jih Kuret povzema od različnih avtorjev.

Kuret po Schmeiderju (1984, 89) ugotavlja, da je maskiranje človeška potreba. Trstenjak (1967, 197) pojasnjuje, da potreba izvira iz socialno-imitativnega gona v človeku, saj je posnemanje način učenja že od malega in je 'temeljni biološki pojav'. Freud (2007, 284) pa

govori o identifikaciji, kot o posnemanju druge osebe in prevzemanju njenih lastnosti, s pomočjo katere se subjekt izoblikuje. Moderna socialna psihologija pa je kasneje razvila t.i. vlogovno teorijo (Kuret 1984, 89).

Potreba po občasni zamenjavi 'jaza' ostaja tudi pri odraslih ljudeh, saj igra vlog (preko maskiranja in drugače) kanalizira, sprošča agresivna nagnjenja, zmanjšuje notranjo napetost, je možnost za sprostitev in izražanje (Kuret 1984, 90). »Maska je torej ventil, je katalizator, ki učinkuje na nadaljnje človekovo mentalno ravnovesje. Pri tem seveda ne gre pozabiti, da mnogim ljudem privzgojeni kompleksi in drugi dejavniki dandanes branijo sprostitev te vrste« (prav tam, 91).

Sprememba identitete oziroma stopnja identifikacije pa je lahko različna (Puchner v Kuret 1984, 89). Pri obrednih maskah je identifikacija popolna, takšna, ki vodi v totalno ekstazo in omogoča mistično komunikacijo (Deonna v Kuret 1984, 89). Pri neobrednih maskah pa je identifikacija delna, saj obstaja zavedanje in gre bolj za igro, v kateri oseba z masko prevzame novo vedenje, pravice in dolžnosti, ali se ubrani, izogne moralnim obveznostim in vsakdanjim normam (prav tam, 90).

Tako ima maskiranje socialno in individualno terapevtsko funkcijo (Puchner v Kuret 1984, 91). Proces očiščenja in katarze poteka po dveh poteh, ali po kultno-obredno ali po satirično-burleskni, od koder izvira tudi močna polarizacija na tragiko in komiko (prav tam).

Še premislek o zgoraj zapisanih predpostavkah in teorijah o popolni identifikaciji nosilca z masko ali o osvoboditvi. Novejše raziskave so pokazale, da maskirani posamezniki ne prevzamejo nove osebnosti, saj v kulturah, kjer uporabljajo maske, razlikujejo med predmetom in podobo, med označevalcem in označencem (Pernet 1994, 5768); maske redko povezujemo z obsedenostjo nosilca (prav tam); da pri iniciacijskih obredih, v katerih uporabljajo maske, samo 'neinicirani' verjamemo v prisotnost nadnaravnega (prav tam, 5769); da ne moremo govoriti o osvoboditvi, saj nošenje maske običajno prinese veliko odgovornost, dolžnosti, čast, prestiž in breme v obliki plačila, večmesečnih priprav, učenja besedil ali plesnih korakov (prav tam). Posledično lahko pod vprašaj postavimo tudi trditev o zmožnosti človekove psihe za posnemanje drugih kot podlagi za nastanek maske (prav tam, 5768).

Zelo podrobno se je teme lotil Mick Cooper v doktorski dezertaciji z naslovom *An Empirical and Theoretical Investigation into the Psychological Effects of Wearing a Mask* (1999)³², v kateri podrobno našteje in opiše številne ne samo psihološke, ampak tudi antropološke, etnološke in teatrološke teorije o tem, kaj se zgodi ali dogaja, ko si nekdo nadene masko. Ukvarja se predvsem s štirimi psihološkimi učinki (prav tam, 17–18): dezinhibicija³³; transformacija ali preobrazba; omogočanje izražanja različnih vidikov sebstva in številne psiho-somatske spremembe.

Po poglobljenem raziskovanju ugotavlja, da ima maska lahko opazne psihološke učinke na nosilca (prav tam, 282). Izsledki kažejo, da lahko maska svojega nosilca tako dezinhibira (omogoča neovirano vedenje), kot tudi inhibira, odvisno od tega, ali se nosilec maske želi vesti na način, katerega bi v običajnih situacijah iz skrbi po ohranitvi dobre javne podobe zatrl, ali pa na način, za katerega potrebuje vidike maske (prav tam). Študija preko empiričnih dokazov kaže na to, da samo nošenje maske nujno ne spodbudi dezinhibirajočega učinka. Do inhibirajočega učinka na nosilca pa lahko privede fizična neudobnost in neprijetnost pri nošenju maske (prav tam, 270).

Cooper tri razloge, zakaj lahko maska dezinhibira svojega nosilca (prav tam, 269). Prvič, ker maska omeji pogled, drugih ljudi ne opaziš ali ne vidiš tako razločno. Posledično lahko nosilec maske druge dojema na manj oseben način kot sicer (prav tam). Drugič, nosilec maske lahko na podlagi njegove ideje o tem, kakšne osebe nosijo maske (nekdo, ki vohuni, ki tvega, ki nekaj skriva) razvije določen lik (prav tam). In tretjič, opazovalci gledajo na drugega na drugačen način, kadar ta nosi masko in se do maskiranega vedejo manj inhibirano, saj ne vidijo njegove obrazne identitete ali čustev (prav tam). Našteto lahko posledično pri nosilcu maske sproži, da se prične vesti na manj inhibiran način, saj obstaja možnost kontinuiranega odobranja s strani opazovalcev (prav tam).

Ta študija izrecno pokaže, da lahko posameznik doživi znatno preobrazbo v dojemanju samega sebe, da se počuti manj kot svoj običajni jaz, kot tudi, da se počuti bolj kot lik, ki ga

³² V prevodu *Empirična in teoretična raziskava psiholoških učinkov nošenja maske*.

³³ V slovenskem jeziku se porablja tudi termin 'razvrtost', ki ga psiholog Musek na njegovi spletni strani kratko opiše kot 'neovirano sproščanje' (Musek 2016). V slovarju pa najdemo več razlag v besede dezinhibicija. Za to nalogo sta uporabni dve: »V vedenjski psihologiji izguba zadržkov zaradi vplivov zunanjih dražljajev, kot so droge ali alkohol, ali kot posledica poškodbe možganov« in »v socialni psihologiji je (družbena) inhibicija neovirano vedenje, ki je posledica zmanjšanja ali izgube zadržkov ali neupoštevanja kulturnih omejitev« (Psychology Wikia 2016).

predstavlja maska. Maska bo v večini primerov sprožila preobrazbo na kognitivnem, samozaznavnem nivoju (prav tam). Nošenje maske bo sprožil preobrazbo takrat, kadar je nosilec izrecno osredotočen na njegovo obrazno podobo (Honigman v Cooper 2009, 270). Preobrazbeni učinki se lahko pojavijo, ker maska spremeni način, kako občinstvo gleda na maskiranega (Maude – Roxby v Cooper 2009, 270). Prav tako se posameznik lahko počuti preobraženega, ker lahko maska prevzame vlogo vizualne iztočnice, ki vodi nosilca proti določenim odzivom in karakteristikam, ki jih maska predstavlja. Prav tako pa lahko ima posameznik določen odziv na podobo samega sebe v maski, kar lahko nato sproži preobrazbo v smer tistega, kar maska predstavlja (Cooper 2009, 271).

Avtor študije potrjuje tezo, da »sami sebe redefiniramo vsakič, ko se ukvarjamo s svojimi karakteristikami« (Kellerman in Laird v Cooper, 312), in da »lahko na prvi pogled neškodljiva sprememba v našem izgledu povzroči spremembo v našem dojemanju samih sebe« (prav tam).

3.4 SOCIOLOŠKI PRISTOP

Maskiranje ima terapevtsko funkcijo tako za posameznika kot za družbo (Kuret 1984, 91), saj se v času maskiranja kanalizirajo napetosti v družbi, zgladijo spori in nepravilnosti, ki so nastali med letom, izrazijo nezadovoljstva z razmerami v družbenem okolju, ipd. (prav tam, 56–57). Maske imajo že od nekdaj pravico do kritike in satire ter delujejo kot organ socialne kontrole, kot neke vrste ljudska pravda (prav tam, 96). Danes je sicer kritika prenesena na eno samo osebo, ki ji naprtijo krivdo za vse nepravilnosti v skupnosti. Ta 'grešni kozel' je ista simbolna žrtev kot tista v obredih uničenja zla in očiščenja, povezanih z duhovi rasti ali prednikov (prav tam, 83).

»Dobrohotna satira ... je dejansko prvi korak ljudske maske h karikaturi in diabolični preobleki /.../ demonično. Ob maski, ki spravlja v smeh, ki osrečuje in osvobaja, je maska, ki užalosti in taka, ki vzbuja strah« (Buraud v Kuret 1997b, 54). Pravica do satire se običajno manifestira skozi komične maske, ki so del 'kulture smeha', kot pravi literarni zgodovinar Mihail Bahtin (v Kuret 1984, 101). Meni, da je bila stara evropska kultura razdeljena na kulturo resnosti, ki so jo vzdrževali država, cerkev, fevdalci, in na kulturo smeha, ki je bila del ljudstva, del množic in se je izražala predvsem ob praznikih in praznovanjih (prav tam).

Čas maskiranja je čas dogovorjene legalne anarhije, narobe sveta. Lozica (1997, 10) poudarja: »Tolerirano in kontrolirano predstavljanje nereda ne ogroža vzpostavljenega reda, ravno nasprotno, ga utrjuje«. Mnogokje se pojavlja lik tujca kot simbol nereda, vendar je njegov namen učvrstiti družbene vezi in povečati kohezijo znotraj skupnosti (prav tam, 205).

Maskiranje je dejanje, ki se izvaja v manjših skupinah za širšo skupnost (Kuret 1984, 92). V bližnji preteklosti so za organizacijo dogodkov z maskami bile zadolžene mladeniške ali obrtniške združbe, dandanes pa so to vlogo prevzeli mestni odbori, društva, šole in vrtci, posamezniki, priložnostne skupine in gostilničarji (prav tam, 110–111). Skupine maskirancev so posebne socialne enote, ki so v večini primerov aktivne čez vse leto (prav tam, 95). Te skupine zaznamuje kolektivna odgovornost, demokratičnost in enakopravnost ter solidarnost med njenimi člani (prav tam, 96). Njihovo delovanje v odnosu do okolice povzroča družbeno delitev na več skupin, glede na aktivnost sodelovanja oz. odklanjanja: maskirane (nosilci mask, aktivna, vodilna vloga), spremljevalce, indiferentne (tiste, ki se ne zmenijo za to), ocenjevalce in kritike ter nasprotnike (prav tam, 94).

Kuret skorajda neopazno zapiše, da so se med maske vrinili močni trgovski interesi (prav tam, 63) in interesi turizma, tako da so maske postale muzejski predmeti ali njihovi nosilci glavni akterji v folklornih festivalih (prav tam, 73). Pomembno vlogo pri reprezentaciji različnih priložnosti za maskiranje imajo tudi mediji, ki s poudarjanjem, da gre za otroško radost in turiste, velikokrat na hitro in posplošeno zbanalizirajo vsebino in ji odvzamejo težo, ki je ostala (Lozica 1997, 53).

Kljub zgoraj naštetim funkcijam, pa Kuret (1984, 57) pravi: »Vsebina obredij se je izvotlila, funkcija mask je izpuhtela, ostala je groteskna zunanost, ki je prešla v komiko. Vendar so maske ohranile vsaj na zunaj vse starodavno početje, ki danes meri le na zabavo«. Vendar mu na kraju ostaja še nekaj upanja: »Toda nejasni občutek, da prinašajo maškare neko skrivnostno moč, da ima njihov obisk neznan pomen, ta občutek še živi« (prav tam).

4 ANTROPOLOŠKI POGLEDI

Zgodnje evolucionistične teorije smo že spoznali, to poglavje pa bomo namenili pregledu sodobnejših antropoloških teorij, s poudarkom na funkcionalističnih, strukturalističnih in semioloških razlagah pomena mask in maskiranja. Uporabili bomo tudi rezultate večletnega terenskega dela Vesne Marjanović, srbske antropologinje, ki jih je povzela v knjigi *Maske, maskiranje i rituali u Srbiji* (2008)³⁴. V knjigi detektira tradicionalne in nove oblike maskiranja in s pomočjo funkcionalističnih in semioloških metod analizira pomen mask. V veliki meri je izsledke mogoče aplicirati na slovensko kulturno okolje in na občo raven sodobnega maskiranja.

Maskiranje se pogosto pojavlja kot del nekega rituala, ki se odvija zaradi sprememb statusa ali okoliščin, torej v kontekstu nekega prehoda iz enega stanja v drugo (Mack 1994, 23). Tesna povezava mask in ritualov nagovarja, da namenimo tej temi nekaj vrstic. Eden izmed pomembnejših avtorjev s področja antropologije rituala je Van Gennep (2000), ki je razvil teorijo o obredih prehoda.³⁵ Govori o treh vrstah obredov in hkrati o treh fazah obreda, saj ima vsak obred poudarjeno eno izmed teh faz, in ga tako pogosto poimenujemo po tej fazi. V prvo skupino ali fazo spadajo obredi ločitve (preliminarni obredi); ločitev je poudarjena predvsem pri pogrebnih obredih. Sledijo obredi marginalnosti (liminalni obredi), ki so izraziti pri iniciacijskih obredih. Zadnjo, tretjo fazo oziroma tip obredov pa predstavljajo obredi priključitve (postliminalni) obredi, ki so izpostavljeni v primeru poroke.

V našem primeru je v procesu maskiranja najbolj poudarjena vmesna, liminalna faza, ki jo antropolog Victor Turner opiše kot vmesno obdobje v celotnem procesu transformacije, za katero je značilno dvoumno vedenje (Mack 1994, 23). Je faza, ko prejšnja stanja ne delujejo več, nova pa še niso vzpostavljena, ni ne eno ne drugo, je obdobje paradoksa. Turner liminalno fazo razlaga na konkretnem primeru, kjer je maskiranje del iniciacije fantov, vendar v opisu in razlagi primera maske in njihov pomen komaj omenja, zato bi lahko zaključili, da maske sicer prispevajo k družbeni spremembi, je pa ne prinašajo oziroma ne igrajo glavne vloge (prav tam).

³⁴ Maske, maskiranje in rituali v Srbiji.

³⁵ Iniciacijske in druge obrede prehoda izčrpno opiše v knjigi *The Rites of Passage* (2000).

4.1 FUNKCIONALISTIČNE RAZLAGE

Maske in z maskiranjem povezani rituali so nastali na podlagi religijskih vzorcev naših prednikov in so se prenašali iz generacije v generacijo, a so se na poti spreminjali, prilagajali, preoblikovali ali izginili (Marjanović 2008, 299). Tako so se spremenile tudi funkcije, ki jih religijski ali profani rituali opravljajo v določeni družbi. Nekatere smo že opisali, na tem mestu pa bomo povzeli ugotovitve sodobnejšega empiričnega dela. Marjanovičeva (prav tam) začneja z razlago maskiranja kot prežitka tradicionalne kulture³⁶, ki se pojavlja kot ožvljanje koledarskih in pustnih povork. Nadaljuje s trditvijo, da maskiranje v sodobnem času zadovoljuje potrebo po komunikaciji, po srečevanju in druženju v ožjih družinskih krogih ali v manjših, zaprtih lokalnih okoljih. Maskiranje vidi kot eno od oblik entitete in legitimnega prestavljanja identitete v večetničnih okoljih ali na globalni ravni. Maskiranje povezuje vse strukture oblasti in organizatorjev in vpliva na kolektivnost in kohezijo skupnosti v ožji in širši regiji (športni rituali, otroške zabave) (prav tam, 300). In nazadnje izpostavi še, da maskiranje kaže težnje po izkoriščanju potenciala lokalnih tradicij za razvoj tržne politike in po uvozu novih vsebin v maskiranje zaradi dobička. Druge bolj prikrite funkcije pa so težje razumljive, saj so odvisne od socializacijskih procesov, kodeksov obnašanja, sistemov vrednosti in vrednot, ki se razvijajo v določeni družbi (prav tam).

4.2 STRUKTURALISTIČNE RAZLAGE

Mask enako kot mitov ne moremo razlagati samih za sebe in samih po sebi kot izoliranih predmetov, ampak zmeraj v kontekstu (Lévi-Strauss 2009, 18), saj maske ne predstavljajo samo določene osebe ali predmeta, ampak skupaj z drugimi maskami in gledalci prikazujejo mitološke dogodke o nastanku sveta in ljudstva, o ustanoviteljih neke družbe, njenih institucij in vrednot, in podobno, torej dogodke, pomembne za določeno kulturo (Pernet 2005, 5767–5768).

Francoski strukturalist Claude Lévi-Strauss je v delu *Pot maske* (2009)³⁷ s pomočjo mita preučeval pot maske med indijanskimi plemeni severozahodne Amerike. Poudarja nujnost

³⁶ Iz besedila Marjanovičeve gre razbrat, da prežitka ne razume kot forme brez vsebine, prav tako nekaj vrstic pred tem navaja Leechovo tezo, ki jo je moč aplicirati tudi na povorke, da je vsak kulturni pojav determiniran s svojo funkcijo in se ohranja samo, dokler ima namen (Marjanović 2008, 299). Morda bi na tem mestu bila primernejša uporaba drugega termina, kot je na primer prenova, ožvljanje ali revitalizacija.

³⁷ V originalu *La Voie des masques*.

primerjave mask z maskami v drugih družbah, če želimo razumeti njihov pravi pomen (prav tam, 18). Predlaga, da se maske in druga umetniška dela analizirajo z uporabo iste metodologije kot pri analizi mitov (Lévi-Strauss 2009, 20). O primerjavi maske in mita zapiše (v Kovač 2009, 186):

Maska na prvi pogled ni samo tisto, kar predstavlja, ampak tudi tisto, kar spreminja, tj. tisto, kar odloča, da se ne prikaže in da, kot v primeru mita, maska negira toliko, kot potrjuje; ni sestavljena samo iz tistega, kar se kaže, ali verjame, da kaže, ampak tudi od tistega, kar izključuje. Bolje rečeno, da se ta originalnost razlaga z zavedno ali nezavedno željo, da se izrazi drugače, da izbere med vsemi možnimi izposojami, ki jih umetnost sosednjih kultur ni želela sprejeti.

Lévi-Strauss (v Komel 2006, 42) govori tudi o vrsti mask, ki nimajo nobene uporabne vrednosti, ampak so predmeti menjave, ki nosijo določeno zgodbo oziroma mit in so torej sredstvo nekega drugega reda. S pomočjo teh mask je iskal skupne značilnosti vseh mask, ki jih je preučeval. Po analizi raznovrstnih tipov mask je sklenil naslednje: »kadar se od ene skupine do druge plastična forma ohranja, se spreminja semantična; kadar pa se semantična funkcija ohranja, pa se plastična forma spreminja« (v Kovač 2009, 186).

Maska pomaga pri ohranjanju družbenega reda, predvsem pri ohranjanju prepovedi incesta in zapovedi eksogamije (Komel 2006, 42–43). Sodeluje v mitu o prvotnih pošastih, praprednikih, ki jedo človeško meso in imajo nadnaravne moči ter jih je treba nujno umiriti, udomaćiti ali žrtvovati, da se vzpostavi novi red, ki omogoča menjavo (prav tam). In prav zaradi te simbolne zmage kulture nad naravo pripíše Komel tako velik pomen pustovanju, »saj je v njem združeno ne samo praznovanje v smislu zabave, ampak in predvsem tudi obred zmage kulture nad naravo in hkratno izživetje divjih strasti, katerim je bil človek prepuščen v časih pred zgodovino« (prav tam, 43).

Na primeru pustovanja kot najbolj manifestne oblike nošenja mask razloži tudi njegovo povezovalno funkcijo, ko morajo posamezniki opustiti svoj lastni 'jaz', da lahko na ravni 'mi' ponovno najdejo iluzijo svobode (prav tam, 39). Tako kot v času pustovanja je ohranjanje kolektivne zavesti na delu pri vseh praznikih (prav tam).

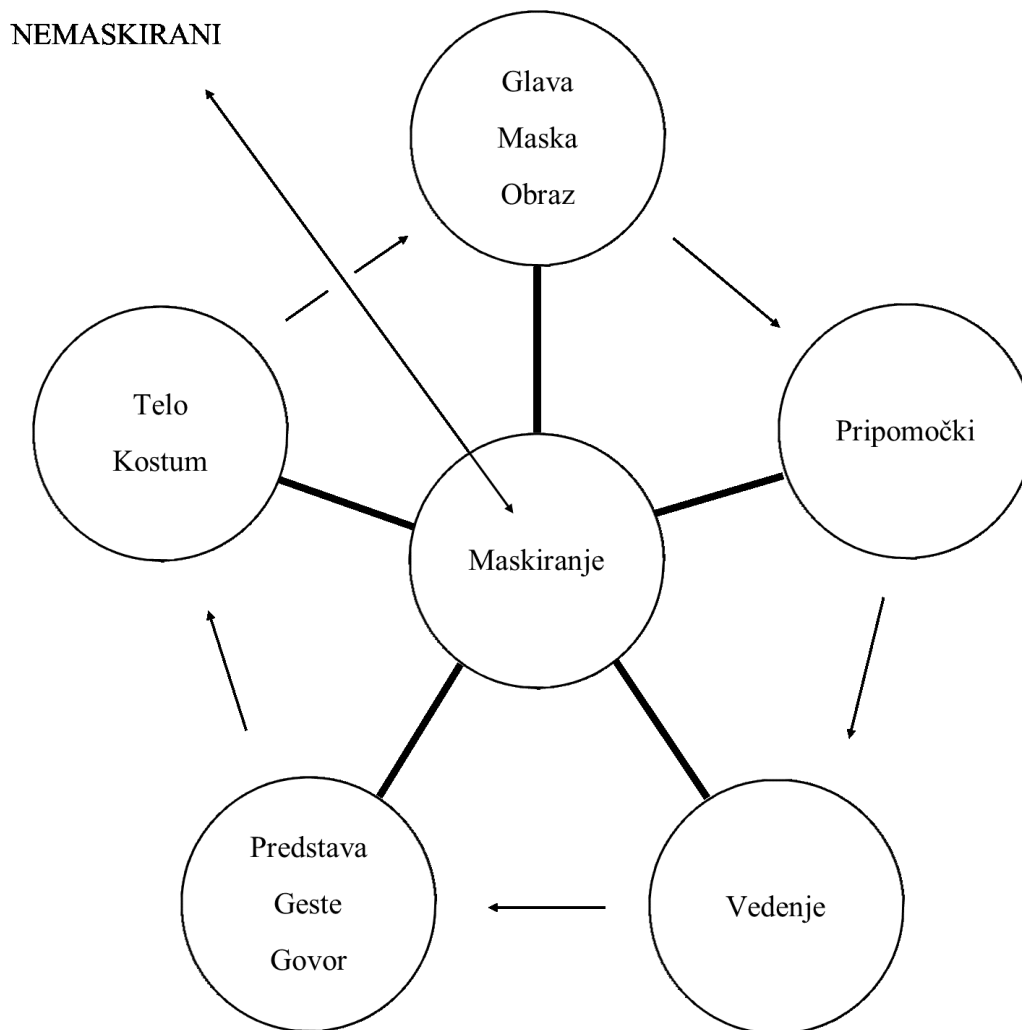
Komel, navezujoč se na Dolarja, Lacana in Lévi-Straussa, poda zanimivo razlago o tistih, ki zavračajo maskiranje (prav tam, 41–42). Tisti, ki ne želijo varati in ne želijo biti prevarani s

strani maske, so v bistvu največji prevaranci. V družbi igrajo vlogo prej omenjenih pošasti, ki preprečujejo menjavo in kvarijo igro dati-v-videnje. Ničesar ne želijo dati-v-videnje, a želijo videti tisto skrito v maski (prav tam). Podobno meni tudi avstrijski filozof Robert Pfaller (v Lunaček, 2013), ki prav tako navaja pust kot primer: »kolektivno gojene iluzije, v katero nihče od njenih udeležencev zares ne verjame, a ki jim ravno zato omogoča neskončno več ugodja kot tistim, ki v imenu osebne avtentičnosti in individualističnega zavračanja kolektivno zapovedanega rajanja ponosno ostajajo zunaj«. Vendar neprevarani ne more uzreti resnice, ki se mu daje v videnje. In sledi še poslednji obrat: nemaskirani meni, da je izvzet iz igre, a kljub temu nastopa v maski opazovalca, saj resničnost nastaja skozi pogled drugega (Kornel 2006, 41–42).

4.3 SEMIOLOŠKE RAZLAGE

Oglejmo si še izsledke semiološke analize Vesne Marjanović (2008), v kateri je maskiranje obravnavala kot proces ritualne transformacije, ki ima svoj jezik, svoje instrumente in ikone, ki nosijo določen pomen (prav tam, 301). Maskiranje kot ikonsko dejanje sestavlja več medsebojno povezanih elementov, ki vzpostavljajo komunikacijo z nemaskiranimi oziroma publiko (Glej Shemo 4.1): maska, ki prekriva glavo in/ali obraz, rekviziti, vedenje, predstava s kretnjami in besedilom ter telo s kostumom (prav tam, 304). Naštete elemente pri raziskovanju maske uporablja tudi Pernet, ki pa jih še dodatno razdeli na materialne in nematerialne ter opozarja, da obraz ni nujno tisti kraj, kjer nastaja pomen (Pernet 2005, 5766).

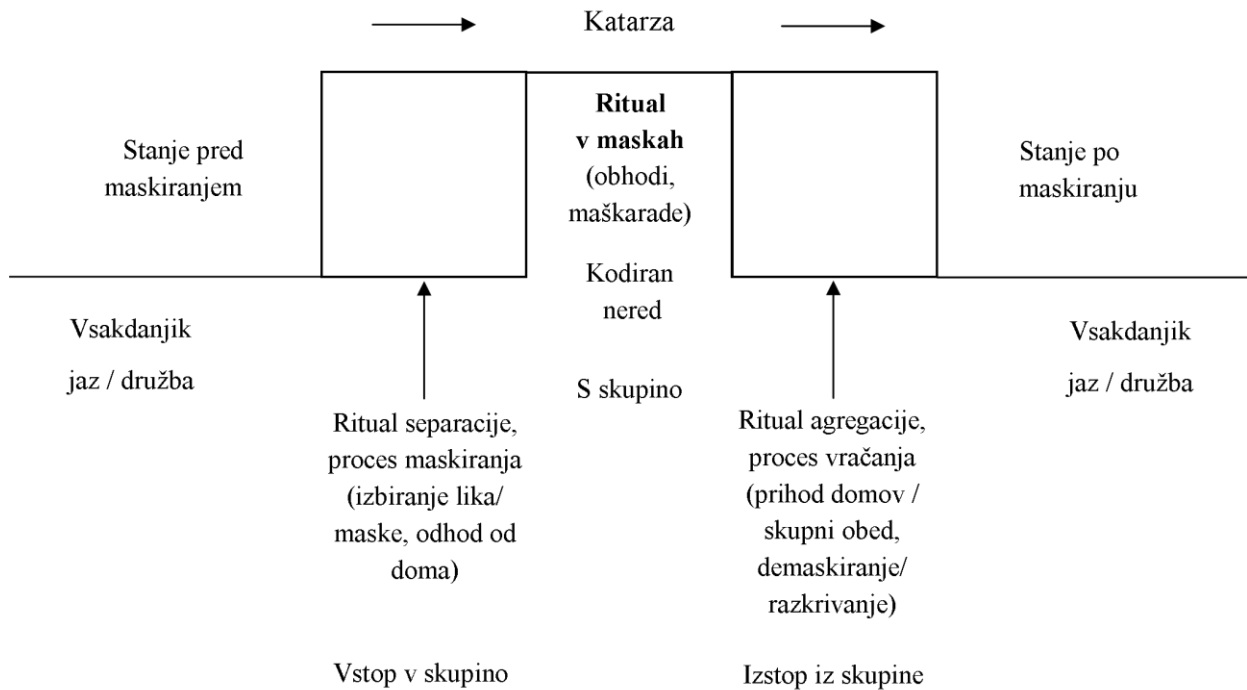
Shema 4.1: Elementi maskiranja

Vir: Marjanović (2008, 304).

V ritualu, naj si bo politični, športni, humanitarni ali drugi, maskirani udeleženci skupaj z nemaskiranimi izstopijo iz ustaljenega življenja in vstopijo v določen čas katarze, v čas kodiranega nereda. V ritualu (Glej Shema 4.2) udeleženci prehajajo od ustaljenega načina življenja v obdobje praznovanja, v sveti čas in nazaj v vsakdanjik (prav tam, 304, 305). Naštetim ritualom je skupna navidezno spontana oblika delovanja, vendar je potek rituala običajno vnaprej določen v obliki scenarija, ki ga pripravijo organizatorji. Scenarij pa je odvisen od časa, prostora, starosti izvajalcev in določa način maskiranja, vrsto mask, zunanji ali notranji prostor, smer gibanja ter predpisuje delovanje udeležencev in dogajanje, ki je lahko pogojeno s tradicijo, vse pogosteje pa se uvajajo nove, izmišljene prakse (prav tam, 304).

Shema 4.2: Maskiranje v ritualih

Vir: Marjanović (2008, 305).

Priprava scenarija, dogovarjanja, skupni obrok in kreiranje likov so značilne aktivnosti za začetno fazo rituala. Sledi jim proces transformacije fizičnega izgleda, torej maskiranje in zbiranje skupin v določenem prostoru ter skupinski odhod (prav tam, 306). Ambivalentnost kot osnovna značilnost glavnih akterjev se kaže na notranji, čustveni ravni kot tudi na zunanji oziroma javni ravni. Vrh doseže ritual v liminalni fazi, v kateri običajno nastopa dvojno bitje t.i. androgen in vlada obrnjen red (prav tam), ki se ga dosega z obrnjeno družbeno hierarhijo, relativizacijo in suspensom pomembnih družbenih načel ter s poudarkom nekih drugih, do sedaj zapostavljenih elementov družbene strukture (prav tam, 301). Po doseženi katarzi sledi naslednja faza, ki jo zaznamujejo ogenj, ognjemet, podelitev nagrad, skupinska pojedina, slavje, ki nakazujejo izstop iz liminalne faze in z odstranjevanjem maske in povratkom v prvotni videz, počasno vračanje v vsakdanjik. Pri sakralnih ritualih lahko ta moment označuje tudi začetek ali konec posta (prav tam, 306). Značilnosti simbolnega vedenja so za tistega, ki nosi masko, v vseh kulturah enake, razlikuje pa se po vsebini, ki jo želijo maskirani sporočiti (prav tam, 312).

Potreba po religijski vsebini rituala je čez čas izginila, se je pa vsebina v veliki meri preselila v profano območje s poudarkom na kolektivno, integrativno in identitetno funkciji (prav tam, 301, 303). Sodobni rituali z maskiranimi udeleženci so nastali iz potrebe družbe po vzpostavljanju novih oblik komunikacije ali za namene preobračanja pozornosti (prav tam, 305). Maskiranje se odraža kot notranja potreba človeka po začasnem izhodu iz lastnega telesa, pa ne zato, da bi prevzel novo vlogo, ampak da iz svojega jaza iztiska svoj skriti drugi jaz. Kaže se kot zadovoljitev potrebe po občasnem izkazovanju posameznikovih čustev in stanja družbe, pri nekaterih pa tudi kot zadovoljitev potrebe po manifestiranju igralskih sposobnosti (prav tam, 304, 307).

Maskiranje se je skupaj s podeželskim prebivalstvom preneslo iz vaških okolij v urbana okolja, kjer so maske prevzele nove forme z raznolikimi motivi, kot so ulične maškarade, karnevali, plesi v maskah in drugo, ki imajo javni ali zasebni značaj. Sodobne forme postajajo instrument zabave. Nekatero oblike pa so se nato spremenjene preselile spet nazaj v vaško okolje (prav tam, 302, 303).

Marjanovičeva se dotakne tudi maskiranja otrok, ki je prav tako pomembno za razumevanje značilnosti določenega kulturnega okolja. Maskiranje otrok je pogosto odraz družbene realnosti, projicirane v otroški svet in predstavlja skupni pogled na resnost ali neresnost jezika maske v določenem okolju (prav tam, 306). Za otroške maske pravi, da se kažejo tudi kot neizpolnjena želja njihovih staršev (prav tam, 311).

5 EMPIRIČNI DEL: analiza primerov

Za izvedbo empiričnega dela nam je teoretični del omogočil širši uvid in služil kot podlaga za pripravo in izvedbo intervjujev, s pomočjo katerih smo želeli odgovoriti na spodaj naštetih raziskovalnih vprašanj.

Glavno raziskovalno vprašanje:

- Kakšen je pomen mask in maskiranja v Sloveniji?

Podvprašanja:

- Katere so pojavne oblike mask v Sloveniji?
- Katere so značilnosti posamezne pojavne oblike?
- Kakšen je pomen posamezne pojavne oblike?

Glavni cilj diplomske naloge je torej postopno iskanje odgovora na glavno raziskovalno vprašanje, kakšen je pomen mask in maskiranja v Sloveniji. V empiričnem delu naloge bo sledil kratek premislek o dosedanjem raziskovanju pojava maskiranja na slovenskem območju, zatem predstavitev metod zbiranja in način obdelave podatkov ter analiza posameznih primerov. Analizi bo sledila interpretacija podatkov ter sklepna misel.

5.1 Predhodne raziskave v Sloveniji

V Sloveniji je bila maska predmet raziskave že v nekaj primerih terenskega dela. Prvo in do sedaj najboljše raziskavo je v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja vodil Niko Kuret pod okriljem *Inštituta za slovensko narodopisje pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (v nadaljevanju ISN ZRC SAZU). Raziskava je trajala pet let in je zaobjela kar 781 krajev v Sloveniji (Kuret 1984, 106-107). Podatke in gradiva, ki so zraven rezultatov terenskega dela zbrani v knjigi *Maske slovenskih pokrajin* (1984), pa je Kuret zbiral dolgih dvajset let. Svojo raziskovalno pot je nadaljeval tudi po izdaji knjige.

Naslednji večji raziskovalni projekt se je izvajal v sredini devetdesetih let, prav tako v okviru ISN ZRC SAZU, in je nosil naslov *Maske na Slovenskem*, vendar se je nato delo za nekaj časa ustavilo. Kasneje, (komaj) leta 2003 so v sodelovanju z *Znanstvenoraziskovalnim središčem*

Bistra na Ptuju predstavili rezultate raziskav etnoloških ustanov in številnih slovenskih raziskovalcev v obliki 30 prispevkov o pustu, združene pod naslovom *O pustu, maskah in maskiranju, Razprave in gradiva* (2003). Monografija je nastala iz želje in potrebe po dopolnitvi Kuretovega dela (Fikfak 2003, 7).

Leto kasneje je bilo, kot posledica istega projekta, izdano tudi delo Petra Simoniča *Pustovanje in karneval v Mariboru, Miselni vzorci sodobnikov* (2004). Simonič je prvo terensko raziskavo zaključil leta 1996, nato pa jo je leta 2003 ponovil, kar mu je omogočilo primerjavo ter razne dopolnitve, spremembe ali zavrnitve izsledkov iz prve raziskave.

Naštete raziskave so imele poudarek ali zgolj na tradicionalnih maskah na podeželju ali samo na pustnih maskah. Pogosta je bila uporaba starejših teorij in močna navezanost na Kuretova spoznanja, ki so jih avtorji z manjšimi spremembami, nadgradnjami in posodobitvami prenašali iz ene v drugo raziskavo, vendar se večji rez z njegovo paradigmo ni zgodil, kljub temu da je Kuret (1984) svoje delo predstavil kot izziv za nadaljnja raziskovanja, ne le za narodopisce, ampak tudi za ostale družboslovce in humaniste. Morda so raziskovalci, predvsem etnologi, dajali večjo težo terenskemu delu in samemu opisu različnih družbenih pojavov v maskah kot poglobljeni teoretični analizi. Ena izmed težav je verjetno bila in je zagotovo še zmeraj dostopnost do tujih, sodobnejših raziskav, saj aktualnejše literature na to temo v slovenskih knjižnicah umanjka.

In ponovno je minilo več kot desetletje brez vidnejše raziskave. Medtem je bilo na to temo napisanih nekaj diplomskih nalog, izpeljanih nekaj znanstvenih simpozijev, nekaj šeg in običajev pa je bilo vpisanih v *Register nesnovne kulturne dediščine* (2016) oziroma žive kulturne dediščine, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo.

5.2 METODOLOGIJA

5.2.1 Predstavitev metod

Za izvedbo antropološke analize smo uporabili več kvalitativnih metod. V prvi fazi prvi smo pojavne oblike maskiranja v Sloveniji identificirali na podlagi Kuretovih zapisov v *Maske slovenskih pokrajin* (1984) in Marjanovičeve klasifikacije mask, maskiranja in ritualov na primeru Srbije (Glej 2.4 Tipologija). Izhajali smo iz primerov iz preteklosti in primerov iz

druge države ter nato s sledenjem medijem, literaturi, spletnim objavam in poizvedovanjem znotraj družbene mreže iskali iste ali podobne oblike maskiranja. Zanimalo nas je, ali se ljudje v Sloveniji še zmeraj maskirajo ob podobnih priložnostih kot nekoč, in ali se maskiranje pojavlja ob podobnih priložnostih tudi na naših tleh. Nekaj primerov maskiranja pa smo odkrili preko intervjuvancev.

V drugi fazi smo uporabili metodo polstrukturiranega intervjuja, ki nam je služil za pridobivanje odgovorov na drugo in tretjo raziskovalno podvprašanje, na vprašanji o značilnostih in pomenu določene pojavne oblike. Polstrukturirani intervju je instrument zbiranja podatkov, ki ob vnaprej pripravljenih vprašanjih omogoča zastavljanje še dodatnih vprašanj z namenom poglobljenega razumevanja in jasnih sporočil, ali dostopa do informacij, ki sicer ne bi prišle na dan (Mesec 1998, 80). Prav tako omogoča boljšo dinamiko pogovora in večjo sproščenost intervjuvanca, saj pustimo intervjuvanca prosto pripovedovati. Odprta vprašanja služijo kot vodilo med pogovorom in kot kontrolni seznam, da ne izpustimo pomembnih informacij za analizo (prav tam).

Za izdelavo vprašalnika kot orodja za izvedbo intervjujev smo se naslonili na teoretične izsledke s prvega dela naloge, predvsem na splošne značilnosti in tipologijo mask in maskiranja ter na antropološke razlage s poudarkom na ritualu, funkciji in pomenu ter elementih, ki tvorijo maskiranje kot koherenten pojav. Pri oblikovanju vprašanj smo se oprli na Simoničevo (2004) raziskavo pustovanja v Mariboru, ki pa je v bistvu sledila nemškemu raziskovalnemu modelu. Ta model je nastal v okviru raziskave *Divje maske* (1989), ki ga je izvajal *Inštitut za empirično kulturologijo Univerze v Tuebingenu* pod vodstvom profesorja Gottfrieda Korffa (Simonič 2004, 42–44). Terenska raziskava se je osredotočala na aktualne pustne maske v urbanih okoljih, s poudarkom na psiholoških vidikih in pojmi, kot so kreativnost, predstava, fantazija, nepredvidljivost in podobno. Kot izhodišče za pripravo vprašalnika nam je tako služil Simoničev primer opazovalnika (prav tam, 56–59) in vprašalnika (prav tam, 101–103) ter njegov način pogleda na raziskovalni predmet skozi razmerja, ki smo jih prilagodili v naslednje pojmovne dvojice:

- ruralno – urbano
- preteklost – sedanjost
- tradicija – inovacija
- avtentično – rekonstruirano
- kolektivno – individualno.

Vprašalnik smo nato razdelili na devet sklopov, ki smo jih zasnovali tako, da intervjuvanec sprva govori o splošnih značilnostih, navaja podatke, v drugem delu pa se vprašanja osredotočijo bolj na obnašanje, sporočilnost in pomen. Gre za prehod iz forme v vsebino. Drugi prehod pa gre iz kolektivnega na individualno, tako da najprej intervjuvanci opisujejo skupino, skupno početje in dogajanje ter druge, o katerih je zmeraj lažje govoriti, potem pa odgovarjajo na vprašanja o osebnih izkušnjah, občutenjih in podobno.

Sklopi vprašanj:

1. Osnovni podatki
2. Skupina
3. Čas
4. Dogodek
5. Maska – materialni del
6. Maska – nematerialni del
7. Odnos do okolice
8. Motiv, namen in pomen
9. Razno

5.2.2 Predstavitev zbiranja podatkov

Sledil je proces zbiranja podatkov. Za kvalitativno raziskovanje ni značilna uporaba reprezentativnega vzorca, saj nas zanima raznolikost oblik pri določenem pojavu in ne pogostost pojavljanja. Zato se običajno uporablja izraz *izbor enot raziskovanja* (Mesec 1998, 73–74). Tako smo za namene te analize za vsako pojavno obliko maskiranja poiskali relevanten primer. Do intervjuvancev smo dostopali preko mreže prijateljev in znancev, s pomočjo družabnih omrežij ter uradnih kontaktov na spletnih straneh. Z nekaterimi posamezniki pa se nam zaradi njihove odsotnosti ali neodzivnosti ni uspelo dogovoriti za

intervju. Intervjuji so bili izvedeni v času od 29. julija 2016 do 10. avgusta 2016 na različnih lokacijah, en intervju pa je bil zaradi fizične odsotnosti intervjuvanca izpeljan preko video pogovora s pomočjo aplikacije Skype. Skupaj smo izvedli osem intervjujev. Povprečen pogovor je trajal slabe pol ure, kar je bilo odvisno predvsem od formalne ali neformalne organiziranosti pojavnih oblik maskiranja in pogostosti maskiranja. Vsi intervjuji so bili posneti s pomočjo diktafona in nato prepisani v besedilno obliko, ki je bila izhodišče za analizo. Vprašanja smo glede na potrebo spreminjali v preteklik, to je bilo odvisno od enkratnosti oziroma pogostosti prakticiranja maskiranja. Intervjuvanci so se odločili, kako želijo biti navedeni, ali z imenom in priimkom ali s psevdonimom. Pridobili smo tudi strinjanje za uporabo podatkov zgolj in samo za namene diplomskega dela. Na koncu intervjuja smo intervjuvance zaprosili še za slikovno gradivo.

5.2.3 Obdelava podatkov

Kot zadnje dejanje pri izvedbi intervjujev je bila na vrsti obdelava podatkov. Prepise avdio dokumentov v besedilne dokumente smo opravili s pomočjo spletnega orodja *Transcribe38* in naredili manjše popravke, odstranili mašila ter balast, ne da bi poseg vplival na vsebino. Prav tako smo pri zapisu ohranili pogovorno, narečno izražanje intervjuvancev. V procesu kodiranja smo ubrali deduktivni pristop, kar pomeni, da smo kategorije in pojme imeli predhodno pripravljene (Vogrinc v Lamut in Macur 2012, 174). V našem primeru so sovpadali s sklopi in vprašanji v vprašalniku, nekatere pojme pa smo po potrebi dodali ali razčlenili. Za vsak primer smo določene dele besedila iz transkripta prenesli v vnaprej pripravljeno tabelo, glede na kategorijo, v katero je besedilo spadalo, saj intervjuvanci niso odgovarjali po vrstnem redu vprašanj.

V tretji fazi je bila na vrsti uporaba metode sinteze in metode komparacije ter interpretacija podatkov. Pridobljene podatke, razvrščene v tabeli, smo najprej analizirali in naredili povzetek za vsak posamezni primer, ključne misli intervjuvancev pa smo označili kot krepko. Povzetke smo naredili tudi za dva primera, katerih vir informacij ni bil intervju, temveč diplomsko delo. Nato smo v primerjalni tabeli povzetke po kategorijah in pojmih medsebojno primerjali. Sledila je razlaga podatkov in generalizacija ter odgovarjanje na začetna raziskovalna vprašanja.

³⁸ Dostopno prek spletne strani www.transcribe.wreally.com.

5.3 PREDSTAVITEV PODATKOV

5.3.1 Pojavne oblike v Sloveniji

S pomočjo različnih virov smo identificirali priložnosti za uporabo mask in prakticiranje maskiranja v Sloveniji. Rezultat raziskovanja je seznam pojavnih oblik maskiranja:

- dekliščine
- festivali: ulični, glasbeni, zgodovinski (npr. srednji vek, Rimljani) in drugi
- humanitarni dogodki (*Rdeči noski*)
- maskiranje ob delu (v obliki zabav ali *team buildingov*, aktivnosti za utrjevanje timskega sodelovanja)
- ob porokah (*Borovo güstuvaje*)
- praznovanje praznikov: domačih (Miklavž, hudiči, Božiček, dedek Mraz, teta Zima in drugi spremljevalci, sveti trije kralji, Zeleni Jurij) in tujih (*Saint Patrick's*, Noč čarovnic - *Haloween*),
- promocije ob prihodu novih filmov, serij (preoblačenje v kostume t.i. *cosplay*), izdelkov ali ob otvoritvah novih lokalov,
- protesti, shodi, gej parade (*Parada ponosa*),
- psihoterapija,
- pustovanje³⁹,
- spolne prakse,
- športne prireditve (navijači, maskote),
- tematske zabave: javne (swing⁴⁰, koncerti) in zasebne (rojstnodnevne, idr., za otroke in odrasle),
- zombi shodi.

³⁹ Besedi karneval in pust(ovanje) označujeta eno ali večdnevno praznovanje, ki zajema maskiranje, ples v maskah in povorke (Kuret 1984, 63–66). Beseda karneval izvira iz lat. besede *carnevale*, ki je sestavljanka iz *carne* 'meso' in *levare* 'dvigniti, odvzeti, odstraniti meso', torej dan, ko se opusti meso, za čas 40-dnevnega posta. Slovenski izraz je okrajšana oblika dobesednega prevoda 'mesopust' v 'pust' (Snoj 1997, 516). V severnovzhodnem delu Slovenije zasledimo tudi »fašenk« (Kuret 1984, 164), ki izvira iz nemškega izraza *fasching*, ki je prvotno pomenil 'izprazniti zadnjo čašo pred postom' (prav tam, 60).

⁴⁰ Swing označuje stil glasbe, ki je nastal na začetku 20. stoletja na jugu severne Amerike med temnopolto skupnostjo. Iz glasbe so se razvile različne plesne zvrsti, ki se jih označuje z istim imenom. Swing glasba in ples sta se v času prohibicije in rasne diskriminacije širila proti severu in razvijala v nove oblike (*Lindy Hop*, *charleston*, *Boogie Woogie ipd.*), prav tako se je spreminjala oblačilna kultura. Plesni swing večeri so se odvijali v Evropi je bil zatiran in je deloval podtalno. Na slovenska tla so ga prinesli ameriški mornarji, kjer se je razvil v različico imenovano *tržačan*. Pri nas je swing doživel razcvet v 50-ih, 60-ih, ponovno pa so ga obudili pred približno desetimi leti, ko so je v Ljubljani skupina ljudi začela aktivno razvijati dejavnost (Verlak 2016; Wikipedia 2016).

5.3.2 Povzetki intervjujev

Povzetki intervjujev si sledijo po kronološkem zaporedju izvedbe. Po istem vrstnem redu so razdeljeni tudi prepisi intervjujev v prilogah.

5.3.2.1 *Swing*

Vesna Verlak se udeležuje številnih swing dogodkov (plesi, festivali, pikniki, druženje na morju, tečaji itd.), ki jih pripravljajo različne organizacije po različnih krajih po Sloveniji. Organizatorji so običajno tudi tisti, ki sprejemajo odločitve in skrbijo za redne aktivnosti. Plesati je začela v okviru plesne šole Dansa, ki je registrirana kot zavod. Danes se priložnostno udeležuje njihovih dogodkov, občasno pa pomaga pri organizaciji kot zunanja sodelavka. Prav tako sodeluje z društvom Swing Brats, ki deluje v Mariboru. Opaža, da so plesalci v tem okolju manj zanesljivi.

Pravi, da je za njihovo swing skupnost značilna visoka mobilnost, saj se člani redno udeležujejo dogodkov v različnih krajih Slovenije ali v tujini. Kot skupno lastnost udeležencev swing dogodkov izpostavlja kreativnost. Na plesnih večerih je običajno več predstavnic ženskega spola. Udeležujejo se jih študenti, starejši, tudi upokojenci, ki prihajajo predvsem iz urbanih okolij. Večina plesalcev je samskih, prav pogosto pa najdejo trajnega partnerja znotraj swing skupnosti, čeprav ne začnejo plesati s tem namenom. Nekateri plesalci pa pridejo tudi v paru. Na plesnih večerih otroci niso prisotni, so pa na drugih dogodkih. Druženje v zasebnem življenju poteka v manjših skupinah.

Redni plesni večeri v Ljubljani se odvijajo enkrat tedensko, v Mariboru enkrat mesečno, v drugih krajih pa občasno. Odvijajo se večinoma v zaprtih privatnih prostorih, ki so odprti za javnost (kavarne, gostilne, plesni studii itd.), ob drugih dogodkih (festivali, nastopi, sprevodi) pa tudi na prostem, na ulicah in trgih.

Večina lokalov ne zaračuna najema prostora, saj gre za obojestransko korist. Lokal na ta način dobi vsebino, s katero privabi goste. Druge dogodke pa financirajo iz lastnih sredstev v obliki prispevkov za organizacijo in najem glasbene skupine ter pijačo. Prispevke sicer imenujejo prostovoljni prispevki oziroma »prispevnik«, vendar je višina prispevka vnaprej določena in od vsakega se pričakuje, da prispeva. Sicer pa ti dogodki ne prinašajo dobička.

Vesna za udeležbo na dogodkih nameni le malo denarja. Potne stroške si deli z drugimi, večji strošek ji predstavlja pijača. Obleke plesalci običajno kupujejo v *second hand* trgovinah in drugih trgovinah ali jih poiščejo v omarah babic ter jih nato preuredijo. Podpira se »naredi si sam« način pri oblačenju. Razlaga, da je *dress code* zaželen, vendar ni obvezen. Tako je na plesnih večerih več kot polovica udeležencev urejenih v swing stilu. Z obleko želimo izkazati spoštovanje tej kulturi. Moški običajno oblečejo hlače, brezrokavnik, obujejo čevlje, lahko tudi *sneakers*, imajo kravato ali metuljček, nekateri nosijo tudi naramnice, drugi klobuk. Občasno kdo s seboj prinese starinski kovček. Ženske pa lahko oblečejo hlače, krilo ali obleko, dodajo nakit in trakce, včasih tudi pokrivalo. Najpogostejši rekvizit je pahljača, včasih pa tudi cigaretnik ali dežnik. Zelo pomembna sta urejena pričeska in make up. Pri oblačenju je veliko eksperimentiranja in vsak zagotovo najde kaj, kar mu ustreza, saj so na voljo različni stili glede na zgodovinska obdobja. Vesni je všeč, da se kljub spoštovanju stare mode vnašajo novi elementi sodobnega časa. Slaba plat nekaterih oblačilnih kosov pa je neudobnost ali ovira pri plesu. Oblačila opisuje kot lepa, spoštljiva, nostalgična in komična.

Za dogodek se običajno uredi sama doma, nato pa se s plesalci iz istega kraja z avtom odpravijo na ples. Na samem dogodku se družijo s prijatelji, s katerimi so začeli razvijati sceno, organizatorji in drugimi. Rada kroži med ljudmi in se z vsemi pogovarja.

Plesni večeri potekajo po ustaljen tiru, začne se z zbiranjem plesalcev, sledi ples. Če ima kdo od udeležencev rojstni dan, okrog 11. ure zvečer izvedejo *birthday jam*, kjer si med plesom kradejo slavljenca ali slavljenko. Sledi skupinska koreografija, imenovana *shim sham*, ki predstavlja neke vrste himno vseh plesalcev. Sledi ples do jutranjih ur, dokler igra glasba.

Formalnih zapovedi glede obnašanja ni, vendar pa obstajajo nenapisana pravila. Skušajo upoštevati bonton, ki je bil v veljavi ob nastanku swinga. Na primer, da moški pride po plesalko, vendar se je izgubil s praktičnih razlogov, ker je več plesalk. Drugi primer, zelo nespoštljivo je, če zavrneš nekoga, ki te povabi na ples, in nato takoj sprejmeš ples z drugim. V primeru, da ga zavrneš, se spodobi, da v določenem času ti zaprosiš za ples. Namen je, da se počutijo vsi sprejeti in enaki.

Na dogodkih udeleženci plešejo, se družijo, neplesalci pa z navdušenjem opazujejo. Začetniki so sprva bolj zadržani. Načeloma postanejo bolj odprti, ko se izboljša njihova plesna tehnika. Plesni večeri so dogodek, ki se ga lahko udeležujejo pari. Na plesnih večerih lažje navežeš

stik z neznanimi, saj se lahko »potipaš« že med plesom in ugotoviš, če ti je oseba zanimiva. Meni, da sama ni bolj pogumna kot običajno. Opaža pa, da si moški več upajo, da so bolj ekscentrični, saj si na primer oblečejo divje, žive barve, ki sploh niso značilne za swing.

O swingu se pogovarja največ z ostalimi plesalci in drugimi, vendar ne želi vsiljevati teme. Ne pozna pa nikogar, ki bi nasprotoval swingu. Opaža pa, da se sproščenost plesalcev prenese tudi na gledalce.

Aktivnosti v okviru swinga vidi kot priložnosti za ples na kvalitetno glasbo, za fizično aktivnost in spoznavanje novih ljudi. Zanja je to priložnost, da se uredi, saj v vsakdanjem življenju ne daje veliko poudarka na zunanji videz, z obleko ne želi izkazovati pripadnosti, ampak se v njej lažje sprosti. Pravi, da ji je swing spremenil življenje in pogled nanj, da ji daje občutek zadovoljstva. Swing čez nekaj časa postane način življenja.

Fotografija 5.1: *Ljubljana SweetSwing Festival*

Vir: Verlak (2014).

Pri sebi opaža spremembe, v smislu, da je bila včasih evforična in je na vso moč sledila dogajanju, čez čas pa je ugotovila, da ni vse tako, kot se kaže. Kljub temu pa pri swingu zmeraj najde veliko pozitivnih stvari.

Ugotavlja, da imajo swing dogodki pozitiven vpliv na lokalno skupnost. Za primer navede festival v Ljubljani, ki ima velik pomen za ponudnike turističnih storitev, saj je velika večina

obiskovalcev tujcev. Namen festivala je tudi, da swing približajo in predstavijo lokalnemu prebivalstvu. Velik potencial za razvoj turističnih aktivnosti vidi tudi v drugih krajih po Sloveniji, saj so plesalci atraktivni in dobre volje, kar se prenese na ljudi. Vendar je bil po mnogih poskusih njen trud v domačem okolju zaman.

V prihodnosti se želi udeležiti festivala v Nemčiji, ki se odvija v starem gradu. Ta festival ji je bliže kot največji swing festival na Švedskem, katerega označuje kot »totalni razvrat«.

V preteklosti se je udeležila deklinščine, na kateri so udeleženske nosile enake majice, vendar ji ni bilo všeč. Redno se maskira v pustnem času in je se je pripravljena maskirati tudi ob drugih priložnostih, kot je na primer noč čarovnic.

5.3.2.2 Deklinščina

Leonora Švagan je opisala svojo deklinščino, ki so ji jo pripravile njene prijateljice in sorodnice. Glavni pobudnici za deklinščino, na kateri so se maskirale v telovadke iz 80-ih let, sta bili dve prijateljici, ki sta vedeli, da ji 80-ta veliko pomenijo, predvsem glasbenik Prince. Na deklinščini je bilo okrog 15 deklet, starih od 25 do 50 let, ki v večini živijo v mestu ali predmestju. Nekatere imajo otroke. Leonora jih je opisala kot kreativne punce, ki so zmeraj »za akcijo«. Predtem se vse niso med seboj poznale, vendar so se povezale in kasneje so se ponovno srečale na poroki. Leonora pravi, da se zdaj pozdravljajo, izmenjajo nekaj besed, ko se srečajo.

Deklinščina je bila enkratni dogodek, ki je trajal od 7. ure zvečer pa vse do jutranjih ur. Po njo je prišla prijateljica Mihela, ki je bila vsakdanje oblečena. Ko sta prispeli na dogovorjeno lokacijo, se je zaslišala plesna glasba s pridihom aerobike in njene prijateljice in sorodnice so jo presenetile oblečene v telovadke iz 80-ih. Imele so hulahup obroč, uteži, trakce, zvočnik. Leonora razlaga, da je ona dala le seznam povabljenk svoji priči ter opozorila, da ne želi klasične deklinščine v potiskanih majicah in z vlečko, »da ne želi prodajat kurcov iz testa«, saj meni, da se na tak način posmehujejo bodoči nevesti. Preostalo so nato organizirale vse same brez njene vednosti. Dogovarjale so se preko Facebooka, predhodno so zbrale denar, po 10 evrov na osebo za nakup darila in pijačo. Prav tako so si izposojale stvari in obleke. Na samem dogodku pa so si pomagale z urejanjem pričesk, ličenjem in podobno. Med druženjem v privatni hiši so namaskirale še njo, se najedle in napile. Pravi, da se ni opazno razlikovala

od drugih, imela je čipkasti bodi in čipkasti dodatek v laseh. Okrog 11. ure zvečer so odšle v mesto, od gostilne do gostilne. Prehodno so sestavile koreografijo, ki so jo zunaj večkrat zaplesale in v zameno dobile brezplačno pijačo, tudi bombone. Nastop je bil kot darilo.

Fotografija 5.2: Skupinska fotografija udeleženk na dekliščini

Vir: Švagan (2016a).

Obiskovalci gostinskih lokalov in mimoidoči so bili sprva presenečeni, nato pa zelo navdušeni. Fotografirali in snemali so jih, nekateri pa so se jim tudi pridružili, saj, kot pravi, so si zaželeli te akcije in sproščenosti. Pozitivni odzivi so prihajali še v naslednjih dnevih. Negativnih odzivov ni zasledila, le starejše turistke so bile v šoku, ko so jih videle.

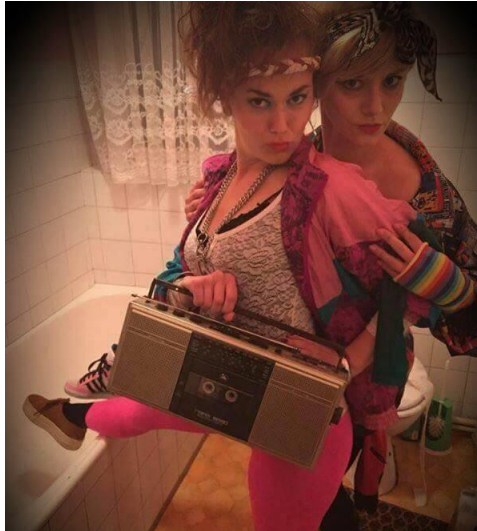
Vzdušje dogodka je opisala kot zelo dinamično, polno energije in neobremenjeno. Pravi, da nikoli niso bile pri miru, plesale so, delale počepe, izvajale raztezanje, tudi na avtu. Popolnoma so se vživele v telovadke in nobena se ni ukvarjala z mobitelom. Njihovo sporočilo je bilo: »*Girls, just wanna have fun!*«⁴¹ Leonora kot bodoča nevesta ni izstopala in tudi ni želela, bile so kot eno, »prava banda«. Ta občutek opisuje z besedami: »ko si tak oblečen, pa si v taki zasedbi, ma to tako moč, da nisi več ti – ti ... ne vem, kako naj rečem ... boli te patak.«

Všeč ji je bil celotni koncept dekliščine in darilo (knjiga o Princu), ki ga je dobila od deklet. 80-ta opisuje kot nora leta, oblačila iz tistega časa pa kot tako grda, da že postanejo lepa.

⁴¹ V slovenščini: »Dekleta se želijo le zabavati!«

Uporablja termine, kot so kič in »češko«, kar pomeni neestetsko ali pomanjkanje občutka za stil, za lepo. Njihov videz pa je označila kot lep in smešen, zafrkantski hkrati, kljub vsemu pa so se elementi pri izgledu ujemali med seboj.

Fotografija 5.3: Poziranje v kopalnici

Vir: Švagan (2016a).

Leonora se redno maskira v času pusta in ima določene maske, v katere se maskira vsako leto. Pravi, da postajajo tradicionalne. V preteklosti se je maskirala za zabavo imenovano *Češka party* v Mariboru, prav tako je prisostvovala na več swing večerih, na katerih se je počutila kot v filmu. Tudi maskiranje za dobrodelne namene ji ni tuje. V obliki potujoče modne revije so zbirali denar za Društvo Rdeči noski. Pravi, da se takrat ni vživela v masko, saj ne moreš biti klovn tako lepo oblečen in v visokih petah. Opozorila je tudi na uporabo mask pri spolnih praksah in na prirejanje izmišljenih dekliščin za tržne namene.

5.3.2.3 Hypo

Intervjuvanka je govorila o promocijskem dogodku ob otvoritvi nove poslovalnice Hypo banke, ko je bila namaskirana v maskoto banke, ki predstavlja nilskega konja. Na dogodku je bila skupaj z dvema hostesama. Vse pa so za delo izvedele preko študentskega servisa, kjer so jim dali tudi napotke, kaj naj počnejo na otvoritvi. Promocijski dogodek je trajal več dni zaporedoma v nakupovalnem središču. Maskota je bila sestavljena iz spodnjega dela, ki je prekrival telo, in naglavnega dela, ki je v celoti prekrival obraz. Intervjuvanka je lahko gledala skozi odprtino v maski. Pravi, da je bilo zelo neprijetno in da je imela težave z dihanjem. Tudi

slišati se je ni dalo, tako je bila večino časa tiho. Masko je bila izdelana iz pene in je imela dodelane detajle, kot so nanožice in rokavice. Kot maskota je hodila naokrog, mahala mimoidočim, delila balone, skratka, jih animirala. Obiskovalci nakupovalnega središča so se fotografirali z njo. Namen promocije je bil, da privabijo starejše od 18 let v novo poslovalnico. V promocijske namene so kuhali tudi kavo.

Za maskoto pravi, da je bila lepa, za otroke in pse pa tudi strašna. V maski je bila kakor v oklepu, moč ji je dajal občutek nevidnosti. Bilo ji je vseeno, kako se obnaša, saj je nihče ni mogel prepoznati. V maski ji je bilo veliko lažje delati kot na drugih promocijskih dogodkih, ko nosi uniformo in je prepoznavna. Pravi, da je bilo lažje navezati stik z neznanimi in da si je upala več kot običajno. O njenem delu kot maskoti se je pogovarjala s prijateljicami in domačimi.

Intervjuvanka se maskira v času pusta, sodelovala je že tudi na povorki. Prav tako se je že udeležila zabave za noč čarovnic. Takrat ni imela dodelane maske, vendar pravi, da je kljub temu bilo njeno vedenje drugačno kot na običajni zabavi. Za tekmo v smučarskih skokih v Planici, ko je imela le nekaj dodatkov, pravi, da ni nič vplivalo na njeno vedenje, večji vpliv je imelo splošno vzdušje na tekmi. Za maskiranje v okviru zgodovinskih festivalov nima interesa, saj meni, da se jih udeležujejo samo starejši.

Fotografija 5.4: Maskota Hypo v nakupovalnem središču

Vir: Hypo (2016a).

5.3.2.4 Zombi

Darjan Lorenčič je v intervjuju opisoval svojo izkušnjo udeležbe na tradicionalni paradi zombijev v okviru Grossmannovega festivala fantastičnega filma in vina v Ljutomeru. Letos se ga je zaradi slabega vremena udeležilo le okrog 50 zombijev, v prejšnjih letih pa približno dvakrat toliko. Pobudniki zombi shoda so organizatorji festivala, kdo pa je bil prvi iniciator, pa intervjuvanec ni vedel.

Zombi parada se izvede enkrat na leto v času festivala v javnem prostoru. Dogodek se začne že opoldne, ko se začnejo prve priprave in maskiranje. Organizatorji k sodelovanju povabijo profesionalne maskerje, ki proti plačilu (5 evrov) namažejo udeležence. Darjan pravi, da letos ni bilo treba dolgo čakati na vrsto, saj ni bilo veliko udeležencev. Na dogodek je prišel s prijateljem, na prireditvenem prostoru pa so bili dogovorjeni še z dvema prijateljicama, ki so ju spoznali na shodu pred dvema letoma. Uradni del dogodka se je pričel okrog 5. ure popoldan. Organizatorji so jim naročili, naj govorijo »*brains, brains, brains*«⁴². Običajno se parada izvede v obliki sprevoda, letos pa so zaradi dežja bili pod šotorom, kjer je igrala glasbena skupina. Kot zombi straši ljudi, jih grize za vrat, pred dvema letoma pa so šli svojo pot in so tekali po Ljutomeru.

Fotografija 5.5: Zombi shod

Vir: Lorenčič (2016).

⁴² Prevod je »možgani, možgani, možgani«.

Svojo masko opiše kot masko klasičnega zombija z raztrgano majico, poškropljeno s krvjo in s palico. V masko se vživi in ne govori razumljivo, *mumlja*. Za druge pa pravi, da so včasih bolj podobni vampirjem, saj nosijo obleke v gotskem stilu. Nekateri te maske opišejo kot grozljive, drugi pa privlačne. Kot sporočilo zombijev pa navaja, da smo kot ljudje vedno bolj podobni zombijem, ki brezglavo sledijo sistemu in ne razmišljajo kritično. Kar govorijo zombiji »*brains, brains, brains*«, imamo ljudje v mislih kot »*money, money, money*«⁴³. Ugotavlja, da si ljudje radi nosimo maske tudi v vsakdanjem življenju. Opaža tudi, da so zombiji postali zelo popularni in skomercializirani.

Na festivalu so bili tudi otroci, od dojenčkov do starejših ljudi. Obiskovalci festivala, mimoidoči se želijo pogovarjati, izvedeti, kaj se dogaja in seveda fotografirati. Nekateri se priključijo igri, bežijo pred teboj in podobno. Tako je veliko lažje navezati stik in spoznati ljudi, ki jih drugače ne bi. Negativnih odzivov Darjan ni zaznal. Meni, da imajo na splošno zombi shodi pozitiven vpliv na lokalno gospodarstvo.

V prihodnje želi posneti video z zombiji, v obliki skrite kamere oziroma posnete potegavščine. Maskira se tudi za pusta, nekajkrat se je tudi za noč čarovnic. Opaža, da se ljudje maskirajo tudi na glasbenih festivalih in koncertih, predvsem pri žanru »folk metal« ter ob premierah filmov v kinu.

Fotografija 5.6: Zombiji so napadli ženina in nevesto

Vir: Lorenčič (2016).

⁴³ Prevod je »denar, denar, denar«.

5.3.2.5 Rimljanka

Rimljanka je razlagala o delovanju skupine Flavijci in o prireditvi, imenovani Rimske igre, ki se poleti odvija na Ptuju. Flavijci so neformalna skupina osmih članov, ki redno sodelujejo z Društvom za rimsko zgodovino in kulturo Poetovio LXIX. Namen skupine je ohranjanje rimske zgodovine na ptujskem območju. Rimljanka in njena dva prijatelja, ki ju pozna iz službe, so bili pobudniki za začetek delovanja skupine, ko so slišali informacijo o rimskih igrah na Ptuju. Ostale sedanje člane pa so spoznali na tem dogodku. Povprečna starost skupine je okrog 50 let, sestavlja jo izobraženi kader, kot na primer zgodovinar, arheolog, računalničar in podobno. Trenutno je v skupini več moških.

Skupina se v povprečju udeleži petih različnih dogodkov po Sloveniji in v tujini. Priprave na različne dogodke potekajo skozi vse leto. Takrat dopolnjujejo sceno z različnimi izdelki, izboljšujejo obleko, izdelujejo rekvizite in podobno ter se dogovarjajo in odločajo o novih idejah in njihovi izvedljivosti.

Rimske igre na Ptuju trajajo štiri dni in potekajo na odprtem. Pravi, da je izvedba dogodka zelo naporna in težavna. Dogodek se začne v četrtek s pohodom k mitreju in otvoritvijo iger ter druženjem. Naslednji dan, v petek, se postavlja in ureja Rimski tabor. Različne skupine, ki predstavljajo različne družbene sloje v starem Rimu, imajo svoje šotore. Flavijci šotor opremijo z blazinami, zavesami, preprogami, kozarci in drugim. Zvečer sledi svečana večerja in druženje. V soboto je na vrsti sprevod v mestnem jedru, popoldne pa prikaz rimskih iger. V nedeljo je na programu kakšna predstava in zaključek iger ter pospravljanje. Med dogodki v programu pa se udeleženci družijo, spoznavajo, obiskujejo jih turisti, domačini ter njihovi kolegi in prijatelji. V njihov šotor radi zaidejo politični predstavniki z organizatorji in gostje iz pobratenih mest mesta Ptuja. Flavijci obiskovalce običajno pogostijo s kakšno pijačo in jim predstavijo hedonistično življenje bogatih Rimljanov. Obiskovalci so navdušeni nad dogodkom.

Iz osebnega proračuna Rimljanka v povprečju nameni okrog 200 evrov na leto. Poudarja, da se njihova skupina financira izključno z lastnimi sredstvi. Kdo pa financira celotni dogodek, ne ve točno, pravi, da bi morali povprašati predsednika društva, ki je tudi uradni organizator. Ima občutek, da organizatorji izkoriščajo entuziazem ljudi, ki v to vlagajo svoj trud in denar.

Na dogodku ji je všeč druženje in spoznavanje novih ljudi. Z eno osebo je ostala v stikih. Najbolj pa jo navdušujejo obleke. Njeno obleko je sešila šivilja, ostali člani pa so si jo naredili sami. Ideje za oblačila so dobili iz zgodovinskih filmov in literature. Njihova skupina predstavlja bogate Rimljane. Na dogodku jejo, pijejo, uživajo, poležavajo, pa tudi spletkarijo. Nekateri tudi tam prespijo. V taboru se pozdravljajo z »Ave!« Kot Rimljanka ima veliko pravic, dolžnosti pa bore malo. Nekaj ljudi v njeni okolici nasprotuje temu dogodku, saj jim ni všeč način delovanja. Nekateri pa nasprotujejo maskiranju nasploh. Morda ne razumejo, pravi.

Fotografija 5.7: Rimski tabor

Vir: Rimljanka (2014).

Njeno obleko je opisala kot lepo. Tako kot ona, se tudi ostali vživijo v svoje vloge. Rimljanka se počuti zelo bogato, čeprav v realnosti nima kaj dosti denarja. Pravi, da se počuti bolje kot običajno. Tudi odnos drugih do nje je drugačen, do nje se obnašajo kot do cesarice. Včasih pa ima občutek, kakor da je res v tistem času, vse se ji zdi tako domače. Kljub vsemu pa meni, da si ne upa več kot običajno, za druge pa pravi, da si. Pravi, da se ljudje udeležujejo takih vrst dogodkov, ker v tem uživajo in stopijo iz vsakdanjega življenja. Njeni razlogi pa so predvsem nošenje starinskih oblačil, v katerih se dobro počuti, a jih ne more nositi vsak dan. Rada je tudi videna.

O teh dogodkih se pogovarja s sorodniki, prijatelji, sodelavci in znanci. Rimljanka se maskira v času pusta in za noč čarovnic. Enkrat se je udeležila zombi shoda, ki je bil organiziran v okviru Kurentovanja. Kot Rimljanka je bila tudi na privatni rojstnodnevni zabavi. Spomnila je, da so bili rimski vojaki prisotni na boksarski tekmi kot navijači.

V bližnji prihodnosti želi pospraviti skladišče z vsemi stvarmi in pripomočki in se udeležiti podobnih dogodkov v tujini. Želi si tudi novo obleko.

5.3.2.6 ZUM Kreativna

Matjaž Kekec je opisoval dogodke in dejavnosti v okviru društva ZUM Kreativna. Društvo se ukvarja z animacijo na različnih dogodkih (otroški rojstni dnevi, poroke, abrahami, promocijski dogodki, festivali ipd.), ki jih popestrijo z akrobatskimi vložki, z oblikovanjem balonov, napihljivimi gradovi, dekoracijami iz balonov. Izvajajo tudi predstave z ognjem in organizirajo glasbene tematske večere. Trenutno so v društvo aktivni štirje, vse skupaj pa jih je šest. Skupino sestavljajo dekleta in fantje, stari med 20 do 30 let. Pobudnik za delovanje društva je bil Matjaž. Za zdaj še delujejo precej spontano.

Fotografija 5.8: Maskiranje ob otvoritvi pohištvenega centra Lesnina

Vir: Kekec (2016a).

Matjaž se maskira večkrat na teden, povprečna animacija traja od dve do tri ure, kadar gre za javni dogodek, pa lahko tudi več ur. Tematske rojstne dneve običajno začne s krajšo predstavo, nato sledi delavnica izdelovanja pripomočkov, maskiranje, obrazne poslikave in podobno. Konec naznanja torta, po njej pa sledi še oblikovanje balončkov. Kljub vrstnemu redu pa je veliko spontanosti. Na rojstnih dnevih mu ni všeč, da je velik poudarek na hrani, saj misli, da otroci ne pridejo na rojstni dan, da bi jedli in pili. Dogodke financirajo in organizirajo naročniki, v primeru otroškega rojstnega dne so to starši. Matjaž je mnenja, da bi na vseh družabnih dogodkih, na katerih so prisotni otroci, moralo biti poskrbljeno za njih v

obliki animacij. Njegov argument je, da za otroke nikoli ni preveč dejavnosti in novih stvari, starši pa imajo tako manj skrbi.

Na rojstnih dnevih in drugih dogodkih je maskiran v klovna s pisanimi oblačili, rdečim noskom in klobukom. Pri delu uporablja tudi številne rekvizite (monocikel, hodulje, baloni, žonglerski pripomočki) in zgodbo, s katero daje otrokom občutek, da je pravi klovna. Velik poudarek daje tudi scenskim elementom. Pred kratkih si je skoval novo ime KekeClown. Namaskiran se počuti veliko bolje, lažje vzpostavi stik z otroki in oni se bolj vživijo. Pravi, da se v klovnu najde, takrat da iz sebe, česar drugače ne sme, oziroma je neprimerno. Za klovna pravi, da je lik iz njegovega otroštva in izraža igrivost in nekaj smešnega. Za nastope z ognjem si pobarva obraz s črno in belo barvo, takrat je nedefinirana maska, katere namen je le, da je drugačen od ostalih obiskovalcev. Ljudem je maska klovna zelo všeč in v stiku z njo tudi spremenijo način komunikacije, dialog je drugačen, tudi oni postanejo bolj sproščeni, se zafrkavajo in ga spodbujajo k izvedbi določenih vragolij. Obstajajo pa primeri, ko se ga otroci ustrašijo ali bojijo, takrat ohranja distanco. Doživel je celo primer, ko je otrok imel fobijo pred baloni in v drugem primeru pred klovni.

Fotografija 5.9: Klovna zobozdravnik

Vir: Kekec (2016a).

Otroci na rojstnih dnevih se maskirajo glede na izbrano tematiko ali v indijance, princeske iz risanke Frozen, prince ali Spidermane. Opazil je, da je bolj smiselno, da se vsi otroci maskirajo in ne izstopa samo slavljeneč. Pravi, da je prosta zabava v maskah boljša kot tematska, saj si vsak otrok izbere, kar želi biti in ima pri izbiri svobodno voljo. Opaža, da se

takrat otroci bolj uživajo, dobijo moč in samozavest. Poudarja, da je rojstni dan v maskah nepozabna izkušnja za vse otroke. Na običajnem praznovanju pa se bolj fizično *znorijo*, čeprav hitro spet pride do igre vlog, ko oblikujejo balončke, ki jih lahko uporabijo kot rekvizite. Izpostavlja velik vpliv medijev, pri otrocih predvsem risank, ki določajo aktualne teme in izbiro rekvizitov.

Matjaž se maskira tudi za pusta. Pravi, da je zelo zaželen na srednjeveškem festivalu v vlogi dvornega norčka. Maskira se tudi za različne dobrodelne dogodke v različnih javnih institucijah (Zobozdravstveni dom Ptuj, Zavod Dr. Marijana Borštnarja v Dornavi, Zavod Soča v Ljubljani). Za noč čarovnic se še ni maskiral, vendar letos sodeluje pri pripravi takšnega dogodka, na katerem bodo maske zelo dobrodošle. Odprt je za kakršnekoli zabave v maskah. Kmalu pa želi odpreti trgovino s stvarmi in pripomočki za zabavo in žonglerskimi rekviziti.

Pri svojem delu opaza, da je zelo prisotna barvna diskriminacija, kot jo poimenuje. Gre za to, da otroci ne želijo imeti neke stvari v določeni barvi, če je ta barva označena kot primernejša za nasprotni spol. Pri izvajanju aktivnosti poskuša odpraviti takšno diskriminacijo.

5.3.2.7 *Pust*

Intervjuvanka je želela biti navedena pod psevdonimom Vdova. Opisovala je dogajanje v času pusta in njene izkušnje z maskiranjem. V tem obdobju se maskira vsaj štiri dni (petek, sobota, nedelja in torek), kar je odvisno od dolžine trajanja pusta. Maskira se kot individualna maska ali kot maska v paru (s partnerjem, s prijateljico).

O pustu v naslednjem letu začne razmišljati že ob koncu poletja prehodnega leta, intenzivneje po novem letu, priprave pa se začnejo teden dni pred začetkom pusta. Ponavadi za izdelavo maske uporabi stvari, ki jih že ima, kupi le dodatke (klobuk, očala ipd.). Na dan dogodka pravi, da je prava zmešnjava, skače sem in tja, razmetava in išče obleke ter rekvizite. Zgodi se, da se prvotna zamisel razvije v nekaj popolnoma drugega, saj pri ustvarjanju maske sledi navdihu. Velikokrat si s prijatelji izmenjujejo stvari za pust. Najprej je ideja, potem pa improvizacija. V preteklih letih se je maskirala v Rdečo kapico, vdovo, piplarko, karmo, Charlie Chaplina, v paru pa je predstavljala film *Črna mačka, beli mačkon*. V intervjuju je govorila tudi o prijateljici, ki se že tradicionalno maskira v določene like ob določenih dnevih. Obraza si v celoti ne prekriva. Masko sestavi iz oblačil, frizure in rekvizitov. Izpostavila je

tudi pomen obnašanja, načina hoje, govorjenja in podobno. Pravi: »Lahko maš original kostum pa, če nič ne spremeniš v vedenju ...« in »Obnašanje pa je tak najbolj pomembno, se mi zdi, da te to naredi za masko. Najbolj.«. Slaba stran nošenja maske je ta, da moraš paziti, da česa ne izgubiš.

Intervjuvanka pravi, da v vlogi rada pretirava in našteje nekaj primerov. V vlogi vdove je vso noč objokovala in se jokajoče tudi pogovarjala. Ko je bila Charlie Chaplin, je zibajoče hodila in plesala. Kot piflarka je toliko časa škilila z očmi, da jo je naslednji dan bolela glava. Kot lik karme je hodila naokrog in tepežkala vse prisotne. Doživela je neodobranje partnerja in nekateri so jo gledali postrani še nekaj časa po pustu. Svoje vedenje oziroma sebe, ko nosi masko, opiše z besedo »neuravnovešena«. Pravi, da si z masko lahko nekdo drug, se preobraziš v ta lik. Občutek opiše, »kot da si v filmu«. V maski si ne upa, ampak dovoli več. Pri njej je to odločitev. Pravi, da je pust olajševalna okoliščina. Na vprašanje, »kaj pa je zločin?« pa je odvrnila: »Ni zločina, to je to.«.

Na dogodek v mestu se enkrat odpravi sama, drugič s fantom, tretjič se prej zberejo pri kom doma in še koga maskirajo in nato gredo v mesto, kjer srečajo druge ljudi. Pust je zabava, ki poteka tako v zaprtih kot odprtih prostorih, ki so ali privatnega ali javnega značaja. Prav tako so različni tudi organizatorji (gostinci, občina, mladinski center, klub študentov), ki so običajno tudi financerji dogodka (zabave v maskah, povorka, koncerti, ipd.). Glede finančnih izdatkov pa vdova meni, da za masko ne zapravi veliko, več denarja porabi med pustovanjem.

V času pustovanja so ji vseč energija med ljudmi, sproščenost, razposajenost, odštekanost, svoboda in nezadržanost. Z njenimi besedami: »Vsi grejo s tem.« Meni, da ljudje pustujejo, da se lahko izrazijo, pozabijo na sivi vsakdan, si popestrijo depresivni februar in se sprostijo. Ugotavlja, da so v pustnem času družbeni krogi bolj odprti, vendar se ob koncu spet zaprejo: »Kot da nekdo stisne gumb in je vse po starem.« Na primer, na pustni torek je vsa gostilna skupaj, ne glede na starost, spol, če se poznaš ali ne, pogovarjaš se z vsemi, plešeš, piješ z vsemi. Pri nekaterih, predvsem moških, opaza, da je pust edini čas v letu, ko se ne maskirajo. V smislu, da čez leto ne delajo nič narobe, za pusta pa se pokaže njihova človeška neotesanost.

Fotografija 5.10: Žalujoča vdova

Vir: Vdova (2014).

Rada si ogleda »etno« in nedeljsko povorko. Moti jo, da je glavni in edini namen nekaterih, da popivajo. To lahko počnejo vsak konec tedna, zatrjuje. Opaža, da se veliko ljudi niti ne maskira. To ji ni všeč, čeprav se tudi sama, ko je bila mlajša, ni maskirala. O pravicah in dolžnostih pravi, da je dolžnost, da se maskiraš in pravica in dolžnost, da se znebiš predsodkov. Meni, da se je razumevanje pusta spremenilo, pomen pusta pa ne.

Vdova pravi, da se maskira samo enkrat na leto in da se o načrtih za naslednjo masko še ne sme govoriti. Sicer pa se je maskirala v sklopu službe, ki jo je pred leti opravljala kot animatorka. V predstavah za otroke je predstavljala različne Disneyjeve like, maskirala se je tudi za dogodek, imenovan mini disko, ter za noč čarovnic. Takrat se ni vživela v masko, saj je bila to njena služba. Masko je dojemala bolj kot pripomoček pri animaciji. V študentih letih pa je nastopala v božično novoletni predstavi in v večkratnih ponovitvah mjuzikla *Grease*. Odklonilni odnos ima do maskiranja v času Rimskih iger in srednjeveških iger, saj meni, da je to spet ena priložnost več za pijančevanje.

V intervjuju je predstavila še svojo vizijo organizacije pustovanja in revitalizacije mestnega jedra v Ptuj. Problem vidi v karnevalski dvorani, ki je edini prostor, kamor lahko med tednom ljudje gredo pustovat. Predlaga, da bi se morali, tako kot gostinski lokal Orfej, ki so ga spremenili v ladjo, »maskirati« tudi drugi lokali. Maskirati bi se morali tudi njihovi zaposleni ter podaljšati delovni čas obratovanja.

5.3.2.8 Noč čarovnic

Nada Vamberger je idejo za druženje za noč čarovnic dobila na televiziji. Predvideva, da je praznovanje k nam prišlo iz Amerike, ampak ji ni mar za poreklo. Najpomembnejše je, da se ljudje družijo. Za pripravo dogodka se je odločila z željo, da se ženske družijo, proslavijo, da so skupaj, maskiranje pa se ji je zdelo kot dodatna popestritev. Za dogodek je pripravila vabilo in ga poslala prijateljicam, sorodnicam in bivšim sodelavkam. Z njimi se srečuje tudi med letom ob različnih priložnostih (na kavici, piknikih idr.). Družba je bila sestavljena iz žensk starih med 50 in 60 let. Povabila je le predstavnice ženskega spola, saj meni, da lik čarovnice spada v domeno žensk. Na dogodku so bili občasno prisotni tudi »domači« moški in otroci.

Noč čarovnic je organizirala enkrat na leto v svoji hiši. Kot pobudnica in gostiteljica je prevzela tudi stroške. Pripravila je poseben jedilnik (aperitiv kačja slina, obara s kurjimi krempeljčki, pogača iz vampirjeve skute, Gargamelovo božansko vino) in okrasila prostor z bučami, črnim prtom, svečami ipd. Po obedu so klepetale. Bile so maskirane v čarovnice, v črno obleko s klobukom, nekatere so nosile lasuljo in si nadele nos. Ob njihovem prihodu je bilo slišati krike in vriske. Pravi, da maska naredi svoje, ti da pogum in občutek druge identitete. V splošnem so bile dobre volje in so se drugače obnašale kot običajno, morda je bilo krivo tudi vino.

Fotografija 5.11: Organizatorka druženja v maski čarovnice

Vir: Vamberger (2008).

Kot zanimivost opiše prigodo z duhovnikom. Ena izmed »čarovnic« si je za dogodek od duhovnika izposodila črno ogrinjalo. Kasneje je izvedel, za kakšne namene ga je uporabila in

ji razložil, da to ni katoliški praznik. Nada pravi, da se kasneje srečanj ni več udeleževala, saj naj bi bilo praznovanje tega praznika grešno.

Fotografija 5.12: Čarovnice

Vir: Vamberger (2008).

Intervjuvanka se maskira tudi v času pusta, maskira se doma in na povorki. Za ogled povorke si običajno nadene le lasuljo ali kaj podobnega. Za pust običajno dom okraši s trakci in konfeti. Prav tako si pripravi drobiž za obisk mask, ki hodijo od hiše do hiše. Sodeluje pri organizaciji prihoda parklja in Božička za njene vnuke. Zadnja leta jih obiskujejo tudi Sveti trije kralji. Ob različnih priložnosti pa z manjšimi dodatki maskira tudi psa (poroka, pust, novo leto).

Fotografija 5.13: Namaskirani psi

Vir: Vamberger (2012).

5.4 PRIMERJAVA PO KATEGORIJAH

5.4.1 Osnovni podatki

Intervjuvanci so opisovali različne in številne priložnosti, ob katerih se maskirajo. Maskirajo se ob plesnih swing večerih in drugih dogodkih, povezanih s swingom, za deklščino, v času pusta, za noč čarovnic, za promocijske in animacijske dogodke v okviru občasnega dela ter v času filmskih in zgodovinskih festivalov.

5.4.2 Skupina

V večini primerov se intervjuvani posamezniki maskirajo v okviru neformalnih skupin, ki v dveh primerih niso stalne skupine. Druge formalne skupine pa so organizirane kot zavod ali društvo, torej kot nevladne organizacije. Skupine niso velike, v povprečju štejejo do deset članov. Poslanstvo imajo načrtane predvsem skupine, ki so formalno organizirane, ali ima njihov način delovanja značilnosti formalne organiziranosti. V nekaj primerih so bili intervjuvanci pobudniki ali so sodelovali pri pobudi, v drugih primerih pa so bili pobudniki naročniki storitve ali organizatorji dogodka. Ostale člane skupine so pred delovanjem že poznali, po večini so bili to njihovi prijatelji, druge pa so spoznali na dogodkih.

Člani skupin se v veliki večini srečujejo tudi med letom ob priložnostih, kot so pijača, pikniki, rojstnodnevne zabave in podobno, saj jih z nekaterimi vežejo tudi sorodstvene ali prijateljske vezi. Formalno organizirane skupine pa se srečujejo tudi ob drugih priložnostih ali aktivnostih organizacije.

Struktura skupin je po starosti zelo raznovrstna. Pri delitvi po spolu ni opaziti večje prevlade enega spola, razen v dveh posebnih primerih, ko so na dogodek v maskah bile povabljene izrecno ženske, čeprav so bili na dogodku kasneje prisotni tudi predstavniki moškega spola. Otroci so prisotni v skoraj vseh primerih maskiranja, v nekaterih od naštetih primerov so aktivnosti namenjene samo njim. Veliko članov skupin prihaja iz urbanih okolij.

Odnosi v skupinah so spontani in enakopravni. V primerih, ko je prisoten uradni organizator, pa ta sprejema odločitve in daje navodila.

5.4.3 Čas in prostor

V dveh primerih je bila uporaba maske enkratni dogodek, ki ne predvideva ponavljanja. V ostalih primerih pa se intervjuvanci maskirajo redno ob določenem dogodku ali vsako leto ob določenem času. V enem izmed primerov tudi večkrat na teden (Kekec 2016b).

Maskiranje za določeni dogodek lahko traja eno popoldne, en večer ali tudi več dni. Večina ponavljajočih se dogodkov se odvija v popoldanskih in večernih urah, pri večdnevnikih pa tudi ves dan.

Dogodki se odvijajo tako v odprtih kot zaprtih prostorih, tako na javnih površinah kot v zasebnih prostorih in prostorih v zasebni lasti, ki so namenjeni javnosti (npr. gostinski lokali).

5.4.4 Dogodek

V vseh primerih so prisotne priprave tik pred izvedbo dogodka, v nekaj primerih pa tudi predpriprave, ki trajajo tudi več mesecev ali kar skozi vse leto. V fazi predpriprav se razvija ideja o maski, izdelujejo se obleke in rekviziti, aktivneje se komunicira z ostalimi člani. V času priprav je na vrsti maskiranje, torej ličenje, urejanje frizure, oblačenje, urejanje prostora, zbiranje vseh članov ali udeležencev dogodka.

V času izvedbe dogodka nosilci mask običajno pijejo, jedo, se družijo, plešejo, se zabavajo, nastopajo, animirajo. Naštete aktivnosti se pogosto manifestirajo v obliki obhoda, sprevoda, nastopa ali animacije (zabavanje drugih in vabljenje k sodelovanju v aktivnosti ali na dogodku).

Intervjuvanci pridejo na dogodek o posamezno ali s prijatelji in sorodniki. Na dogodku se z njimi družijo, prav tako pa še z ostalimi maskiranimi udeleženci dogodka ter se spoznavajo med seboj.

V odgovorih ni bilo zaslediti želje po večji spontanosti pri organizaciji dogodka, nekateri so bili z organiziranostjo zadovoljni, v drugih primerih pa bi si želeli boljšo organiziranost.

Dogodek financirajo organizatorji dogodka ali udeleženci sami in si strošek dogodka

enakomerno razdelijo (sofinanciranje). Stroške za masko in stroške pijače pa posamezniki krijejo sami. Nekateri stroške udeležbe na dogodku znižujejo s pomočjo ponovne uporabe stvari, samoizdelave ali popravil stvari, oblek, kostumov ter medsebojne izposoje.

Intervjuvancem je na dogodkih vseč predvsem druženje, niso pa jim vseč določene stvari, povezane z organizacijo dogodka.

5.4.5 Maska – Materialni del

Videz mask je zelo pester: telovadke iz 80-ih, nilski konj, čarovnica, vdova, karma, Rdeča kapica, Charlie Chaplin, klovn, tat, zombi, Rimljanka, swing plesalka itd. Že pri posameznikih velikokrat zasledimo več mask, v katere se maskirajo. Posledično je raznolika tudi njihova predstavnost oziroma sporočilnost, ki se giblje v poljih zgodovine, kritičnosti in zabave, smešnega in strašnega. Pri maskiranju je prisoten tudi vnos sodobnih elementov k maski. Skoraj v vseh primerih opazamo uporabo pripomočkov v obliki okrasja ali rekvizitov. V polovici primerov je bila pozornost posvečena tudi okrasitvi prostorov oziroma scenskim elementom.

Idejo za masko so nekateri maskiranci dobili iz medijev, drugi iz literature, pri tretjih je bila ideja posledica namenskega razmišljanja, četrtim to, od kod izvira ideja, ni bilo znano. Pri izdelavi maske je zelo izrazito načelo ponovne uporabe in 'naredi si sam', v smislu, da si nosilci maske sami oblikujejo masko, izdelujejo ali predelajo obleko in pripomočke. Intervjuvanci le malo stvari kupijo. Pri ustvarjanju celotne maske gre zaznati tudi dejanja medsebojne izposoje in pomoči. Kot morebitne slabosti nošenja maske so intervjuvanci navedli neudobnost oblačil oziroma maske v fizičnem smislu, v enem primeru pa bojazen pred izgubo rekvizitov (Vdova 2016).

5.4.6 Maska – Nematerialni del

Po besedah intervjuvancev je razvidno, da imajo vsi pripravljeno okvirno idejo o tem, kako naj se obnašajo, kaj naj govorijo, kako naj se gibljejo in kako naj poteka celotna manifestacija. Dramaturgija v nobenem primeru ni do potankosti določena. Zastavljen je le določen okvir obnašanja, znotraj tega pa ni konkretnjših navodil ali pravil. Manifestacija dogodka v maskah zavzema različne forme, od obhodov, sprevodov do nastopov in animacij.

Za opis maske so intervjuvanci uporabili besedo »lepa«, smo pa zasledili tudi nekaj opisov, ki izražajo nasprotno: »tako grdo, da je že lepo« (Švagan 2016b), »šik kič« (prav tam), »lepe in smešne, lepe, nostalgicne, spoštljive in komične hkrati« (Verlak 2016).

Druge prisotne in njihovo vedenje so intervjuvanci opisali z zelo pozitivnimi besedami: veseli, energični, sproščeni, razpoloženi, razposajeni ipd. Opazili so, da njihovo vedenje ni bilo drugačno kot običajno. V večini primerov so se vživeli v masko. Intervjuvanci se prav tako v maskah dobro počutijo in se v lik vživijo. Med nošenjem maske imajo občutek moči, nevidnosti, druge identitete, domačnosti, da so v drugem zgodovinskem obdobju, da se lahko izrazijo in počnejo, česar drugače ne bi smeli, ali bi bilo nespodobno. Izpostavili so tudi občutek enotnosti in enakopravnosti znotraj skupine ali med prisotnimi.

Pri vprašanju o pravicah in dolžnostih sta bili zanimivi izjavi, da ni nobenih formalnih zapovedi, vendar so nepisana pravila (Verlak 2016). In druga izjava, da je dolžnost posameznika, da se maskira ter da je dolžnosti in pravica hkrati, da se znebiš predsodkov (Vdova 2016).

Vsi intervjuvanci so se strinjali, da jim je v maski lažje navezati stik z neznanimi osebami in da so posledično spoznali veliko ljudi. Nekateri so stike ohranili tudi kasneje.

Veliko intervjuvancev si upa več kot običajno. Dve intervjuvanki sta sicer zase rekli, da nista bolj pogumni, vendar za ostale udeležence, da so (Rimljanka 2016; Verlak 2016). V dveh primerih je bilo razvidno, da si nosilka maske ne upa več, ampak si dovoli in dopusti več kot običajno.

5.4.7 Odnos z okolico

Vsi intervjuvanci se o maskiranju in dogodkih z maskiranimi udeleženci pogovarjajo z drugimi ljudmi, kot so sorodniki, prijatelji, sodelavci. Skoraj nobeden še ni doživel nasprotovanja ali neodobravanja. V enem izmed primerov pa je močno neodobravanje prišlo s strani cerkvenih predstavnikov (Vamberger 2016).

Na dogodkih nemaskirane predstavljajo mimoidoči, drugi obiskovalci gostinskih lokalov,

obiskovalci dogodka. Intervjuvanci opažajo, da so naštetih sprva morda presenečeni, nato pa zelo navdušeni oziroma z navdušenjem opazujejo, sprašujejo o dogajanju, zelo pogosto fotografirajo, mnogokrat se za nekaj časa celo priključijo dogajanju. Intervjuvanci opisujejo, da tudi ostali postanejo bolj sproščeni in se spremenita njihov odnos in način komunikacije. Občasno pa se zgodi, da se predvsem otroci maskiranih ustrašijo. Zasedili smo tudi primer fobije pred klovni (Kekec 2016).

5.4.8 Motiv, namen in pomen

Maskiranci se maskirajo iz številnih vzrokov, na primer zaradi zaslužka, ker se lahko izražajo, ker lahko plešejo, ker se lahko oblečejo v lepe obleke, ker se lahko uredijo, ker so lahko nekdo drug, ker pozabijo na monotoni vsakdanjik, ker se dobro počutijo, ker so radi videni ipd. Tako kot vzroki so tudi nameni različni: promocijski, humanitarni, da se sprostijo, zabavajo in družijo ter spoznavajo nove ljudi.

Pomembnejših sprememb intervjuvanci niso zaznali ali niso izpostavili, dve intervjuvanki pa sta opazili spremembe pri sebi. Ena izmed njiju se na primer pred leti sploh ni maskirala, zdaj to počne redno, vsako leto (Vdova 2016).

Z vprašanjem, ali so kdaj doživeli kaj nenavadnega, morda kaj, kar bi opisali kot nenaravno, smo dejansko dobili odgovore na druga zastavljena vprašanja. Vprašanje je delovalo kot asociacija ali sprožilec, ki je intervjuvance spomnilo še na druge izkušnje.

Vpliv na lokalno skupnost je po mnenju intervjuvancev pozitiven, predvsem za ponudnike turističnih storitev. V dogodkih, kjer je pomemben del maskiranje, vidijo velik turistični potencial.

5.4.9 Razno

Vsi udeleženci so se ali se maskirajo tudi ob drugih priložnostih, prevladujeta pust in noč čarovnic. Skoraj vsi izkazujejo željo po maskiranju tudi ob drugih priložnostih, ob katerih se še niso maskirali.

Želje in plani za prihodnost intervjuvancev so različni, nekaj se jih želi udeležiti podobnih

dogodkov v tujini, želijo si večjo profesionalizacijo dejavnosti, drugi upajo na ponovitev dogodka, nove obleke ali pa o idejah za prihodnjo masko ne smejo govoriti.

Od intervjuvancev smo dobili veliko uporabnih informacij o drugih priložnostih za maskiranje, veliko zanimivih informacij, kot je maskiranje psov, izvajanje izmišljenih deključin v tržne namene.

5.5 SKLEP ANALIZE

Za večino intervjuvancev je bil intervju čas za refleksijo, ko so morda prvič bolj poglobljeno razmišljali o svojih maskirnih praksah, vedenju v maski, se spraševali o vzrokih in namenih maskiranja.

Posplošimo lahko, da je za intervjuvance značilno maskiranje v manjših skupinah, ki so neformalno organizirane, z ljudmi, ki so jih predhodno poznali ali so jih spoznali na dogodku ter se z njimi srečujejo tudi ob drugih priložnostih. Maskirajo se vse generacije, od otrok do starejših, in oba spola. Obstajajo pa dogodki, ki so namenjeni samo enemu spolu (Švagan 2016b; Vamberger 2016). Člani skupin prihajajo pretežno iz urbanih okolij, prav tako se v mestih odvijajo tudi dogodki. Kadar gre za neformalno organizirane skupine, so značilni enakopravni odnosi, pri formalnih skupinah pa odločajo organizatorji.

V več kot polovici primerov gre za ponavljajoče se dogodke, ampak ne nujno v istih časovnih intervalih, v dveh primerih pa za enkratne dogodke ob posebnih priložnostih. Torej niso vsi dogodki stalni (eno leto so, drugo spet ne). Intervjuvanci ter ostali člani se dogodkov ne udeležujejo redno. Trajanje dogodkov je različno, od nekaj ur do več dni. Odvijajo pa se v vseh tipih prostorov.

Kot pomembni sta se izkazali fazi predpriprave (razvoj ideje, izdelava mask) in priprave (maskiranje). V obdobju priprave maske je prisotna ustvarjalnost in izražanje, nato pa solidarnost v obliki medsebojne izposoje in pomoči pri maskiranju. V fazi izvedbe so na vrsti druženje, hrana, pijača, ples, zabava, spoznavanje ljudi. V tej fazi se družijo s prijatelji in sorodniki ter ostalimi udeleženci dogodka. Intervjuvanci posebne pozornosti fazi zaključevanja niso posvetili.

Dogodki so finančno podprti s strani organizatorja, naročnika ali vseh udeležencev dogodka. Za stroške maske poskrbijo posamezniki sami in v povprečju niso visoki. Več denarja porabijo med dogodkom.

Maske so zelo raznolike, nimajo skupne rdeče niti. Tako je pisana tudi njihova predstavnost in sporočilnost. Intervjuvanci imajo tudi sami več mask, ki jih nosijo ob različnih priložnostih. Tiste, ki jih nosijo redno, imenujejo »tradicionalne« (Švagan 2016b; Vdova 2016). Pripomočki predstavljajo pomemben del maske. Maska je lahko tudi neprijetna za nošenje. Pomemben dejavnik pri maskiranju je tudi scena.

Pri oblikovanju maske ali pri izvedbi dogodka igrajo pomembno vlogo tudi mediji. Maskiranim je na dogodkih najbolj všeč druženje. Pravijo, da takrat laže vzpostavijo stik z neznanimi. V nekaterih primerih so po dogodku stike ohranili.

Dramaturgija v obravnavanih primerih ni točno določena, je le okvirno zastavljena in je zavzela raznolike manifestne oblike. Pri opisih pa smo zasledili nekaj nasprotujočih se opisov za isto masko.

Prisotne na dogodku so intervjuvanci opisali kot vesele in sproščene, njihovo vedenje je bilo drugačno kot običajno in so se vživeli v masko. Podobno so opisali tudi lastno vedenje. Všeč jim je občutek, da lahko prevzemajo drugo identiteto in izražajo ter počnejo to, česar si v vsakdanjem življenju ne bi upali, ne bi dovolili, ne bi počeli, ker ne bi bilo primerno ali spodobno. Med prisotnimi na dogodku je močan občutek enotnosti in enakopravnosti, vsi se družijo z vsemi.

Odnos z okolico je pozitiven. Nosilci mask se o maskiranju in dogodkih pogovarjajo s svojimi bližnjimi. Večjih nasprotovanj maskiranju v naštetih oblikah ne gre zaslediti. Smo pa opazili, da se katoliška cerkev ne strinja s praznovanjem nekatoliških praznikov. Mimoidoči, obiskovalci gostinskega lokala ali dogodka, torej vsi, ki so nemaskirani, se z navdušenjem odzivajo na maskirane, jih fotografirajo, postanejo bolj sproščeni in se jim ponekod tudi pridružijo.

Zaslужek, možnost izražanja, druženje, dobro počutje, spoznavanje novih ljudi, drugačnost od vsakdanjika so glavni razlogi, zakaj se intervjuvanci maskirajo. Maskirajo se z namenom, da

se sprostitjo, zaslužijo, zabavajo, v humanitarne in v promocijske namene. Maskiranje ima pozitivne vplive na lokalno skupnost in je velik turistični potencial.

Intervjuvanci se maskirajo tudi ob drugih priložnostih, čeprav se tega na začetku, ob zastavljenem vprašanju (sploh) niso zavedali. Edina izjema je bilo maskiranje v času pusta. Ob naštevanju ostalih priložnosti za maskiranje pa so potrjevali svoje izkušnje. Verjetno je, da maskiranje povezujejo samo s pustom, maskirne prakse ob ostalih priložnostih pa niso razumeli kot maskiranje, ali pa dejanja niso poimenovali s tem izrazom.

Med intervjuji smo pridobili tudi nekaj zanimivih informacij, kot je na primer informaciji o prisotnosti barvne diskriminacije pri otrocih (Kekec 2016b), o prirejanju izmišljenih dekliščin z namenom večje obiskanosti določnega mesta in posledično zaslužka (Švagan 2016b) ter o praksi maskiranja psov (Vamberger 2016).

6 ZAKLJUČEK

Skozi diplomsko delo smo spoznali glavne značilnosti fenomena maskiranja in ga preučili z različnih teoretskih zornih kotov ter s pomočjo intervjuvancev pridobili informacije o maskirnih praksah danes. Glavni namen naloge je bil preko identifikacije številnih priložnosti za maskiranje, značilnosti in pomena posamezne pojavne oblike spoznati pomen mask in maskiranja v Sloveniji.

Odgovor na prvo raziskovalno podvprašanje je v obliki seznama pojavnih oblik maskiranja v Sloveniji (Glej 5.3.1 Pojavne oblike v Sloveniji), ki je rezultat sondaže maskirnih praks v Sloveniji. Prav tako pa so naštet primer dokaz, da se maskiranje v Sloveniji ne dogaja le v času pusta, ampak je teh priložnosti resnično veliko. Nekatere od njih pa so povezane z dogodki transformacijskega značaja (protesti, rojstni dan, dekliščine, poroke, psihoterapije).

Pričujoča analiza je prinesla nekaj ugotovitev o značilnostih in pomenu maskiranja v sodobni družbi. Nosilci mask se običajno družijo, plešejo ali nastopajo, njihova dinamika v prostoru je v obliki obhoda ali nastopa. Maske dandanes namensko ne zbirajo darov, kljub temu pa smo zaznali nekaj primerov, ko so maske za nastop dobile nekaj v povračilo. V nekaterih primerih pa so maske tiste, ki dajejo darila. Ugotovili smo, da je v procesu maskiranja značilna medsebojna pomoč in izposoja stvari. Podobno, kot je ugotavljal Kuret, smo opazili tudi mi, in sicer, da še zmeraj prevladuje maskiranje v manjših skupinah za skupnost. V nalogi smo dognali, da so nemaskirani udeleženci, gledalci ali opazovalci ter naključni mimoidoči pomemben del dogodka in igrajo pomembno vlogo v celotnem procesu in pri ustvarjanju pomena. Posledično bi lahko pod vprašaj postavili trditev, da se je paleolitski človek maskiral sam in da komaj kasneje postane maskiranje individualno dejanje. Težko si predstavljamo, da se je maskiral sam, morda pa je res bil edini, ki se je maskiral, vendar skupaj z nemaskiranimi udeleženci.

Nosilci mask so vseh starosti, torej tudi otroci, in obeh spolov. Sodobne »ženske zveze« pa se pojavljajo v obliki dekliščine in praznovanja noči čarovnic. Spotoma smo ugotovili, da nekateri posamezniki maskirajo tudi živali. Drugi »nosilec maske« je prostor – na primer, gostinski lokal postane ladja. Prevladujejo lepe in antropomorfne maske, seveda z izjemami. Opazili smo, da maske še zmeraj povzročajo strah in nelagodje pri opazovalcu, predvsem pri otrocih. Ugotavljamo, da bi k tipologiji mask glede na referenco in vizualno pojavnost lahko

dodali še eno kategorijo, in sicer »pojmovne maske«. Te maske predstavljajo neoprijemljive pojme, kot smo jih zasledili na primer med intervjuji: predstavljanje filma (ne junaka iz filma) in pojem karma. Tudi netipične maske, ko si posameznik na hitro nadene le lasuljo ali klobuk ali kak drugi dodatek, so prisotne. Med analizo je bilo zaznati več primerov, ki spadajo po Marjanovičevi razdelitvi pod nove oblike maskiranja. V primeru dekliščine pa bi lahko rekli, da sicer spada pod tradicionalne oblike, vendar bi način manifestacije lahko opisali kot nov in sodoben. Pri posameznikih smo opazili, da imajo svoje, osebne »tradicionalne maske«, ki jih redno nosijo ob določenih dogodkih. Vzroke bi lahko iskali v vse večji individualizaciji družbe in hkrati v želji po neki stalnosti.

Ugotovili smo, da nosilci maske pripisujejo velik pomen tudi okrasitvi prostora oziroma sceni, ki naj bi pripomogla k vzdušju in možnosti vživetja posameznika v masko. K temu pa pripomore tudi zgodba, ki jo maskirani pripravi o liku, ki ga prestavlja.

V nalogi smo opazili, da je v procesu maskiranja velik poudarek na pripravljalni fazi, saj smo zaradi lažjega razumevanja morali že med pisanjem naloge razdeliti to fazo na predpripravo in pripravo. Opisano kaže na to, da v večini ne gre le za brezsmiselne, netipične, »ad hoc« maske, temveč za dolgotrajnejši proces. Prav tako pa dogodki z maskiranimi udeleženci kažejo značilnosti rituala, saj se izvedba dogodka dogaja po fazah, dogodki so ponavljajoči ter drugačni od vsakdanjika.

Zelo pomembna ugotovitev je, da se nosilec maske odloči, da bo spremenil vedenje, da se sprememba vedenja ne zgodi sama po sebi, kar je skladno s Cooperjevimi dognanji. Glede na rezultate analize izražamo strinjanje tudi s Kuretovo trditvijo, da ima maskiranje terapevtsko funkcijo tako za posameznika kot za družbo. V intervjujih smo zasledili tudi opise občutkov ob nošenju maske, kot da bi bil v filmu, kar bi kljub občutku nerealnosti za posameznika lahko razlagali, da je to ena izmed njegovih realnosti. Kot pravita Berger in Luckmann (1988, 29), realnosti je več. Realnost je relativna in odvisna od intencionalnosti zavesti, izkušnje v kontekstu in podeljenega smisla (prav tako, 11–13). Drugi opisi so govorili o tem, da se intervjuvanci niso počutili kot oni sami, morda pa bi lahko raziskovalci, ki se ukvarjajo s pojmom identitet, občutek razložili s frazo »tudi to sem jaz«. Zanimivo pa je tudi spoznanje, da s pomočjo maske lahko (skrit) opazuješ druge in njihove odzive. Tukaj gre za obrat v zornem kotu, saj se običajno misli, da nemaskirani opazujejo maskirane.

V celotnem procesu se kaže želja po izražanju, spontanosti in improvizaciji, kar bi lahko povezali z občutkom svobode in drugačnosti od vsakdanjika, v katerem so posameznikova dejanja vnaprej določena ali vsaj predvidljiva. Videti je, kot da intervjuvanci hlepijo po različnih izraznih sredstvih, da ne želijo, da je edino, kar ga definira in oblikuje, tisto, kar kupijo. Z izdelovanjem maske in udeležbo na različnih dogodkih z maskami dviguje kakovost preživljanja prostega časa, njegovo delovanje ima določen namen in smisel.

Zagotovo lahko trdimo, da je druženje in ohranjanje starih ter ustvarjanje novih stikov ena izmed pomembnejših funkcij, ki je na delu pri maskiranju. Kot posledica druženja nastajajo nove prijateljske vezi in partnerski odnosi. Prav tako smo v pričujoči analizi zaznali vse funkcije mask in maskiranja, ki jih našteva Marjanovičeva. Zraven integralne funkcije smo v nekaterih primerih zaznali tudi edukativno funkcijo mask.

Analiza prav tako odkriva pomembno vlogo medijev, preko katerih dobijo posamezniki idejo za organizacijo dogodka v maskah ali idejo za lik maske. Druga naloga medijev in družbenih omrežij se kaže pri organizaciji dogodka in ohranjanju stikov. Na tem mestu lahko še omenimo zelo pogosto aktivnost nemaskiranih udeležencev, in sicer fotografiranje.

Omejitve te raziskave se kažejo predvsem v kompleksnosti pojava, ki ga je težko v celoti zaobjeti, prav tako pa preučiti vso relevantno literaturo na to temo. Njegova kompleksnost se kaže v njegovi povezanosti z mnogimi drugimi običaji in rituali, v katerih je maska ali maskiranje dejansko v stranski vlogi in pomaga k izpolnitvi funkcije določenega dogodka.

Pomanjkljivosti raziskave pa se kažejo v vzorcu. Prvič, zaradi različnih dejavnikov nam ni uspelo izvesti intervjujev in pridobiti podatkov za vse pojavne oblike maskiranja, ki smo jih identificirali. Drugič, izvedli smo le en intervju za vsako posamezno pojavno obliko maskiranja. In tretjič, vzorec je zajel le intervjuvance, ki prebivajo na Ptuju, in enega, ki trenutno živi v tako v Murski Soboti kot v Ljubljani. Ti se sicer maskirajo izven lokacij prebivališča, po različnih krajih v Sloveniji in tujini. Izsledke raziskave tako lahko apliciramo na značilnosti maskiranja v urbanem okolju. Prav tako je razmisleka vredno vprašanje, ali pri intervjuvancih s Ptuja obstaja večja verjetnost, da se maskirajo tudi ob drugih priložnostih, saj je na Ptuju pustovanje ena izmed pomembnejših dogodkov v družbenem življenju prebivalcev in jim je maskiranje v navadi. Po drugi strani pa so lahko radikalno tradicionalni in se maskirajo le v času pusta.

V nadaljnjih raziskavah je treba masko obravnavati kot sodobni fenomen ter se osredotočiti na aktivno vlogo nosilca maske, ki masko dela živo, in ne zgolj kot na predmet, ki sodi v arhive in muzeje. Glede na bogato tradicijo maskiranja v Sloveniji in vznikanje novih oblik maskiranja bi bila zelo dobrodošla tudi posodobitev literature na to temo v slovenskih knjižnicah.

Ta nalogo lahko obravnavamo kot poizkus ali pilotno raziskavo o maskah in maskiranju, kot začetno tipanje o značilnostih in pomenu posamezne pojavne oblike. V nadaljnjih raziskavah pa bi bilo priporočljivo, da se vsaka pojavna oblika preuči posebej, bolj poglobljeno in zajeme večji vzorec ter se po načelu triangulacije uporabi več različnih kvalitativnih metod raziskovanja.

Vredno bi bilo preizkusiti raziskovanje z udeležbo v maski – v maski, ki je legitimna za spraševanje in hkrati ne moti, ne kvari poteka dogajanja. Uporabne bi bile maska antropologa (antropologa z verande s safari videzom v stilu), profesorja, turista, babice, ki ne razume, kaj se dogaja, novinarja, ipd.).

Glede na premočno naslanjanje na predhodne raziskovalce in teorije bi bilo priporočljivo izpeljati raziskavo po induktivni poti, brez prehodnega teoretičnega poznavanja predmeta raziskave, kjer bi raziskovalci odšli neposredno na teren. Komaj po opravljenem terenskem delu pa bi podatke pogledali skozi prizmo sodobnih antropoloških teorij oz. z uporabo metodologije in šele v zadnji fazi bi bilo treba pregledati dosedanje teorije o pomenu mask ter podati končne zaključke. Zanimiva pa bi bila tudi raziskava, ki bi s pomočjo naprav spremljala kognitivne procese in aktivnosti v možganskih centrih ter odgovorila na vprašanje, kaj se zgodi, ko si človek nadene masko.

Zaključimo lahko, da maska kot fizični predmet ni tako pomembna, kot je pomemben celoten proces maskiranja (z značilnostmi ritualnega), ki predpostavlja številne menjave in kontekst (čas, prostor, zgodba), v katerem opazovani nosilec maske skupaj z drugimi aktivno deluje. Maska je pripomoček za sprostitev, je sredstvo izražanja in naprava za izhod iz vsakdanjika. Maskiranje je razlog za druženje.

7 LITERATURA

1. Baroja, Julio Caro. 2006. *El Carnaval*. Madrid: Alianza Editorial.
2. Berger, Peter in Thomas Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
3. Bihalji-Merin, Oto. 1970. *Maske sveta*. Beograd, Ljubljana: Vuk Karadžić in Mladinska knjiga.
4. Cooper, Mick. 1999. *An empirical and theoretical investigation into the psychological effects of wearing a mask*. Doktorska disertacija, Sussex: University of Sussex. Dostopno prek: <http://strathprints.strath.ac.uk/43402> (28. maj 2016).
5. Fikfak, Jurij, Aleš Gačnik, Naško Križnar, Helena Ložar - Podlogar, Nives Sulič, Ingrid Slavec Gradišnik. 2003. *O pustu, maskah in maskiranju: razprave in gradiva*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
6. Freud, Sigmund. 2007. Množična psihologija in analiza jaza. V *Spisi o družbi in religiji*, ur. Simon Hajdini, 251–319. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
7. Genep, van Arnold. 2000. *Rites of Passage*. Chicago: University of Chicago Press.
8. Godina, Vesna V. 1998. *Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Hradil Kuplen, Danila. 2015. Včasih se sovražni govor maskira v sladke izjave. *RTV Slovenija*. 18. november. Dostopno prek: <http://val202.rtvlo.si/2015/11/sopotnik-v-postdelovno-popoldne-10/> (15. avgust 2016).
10. Hypo. 2016a. Intervju z avtorico. Ptuj, 5. avgust.
11. --- 2016b. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
12. Jedrej, M.C. 1980. A comparison of some masks from North America, Africa, And Melanesia. *Journal of Anthropological Research* 36 (2): 220–230. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3629477> (8. november 2015).
13. Kekec, Matjaž. 2016a. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
14. --- 2016b. Intervju z avtorjem. Ptuj, 8. avgust.
15. Komel, Mirt. 2006. Maškarada. V *Agregat: revija za sodobno družbenopolitično polemiko*. 4(8): 38–43.
16. Kovač, Senka. 2009. Klod Levi-Stros: maska i mit. V *Strukturalna antropologija danas: tematski zbornik u čast Kloda Levi-Strosa*, ur. Antonijević, Dragana, 172–195. Beograd: Srpski genealoški centar. Dostopno prek: <http://eap-iea.org/>

- index.php/eap/article/view/299 (15. julij 2016).
17. Kuret, Niko. 1973. K fenomenologiji maske: nekaj vidikov. V *Traditiones* 2, ur. Niko Kuret, Milko Matičetov, Valens Vodusek in Vilko Novak, 97–120. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje SAZU.
 18. --- 1984. *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje in Znanstveno raziskovalni center SAZU.
 19. --- 1997a. K Meulijevi teoriji o maskah. V *Opuscula selecta: poglavja iz ljudske kulture*, ur. Helena Ložar - Podlogar in Milko Matičetov, 46–52. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
 20. --- 1997b. Maskirani burkež. V *Opuscula selecta: poglavja iz ljudske kulture*, ur. Helena Ložar - Podlogar in Milko Matičetov, 53–56. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
 21. --- 1997c. Ženske zveze in maskirane ženske: posebej v južnoslovanskem prostoru. V *Opuscula selecta: poglavja iz ljudske kulture*, ur. Helena Ložar - Podlogar in Milko Matičetov, 56–65. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
 22. Lamut, Urša, Mirna Macur, Matej Makarovič in Janez Povh. 2012. *Metodologija družboslovnega raziskovanja: od zasnove do izvedbe*. Ljubljana: Vega.
 23. Lévi-Strauss, Claude. 2009. *La vía de las máscaras: edición revisada, aumentada y prolongada por Tres excursiones*. México: Siglo Veintiuno Editores.
 24. Lorenčič, Darjan. 2016a. Osebna zbirka fotografij. Murska Sobota: interno gradivo.
 25. --- 2016b. Intervju z avtorjem. Ptuj preko Sykpa, 7. avgust.
 26. Lozica, Ivan. 1997. *Hrvatski karnevali*. Zagreb: Golden marketing.
 27. Ložar - Podlogar, Helena in Gorazd Makarovič. 2004. Maska. V *Slovenski etnološki leksikon*, ur. Angelos Baš in Mojca Ramšak, 311. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 28. Lunaček, Izar. 2013. Pust. Noč živih bogov in duhovi prave politike. *Airbeletrina*, 12. februar 2013. Dostopno prek: <http://www.airbeletrina.si/clanek/pust-noc-zivih-bogov-in-duhovi-prave-politike> (21. julij 2016).
 29. Mack, John. 1994. *Masks: The Art of Expression*. London: British museum.
 30. Marjanović, Vesna. 2008. *Maske, maskiranje i rituali u Srbiji*. Beograd: Čigoja štampa.
 31. Mesec, Blaž in Tanja Lamovec. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

32. Miklavčič - Brezigar, Inga in Pavel Medvešček. 2002. *Pustovanja na Goriškem*. Nova Gorica: Goriški muzej.
33. Ministrstvo za kulturo. 2016. *Register nesnovne kulturne dediščine*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_nesnovne_kulturne_dediscine/ (31. julij 2016).
34. Musek, Janek. 2003. *Psihologija osebnosti*. Dostopno prek: <http://www.musek.si/Kurikuli/Pdf/Os09Eysenck.pdf> (24. junij 2016).
35. Pernet, Henry. 1992. *Ritual masks: deceptions and revelations*. Columbia, S. C.: University of South Carolina Press.
36. --- 2005. Masks. V *Encyclopedia of Religion* 9, ur. Lindsay Jones, 5764–5772. Farmington Hills: Thomson–Gale.
37. Pogačnik, Aleš. 2008. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ). Ljubljana: DZS.
38. *Psychology Wikia*. 2016. Disinhibition. Dostopno prek: <http://psychology.wikia.com/wiki/Disinhibition> (23. julij 2016).
39. Rimljanka. 2014. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
40. --- 2016. Intervju z avtorico. Ptuj, 7. avgust.
41. Sahagún, de Bernardino. 1938. *Historia general de las cosas de Nueva España*. Tomo 1. México: Pedro Robredo. Dostopno prek: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k830428/f292.image.r=mascara.langES> (6. marec 2013).
42. Segal, Robert in Ninian Smart. 2016. Study of religion. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/497151/study-of-religion> (24. januar 2016).
43. Simonič, Peter in Rastko Močnik. 2004. *Pustovanje in karneval v Mariboru: miselni vzorci sodobnikov*. Maribor: Litera.
44. Slavec Gradišnik, Ingrid, Helena Ložar - Podlogar in Tone Cevc. 2004. Apotropeja. V *Slovenski etnološki leksikon*, ur. Angelos Baš in Mojca Ramšak, 11. Ljubljana: Mladinska knjiga.
45. Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
46. Stanonik, Marija, Marko Terseglav in Ingrid Slavec Gradišnik. 2004. Folklorizem. V *Slovenski etnološki leksikon*, ur. Angelos Baš in Mojca Ramšak, 131–132. Ljubljana: Mladinska knjiga.
47. Švagan, Leonora. 2016a. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
48. --- 2016b. Intervju z avtorico. Ptuj, 1. avgust.

49. Vamberger, Nada. 2008/2012. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
50. --- 2016. Intervju z avtorico. Ptuj, 10. avgust.
51. Vargas Pacheco, Ernesto. 1989. *Las máscaras de la Cueva Santa Ana Teloxtoc*. México: Instituto de Investigaciones Antropológicas, Universidad Nacional Autónoma de México. Dostopno prek: http://books.google.si/books?id=5gYZ_jcTQdoC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false (6. marec 2013).
52. Vdova. 2014. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
53. --- 2016. Intervju z avtorico. Ptuj, 9. avgust.
54. Verlak, Vesna. 2014. Osebna zbirka fotografij. Ptuj: interno gradivo.
55. --- 2016. Intervju z avtorico. Ptuj, 29. julij.
56. *Wikipedia*. 2016a. Swing (ples). Dostopno prek: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Swing_\(ples\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Swing_(ples)) (11. avgust 2016).
57. --- 2016b. Therianthropy. Dostopno prek: <https://en.wikipedia.org/wiki/Therianthropy> (19. junij 2016).

PRILOGE

Priloga A: Vprašalnik za intervju

1. OSNOVNI PODATKI

- Ime, priimek
- Se maskirate kot individualna maska ali kot del skupine?
- Ime skupine in kratka predstavitev

2. SKUPINA

- Je ta skupina neformalno ali formalno (društvo, zavod, ipd.) organizirana?
- Koliko članov šteje?
- Kaj je poslanstvo ali vizija vaše skupine? Kaj želite doseči z delovanjem skupine?
- Kje ste spoznali druge člane skupine?
- Kdo je bil pobudnik nastanka skupine?
- Kakšna je struktura skupine (spolna, izobrazbena, poklicna, starostna, sloj, člani živijo v mestu ali na vasi)? Ali se maskirajo tudi otroci?

- Se srečujete s člani tudi med letom? Zakaj? Kje? Ob kakšnih priložnostih (druženje »na pijači«, društveni dogodki, rojstni dnevi, dopust, pikniki)?
- Kako bi opisali delovanje skupine? Dinamiko v skupini? Kdo predlaga aktivnosti? Kako se člani odzivajo na pobude?
- Kako bi opisali odnose v skupini (demokratični, hierarhični, domači, topli, profesionalni, uradni, spontani ipd.)? Si zaupate? Se dobro poznate?

3. ČAS IN PROSTOR

- Kolikokrat na leto oziroma ob katerih priložnostih se še maskirate?
- Kako dolgo traja maskiranje (priprava, izvedba, zaključevanje)?
- Ali so ti dogodki javni ali zasebni?
- Dogodek poteka v zaprtih (dvorana, gostilna ipd.) ali odprtih prostorih (ulica, trg, park, dvorišče)? Javnih ali zasebnih?

4. DOGODEK

- Kolikokrat do zdaj ste se udeležili dogodka?
- Kako ste izvedeli za dogodek (od ljudi, preko medijev itd.)?
- Kako poteka dogodek (priprava, izvedba, zaključek)?
- S kom ste običajno bili na dogodku (sam, s prijatelji, s partnerjem, s sorodniki, s sodelavci, z otroki, drugo)?
- Kdo jih organizira?
- Ste kdaj pomagali pri organizaciji? Kakšne so izkušnje?
- Kdo financira dogodek? Kako zagotavljate sredstva za izvedbo?
- Koliko denarja, sredstev namenite iz osebnega proračuna?
- Kaj vam je na dogodku najbolj všeč?
- Kaj vas najbolj moti?
- Kaj se vam zdi zanimivo?
- Menite, da bi moralo maskiranje biti bolj organizirano ali bolj spontano?
- Kdo so ostali udeleženci? (druge skupine, spremljevalci, opazovalci, nasprotniki) Koliko jih je?

5. MASKA – Materialni del

- Kaj maska predstavlja?
- Kaj predstavlja celotna skupina? Kaj sporočate?

- Kakšna je vaša maska glede na del telesa, ki ga prekriva (celotno telo, obrazna maska, polovična, dodatki, kot so nos, brki ...)?
- Nosite ali uporabljate še kakšne pripomočke?
- Od kod ideja za masko? Za zasnovu?
- Kdo je izdelal kostum? Kdo izdeluje maske, pripomočke, scenografijo?
- Kakšne so prednosti in slabosti nošenja maske?

6. MASKA – Nematerialni del

- Kdo pripravlja dramaturgijo (besedilo, gib, protokoli, zvok itd.)?
- Kako bi opisali vašo manifestacijo kot obhod, sprevod, nastop, itd. ?
- Kakšna je ta maska, to, kar predstavljate? Kako bi jo opisali (lepa, grda, prijazna, strašljiva, vzvišena, komična itd.)? Opišite njene lastnosti.
- Kaj delate, počnete, ko ste namaskirani?
- Kako bi opisali vedenje drugih ljudi?
- Kako bi opisali vaše obnašanje v primerjavi z vsakdanjim? Se vaše obnašanje spremeni? Kako, na kakšen način?
- Kako se počutite, ko si nadenete masko? Se počutite drugače kot običajno?
- Imate kot maskirani kakšne posebne pravice ali dolžnosti?
- Se držite v krogu znancev ali spoznavate nove ljudi? Ali je lažje navezati stik kot običajno? Zakaj? Ste letos koga spoznali?
- Si drznete več kot običajno?

7. ODNOS Z OKOLICO

- S kom se običajno pogovarjate o maskiranju (z družino, s sosedi, z znanci in prijatelji, s sošolci ali sodelavci, s prijatelji v skupini, s tujci, z nobenim)?
- Se vam zdi, da če nosite isto masko, ste bolj povezani s skupino, se lažje z njo identificirate?
- Kako se drugi obnašajo do vas, ko nosite masko?
- Poznate koga, ki nasprotuje maskiranju? Kaj so njegovi razlogi?

8. MOTIV, NAMEN IN POMEN

- Zakaj se ljudje maskirajo in udeležujejo teh vrst dogodkov?
- Zakaj se pa vi maskirate? Zakaj ste se odločili, da se boste maskirali?
- Čemu se maskirate? Kaj želite s tem doseči?

- Kaj vam ta maska omogoča?
- Kaj za vas pomeni maska (le zunanje prekrivalo, se vživite v vlogo)? Koliko se identificirate s tistim, kar predstavljate? Se zmeraj isto vživite v vlogo?
- Kakšen pomen ima maskiranje za lokalno skupnost, družbo (sproščanje napetosti, promocija, ozaveščanje, informiranje ...)?
- Kako doživljate sebe, ko nosite masko?
- Ste kdaj v maski doživeli kaj nenavadnega, izrednega, morda nadnaravnega?
- Ali se je pomen maskiranja spremenil čez čas? In za vas osebno?

9. RAZNO

- Kakšni so načrti v bližnji prihodnosti? Kakšne so želje za prihodnost? Kaj bi želeli v prihodnosti narediti, nadgraditi, spremeniti?
- Ali se maskirate tudi ob katerih drugih priložnostih?
- Bi še morda kaj dodali ali izpostavili? Na kaj opozorili?

Priloga B: Prepis intervjuja – swing

Intervju z Vesno Verlak, Ptuj, 29. 7. 2016

S: Govorima na primeru swinga. Za začetek, se maskirate sami ali v skupini?

V: Sama se opremim, ko je kak plesni večer, edino, če nisem doma, da smo kje skupaj, takrat.

S: Ko pa se dogodek odvija ...

V: Znotraj swinga je tak, ko so tematski večeri, da hočemo malo več poudarka dat na plesno kulturo, se tolko bolj oblečemo. Skušamo spoštovati, izkazati spoštovanje tej kulturi.

S: Lahko še na začetku povema par besed o swingu, začetkih, zakaj je nastal?

V: Swing je dejansko ples, ki je nastal v prvi polovici 20. stoletja na ameriškem jugu, predvidevajo, med temnopoltimi delavci na poljih. Najprej je nastala glasba in ples je bil odziv na to glasbo. Potem se je širil, predvidevajo, da v New Orleans, pa potem v Chicago pa New York. V Evropo je prišel v 30-, 40-letih, zamrl je po 2. svetovi vojni, ampak je velik preporod doživel v 80-ih letih, in sicer na Švedskem. Po tistem pa je zadeva začela rasti, velik *boom* je pri nas v zadnjih dveh, treh letih.

S: Ima kak poseben pomen, swing kot tak?

V: Bil je način izražanja temnopoltih ljudi, je očitno bil zelo všečen, bil je prisoten v času prohibicije, čas, ko je glasba, ko je jazz zelo močno prihajal na površje in so ga začeli spoštovati tudi beli. V grobem začetku so delovali v podzemlju, ampak sčasoma, sploh v New Yorku je bilo zanimivo to, da so se ravno zaradi swinga, zbirali v Savoyu in so bili v prostoru temnopolti in belci in so uživali. To je bil edini pr... (*zazvoni telefon s swing melodijo*) prostor, kjer se je to dogajalo. Skupaj so ustvarjali.

S: Kaj pa je bil pomen v Evropi?

V: Tu pa se je družbena kritična zadeva pojavila v času 2. svetovne vojne. Ostalo ne pozna tolko. Malo več je bilo za prebrat na temo zatiranja *swingy* jazz glasbe v času Hitlerja. Hitler je na začetku bil zelo navdušen, pa je na neki točki začel zatirati zaradi politične usmerjenosti. Ples in glasba sta bila močno zatirana, kar je možno videti čisto lepo v filmu *Swing kids*. V Sloveniji pa je bila druga stvar zanimiva, v času cone A in B na tržaškem območju. Tam je nastal ta swing, ki se imenuje *tržačan*. V coni B so bili ameriški mornarji in angleški, oni so to glasbo prinesli sem. Ta naša dekleta pa so to zadevo spoznavala, tudi fantje so igrali in je bilo

to eno leto zelo močno v porastu ... do političnega preobrata, ko se je Rusija, ko je prišlo to tržaško območje pod Italijo, se je Rusija vključila in posredno tudi Jugoslavija in je vse, kar je dišalo po Ameriki, je bilo spet zelo močno zatirano. Kar pomeni, da so plesalci spet podzemno delovali, zato šele v 50-ih, 60-ih letih je ta jazz pri nas rasto. Posledica tega je prvi jazz festival na Bledu. Vse je delovalo bolj prikrito, ampak nič manj strastno.

S: Če se vrnemo ... kak je naziv skupine, v kateri deluješ?

V: začetki moji so Studio Dansa, na Ptujju je bil Swing story.

S: Ta skupina je formalno organizirana?

V: Studio Dansa je zavod, ki v svojem delovanju ponuja razne zvrsti plesa, ni samo swing, vse skupaj pa se je razvilo iz swinga. Na eni točki se je skoncentrirala skupina ljudi, ki so želeli več znanja s plesa in glasbe. Zdaj pa so se tolko razširili in tolko prepletanj znotraj swinga je, da so začeli še druge plesne zvrsti vključevati v ponudbo. Govorimo zdaj o plesni šoli.

S: Kaj pa *Swing story*?

V: *Swing story* društvo na Ptujju ne deluje, ne obstaja več.

S: Ti se potem priključuješ tistim, ki organizirajo?

V: Ja, načeloma ja. Ampak vsake toliko časa se pojavim v vlogi *supporta* kakega dogodka. Na primer v Mariboru tudi, ko so *The Swing Brats*, tam sem bila vključena v mesečne večere v Salonu uporabnih umetnosti, ko smo imeli pogovorne večere z določenimi akterji s te scene. V Ljubljani sem bila letos bolj vključena v promocijo ljubljanskega, ki je bil letos deseti po vrsti. In je bil razprodan v dnevu in pol. Govorimo o 500 prisotnih, od tega je več kot tri četrt tujcev. Želeli smo pa malo več delati na razpoznavnosti. Razprodan je bil, ni bil namen te promocije, da bi se zadeva prodala, ampak da lokalno okolje sploh spozna, ker tak uspešen festival, ki ima take razsežnosti, da zakupi velike prireditvene prostore, koristi razne turistične storitve od nočitev, transporta ... Je pa popolnoma nepoznan v lokalnem okolju, to smo želeli spremeniti. V tej vlogi tudi sem občasno, ne redno. Sem zunanji sodelavec.

S: Kje pa si spoznala druge swing plesalce?

V: Na plesnih večerih.

S: Kak bi označila strukturo plesalcev, glede na spol, izobrazbo ...

V: Je za odtenek več plesalk. Za plesalce ne bi rekla, da so zlo v pomanjkanju, so pa zelo zaželeni. Starostna skupina, pomlajuje se, ampak začetki v Sloveniji so bli deset let nazaj in tista generacija je utrjena in močna.

S: Kdaj se pridružijo?

V: Večinoma študentje. Ampak tud mam starejše, zaposlene ... Stvar, ki močno izstopa, pa je rdeča nit, pa je kreativci. Ogromno ljudi je, ki delajo v kreativnih okoljih, na primer marketinške agencije, da ustvarjajo karkoli, niso pasivni ljudje.

S: Kaj pa upokojenci?

V: Tudi. Imeli smo en primer pred leti, ko je upokojena pravnica, športnica po duši, ko je šla v pokoj, je iskala, da bi plesala. Plesala je že salso, ampak ji je bil všeč swing. In po nekem ključu ni odkrila nič v Ljubljani in je v Mariboru, in se je vsak teden vozla na tečaj. In tam je ugotovila, da to ni potrebno. Je pa redno zraven na plesnih večerih tudi, če ne more plesat, ker jo boleznj dajejo. Je pa najbolj strastna navijačica, z dušo zraven. V teh dveh letih se je kar nekaj starejših ljudi pridružilo.

S: Kak pa bi opredelila te ljudi, večina teh ljudi živi v mestu ali ...

V: večinoma v mestu.

S: Se swinga udeležujejo tudi otroci?

V: Ja, vedno več. Plesnih večerov ne, ampak aktivnosti, ki so izven, pa vedno bolj. Prvič, zaradi tega, ker ti ljudje, ki so začeli, so sami starši in mam konkretn podmladek. Te aktivnosti izven pa so druženje kot SMS, Swing morja in sonca ... ena taka zadeva, če ne govorimo samo o Sloveniji, je Herrang na Švedskem, to je največji festival swinga sploh, ki traja pet tednov. In to se tisoče ljudi obrne. Letošnja novost je bla *kids camp*. tak, da so zlo dobrodošli.

S: Če sma že pri tem, se s plesalci srečujete čez leto ... torej, kdaj, kje ...

V: Srečujemo se na festivalih, swing sredina je ena taka, ko zlo močno migrira, potuje, išče znanja drugod. Ker se tudi sam ples razvija, glede na čas na vse skupaj. V Evropi obstaja kar nekaj teh, Herrang je en izmed največjih. Tja moreš it enkrat v življenju. Čeprav je to res kamp, šotor na šotor. Ampak to je plesanja od 10-ih, pa do 5-ih zjutraj. Maša naša je bla zdaj tam, v ponedeljek sem šla po njo.

S: Kaj pa kaki rojstni dnevi, dopusti, pikniki, izleti ...

V: Skupina je tolko vlka v Ljubljani, da so zdaj neki rojstni dnevi v manjših skupinah, mam pa vsako leto rojstni dan našega prostora Vilharjeva, »Vilha« in to je obvezna prisotnost. Pikniki se tudi dogajajo.

S: Če bi vzela za primer eno skupino ali s Ptuja, ki je bila dejavna, al pa z Maribora, se člani družijo izven samega swinga ali ne?

V: Ja, ja tudi. Se vzpostavijo prijateljske vezi, ker znotraj te scene se formirajo kake skupine, ki nastopajo, ki hočejo pokazat, kaj znajo in za to je potrebno kar nekaj srečanj in treninga. Navežejo tesne stike in se spoznajo boljše, se to tudi pozna potem.

S: Kak pa bi opisala dinamiko skupine, skupin?

V: Lahko za Danso povem, odločitve sprejemajo organizatorji, ti skrbijo za dogajanje, oni majo tedenske plesne večere, čez teden pa delavnice. Je logistično potrebno kar dost ljudi. Glede na maso ljudi, ki se je pridružila, je lahko aktivirat ljudi, je zmeraj kdo. V manjših okoljih, pa drugače, v zadnjem času se zadeve malo dvigujejo, po kakovosti pa številu udeležencev. Swing plesalci radi plešejo, so pa zelo nepredvidljivi. V okoljih kot je Maribor še vedno so težave, ne moreš se zanest na njih, ko želiš imet neko promocijsko akcijo. Na osebni ravni se moreš zmenit z vsakim. To je v malih okoljih zelo pogosto.

S: Ker ni take profesionalizacije'

V: Mogoče je zarad tega, ker v Ljubljani ni tolko boj profesionalno, je pa večja koncentracija ljudje in so med sabo poskušajo malo več prikazat, kaj znajo ... V Mariboru ni take mase, hočejo plesat in če majo priložnost, bodo plesali, ampak se zaradi tega ne bojo zdaj neke potrudli ekstra. No, so manj ambiciozni.

S: Kaj pa je poslanstvo teh skupin, skupnosti swing?

V: Lahko spet dva različna pogleda. V Ljubljani želijo ponudit tem plesalcem, ki jih majo, najboljše pogoje za rast v plesni sceni. S tem da omogočijo svojim učiteljem rast, oni pa predajajo dalje. V Mariboru ni tak fokusirano na kakovost, vsaj do zdaj, tu bolj skušajo širit to kulturo in navdušenje, ki pa je zelo nalezljivo.

S: Zakaj želijo to širit?

V: Zato, ker je fajn. Ker se fajn počutiš, ker maš dobro muziko. Kakovostna glasba je to. Razgibaš se. Družiš se. Večinoma so to istomisleči oziroma majo podoben način razmišljanja. Pa to, je ena aktivnosti in dejavnost, ki se je lahko udeležujejo pari.

S: Pari so v večini, ali samski ali sami pridejo?

V: Večinoma pride samskih, nekaj samih, nekaj parov. Prednjačijo pa individualni, samski. Se pa znotraj scene nastanejo parčki.

S: Je to dokaj pogost pojav?

V: Ja, se dogaja. Kar.

S: Pa bolj dolgotrajne zveze?

V: Ja, ja definitivno. Večinoma so to veze, niso bežne neke avanture.

S: Bi rekla, da ljudje, ko pridejo tja, pridejo s tem namenom?

V: Ne. To je mogoče razlika od salse, ker je drugačna glasba, ki ne spodbuja tolko te domišljije. Tu prideš z namenom, da plešeš in spoznaš ljudi. Posledično pa mogoče najdeš nekoga, ki ti ustreza še drugače.

S: S kom si običajno na dogodku?

V: Jaz grem al sama, al s plesalci od tukaj, ker mormo it od tukaj, ker na Ptuj se ne pleše, na dogodku pa s tistimi, ki so začeli takrat, ko sem jaz začeli prijatli, ki sem jih našla, pa z organizatorji. Mam en krog prijatlov, ki so mi bližji. Poskušam izkoristit tisti čas, da vse malo potipam.

S: Ti dogodki so javni?

V: Ja.

S: O organizaciji sma že rekle nekaj besed, bi še kaj dodala?

V: Ja ... da če že pridejo, je *dr-mr*, je akcija totalna. to je tisto, kar dosti pozornosti pritegne.

S: Kdo financira te dogodke?

V: Spet dve opciji. V Ljubljani je prostor, ki smo ga opremlili plesalci sami. Za njih skrbijo člani ekipe Studia Dansa. Dogodki razen glasbe, ni nekaj potrebno. Električna pa to. Običajno, če so glasbeni gostje, je prispevnik, ni vstopnina. Pet evrov na primer Vsak, ki pride, ve da mora prispevat. Potem majo pijačo tudi s prispevki, pa napisano kolko bi naj kaj stalo. V smeri, da ni zaslužka, ampak da se zadeve vrtijo.

S: Kaj pa v kakih lokalih, kavarnah, ko gostujete?

V: V Ljubljani je dolgo časa bla Kavarna hotela Union in do pred kratkim ni blo potrebno nobene vstopnine al kaj, ker je to sama po sebi atraktivna dejavnost, ki pritegne tud mimoidoče. Tisti gostinci, ki to razumejo, sodelujejo v tej smeri. Zdaj pa zgleda, da se je tam menjalo vodstvo, ne vem točno zakaj, pa kavarna ni več tolko dostopna. Po novem je tam tud vstopnina, ampak mislim, da je manj plesalcev.

S: Kaj pa v Mariboru?

V: V Mariboru pa so zaznali to priložnost, je lep primer sodelovanja. Lokal dobi neko vsebino, ki je kakovostna. Zdaj je ena oseba, ki zna to lepše predstaviti, je imela pravilni pristop, da so se dogovorili, da ima Salon nekaj od tega. Lepo se je formiralo in vključlo v sam prostor.

S: Koliko denarja pa ti nameniš iz osebnega proračuna?

V: Zdaj nimam nekih dost možnosti. Če grem na plesni večer, je to za mene relacija Maribor, Ljubljana. Stroške poskušamo zminimizirat. V Maribor pelje enkrat eden, drugič drugi. Pa pijača ... spiješ pa kar nekaj, ker plešeš. Obleka pa ... moda je bla v zadnjih letih zlo naklonjena temu delovanju, po drugi strani pa ta skupina zlo močno podpira *second hand* varianto. Iščejo, brskajo po omarah babic in iščejo primerne zadeve.

S: Kaj pa ti je najbolj všeč na teh dogodkih?

V: Meni je to, da mam možnost plesat, pa da mam občutek, da sem z vsakih plesnim večerom naredim kako stopničko, da sem napredovala. Ko mi rata kaj, ko ugotovim, to mi dosti da, v smislu, da sem nekaj novega dosegla. Pa seveda druženje.

S: Je kaka stvar, ki te moti?

V: Ne spomni se zdaj nič dotičnega.

S: Kaj pa se ti zdi zanimivo?

V: Meni so najbolj zanimivi nastopi, kot opazovalec, da vidim, kaj se lahko v nekem času naučiš in kaj lahko dejansko nardiš s svojimi nogami, kak se lahko odzivaš, ker čez nekaj časa lahko začneš vnašat svojo spontanost noter vnašat. To mi je všeč kot gledalcu pa tudi, ko plešem, ta interakcija med plesalci, pa ne samo v paru. Ker so tudi skupinski plesi. Ko pride do te točke, ko je vključena spontanost, je zelo zabavno. Pa tudi z glasbeniki, ko imajo solote vmes. Ta kreativnost, improvizacija. To je nekaj najlepšega. Je pa tudi izziv to pokazat, kar si

se naučil. Jaz dostikrat soliram nehote, mam solo vložke znotraj nastopa, ker ... premalo plešem zadnje čase. Pa ta *excited felling*, pred nastopom. zadnje čase pa rada opazujem.

S: Poglejma še zunanjo podobo. Kak je sestavljena maska?

V: Za plesalce bi naj blo, govorim o plesnih večerih. *Dress code* je zaželen, ni obvezen.

S: Pa se ga večina drži?

V: Ja, ja večina ja, ko so plesni večeri več kot pol, odvisno od dogodka. Pri moških to pomeni hlače, ne kavbojke, pa neki čevlji, ni nujno, da so s peto, da niso natikači. Lahko tudi *sneakers* varianta. V čem lažje plešeš. Po tem je kravata al metuljček, srajca pa reklc. Včasih so meli hozentregarje. To je odvisno od zgodovinskega obdobja, ki ti je bližje. Pa pokrivala, niso nujna.

S: Pa kaki drugi dodatki?

V: Ja, eno je za na plesišče. Drugače pa kaki stari kovček, smo meli enega, ki si je čevlje prinesel, pa klobuk je imel. Je bil eksot. Ker zraven tega, da ma hlače pa hozentregarje, on je tam 30-a leta, potem pa samo spodnjo majco pa reklc. Eksprimentirajo tudi zlo. Všeč mi je, da kjub temu, da se spoštuje ta stara moda al kak naj rečem, skušajo vnest neke dejavnike sodobnega časa. Pri ženskah pa ... majo več kreativnega prostora. Al hlače al krila, ala oblekce. Pričeske so pomembne, tudi kaka pokrivala. Make-up je tudi bolj kot običajno.

S: Kaj pa kaki dodatki?

V: Najbolj zgodnji čas, tudi čas *charlstone* se ve, bleščice, oblekce, trak, mogoče pahljača, Pahljača je eno orodje, ki je danes zelo pogosto. To rabiš, je zelo uporabno na plesišču. Pa še cigaretnik. Samo to, če se gremo slikat, če hočemo kaj takega uprizorit. Tudi dežniki se uporabljajo. Je iz časa New Orleansa. *Second line* je en tak dogodek, ko se poslavljajo od umrlih. Gredo muzičari spredaj, zadaj pa plesalci pa plešejo, spredaj pa krsta. Dežnike radi uporabljajo, ja.

S: Kostume si izdelujejo sami?

V: Zelo malo se v ta namen kupuje nekaj novega. za posebne priložnosti se kaj kupi, kaj izdela. Obstoječe stvari se uporabijo, se priredijo.

S: Kaj pa dramaturgija, gre plesni večer čez neke faze, stopnje? Je določen protokol?

V: Ja, je ja. Načeloma se na začetku začne ... ampak to je čist spontano, je neka načrtana linija, ampak se ve, da bo tak, ne glede na to, kdo ma glasbo, DJ-a prek. Najprej je glasba, da

se ljudje zberejo, okrog 11-ih, če ma kdo rojstni dan *birthday jam*. Tisti, ki ima rojstni dan je na sredini. Če je to punca, gre po njo plesalec in potem si kradejo to osebo. Če jih je več, pa v parih, pa jih več krade. Hitro po tem pa ponavadi *šimšam*, to je skupinska koreografija, ki je neke vrste himna vseh swing plesalcev. In to se odpleše najmanj enkrat na večer. Če je družba prava, potem se še da kake druge komade gor in to se naredi boga in pol.. In si dajo res zelo izkušeni plesalci, dejansko jih mi občudujemo in smo navdušeni: »To bi jaz tudi ...« Potem pa spet ples normalno nadaljuje. Pleše se ponavadi do štirih, petih.

S: Je kaki moment, ki označuje konec?

V: Ne. No, konec glasbe.

S: Kak bi opisala obleko? Je lepa, grda ...

V: Lepa pa spoštljiva definitivno, nostalgčna. Pa dostikrat tudi komična, ker si dajo duška. Predvsem na mednarodnih festivalih so eni zelo opazni. Mogoče je tega malo več pri moških, ki si malo več upajo in so res ekscentrični bolj. So opremljeni tak kot sma prej opisovale, ampak z divjimi barvami. Te pa niso značilne za swing.

S: Bi lahko rekli, da si vsak znotraj swinga najde način, ki mu odgovarja?

V: Absolutno, je tolko pester izbor, ker je znotraj nastanka je tolko enih vmesnih postaj blo, ki so se drugače kazale. Na primer swing začetek, jaz sem tega opisala, ker je mene najbližji. Potem pa se je začelo spreminjat, tudi ples se je spremenil, v *wuggie boogie*, ki ma drugačno oblačilno politiko. Je dovolj prostora za vsakega, ni zapovedi, je zaželjeno v nekih okvirih. Mam enega, ki vedno pride v zeleni majci, samo za nastope se zrihta.

S: Pa ga to ovira, da bi se vživel?

V: Ne. Učitelj je, dober. Ko pleše, ni tak sproščen, verjetno, vidi pa se to ne, če ma obleko gor.

S: Aja, mu je z obleko težje?

V: Ja, obleka kot fizično, ne s psihološkega vidika, ker če ti je vroče. Jaz se tudi ne počutim dobro, če mam tako stvar oblečeno. Tudi, če mam sivo majco na primer, kjer se vidi flek (*pokaže pod pazduho*) ... temu se izogibam.

S: Kak bi opisala vedenje drugih plesalcev?

V: Nič posebnega, se družijo, plešejo ...

S: Če bi njihovo vedenje primerjala z običajnim večerom?

V: Edino kar je, da se tu res pleše. Čim več priložnosti skušaš zgrabit, da plešeš. Mogoče smo še tu ženske bolj na preži.

S: Vedenje se spremeni?

V: Jaz mislim, da si bolj odprt, odvisno tudi, v kateri fazi plesanja si. Vsepovsod, kjer se dobro počutiš, pa maš ljudi okoli sebe, si malo bolj odprt. Začetniki so bolj zadržani na začetku, ker jih je sram, ko pa enkrat prebrodiš to, potem pa se ti odpre. Posebne razlike v plesnem večeru ni, kjer se družijo ljudje, ki se poznajo al pa en družabni večer, ki se ljudje poznajo. Tu je ta faktor zraven, da se pleše. Neplesalci pa opazujejo z navdušenjem, tu pa tam gre ker sam poskusit. Ogromno ljudi je radovednih pa skušajo prek pogovora zvedet, kaj se dogaja.

S: Kak pa bi sebe primerjala z navadnim petkovim večerom?

V: Če grem tak vem, na nek koncert, ki mi je zlo zanimiv, tam maksimalno uživam, da se umirim, pa se temu posvetim. Na swingu pa mi ne uspe samo glasbe poslušat, ker prej ko slej pristanem na plesišču. Mi da občutek zadovoljstva, mi da ples, po drugi strani pa jaz ugotovim, da sploh nisem poslušala, če me kdo vpraša po bendu, ne vem povedat. To me ziritira včasih.

S: Mate kake posebne pravice, dolžnosti?

V: Ni nekih ... formalno ni nobenih zapovedi. Neformalno je, spoštuje se isti bonton, ki se je takrat. Želja je, da se temu sledi. Malo se je zgubilo, da gre moški po plesalko, je lepo, je drugače. Ampak glede na število pa definitivno mormo plesalke it po plesalca. Je pa res, da je včasih že malo mesarsko klanje za njih, tako prikrito, malo pretiravam. Nepisana pravila so. Kaki je bonton zavrnitve. Na primer, da ni lepo, da zavrneš nekoga, potem pa gre z naslednjim takoj plesat. Al pa da vsaj potem vrneš ples, v nekem času. Da ni nespoštljivo, da ga ne označiš kot drugorazrednega plesalca. To nekak je želja..

S: ... da se počutijo vsi sprejeti?

V: Ja, ampak realnost je drugačna. Je težnja k temu, da bi bili vsi enaki.

S: Je lažje navezat stik na plesnem večeru?

V: Ja, ker si daš duška, ko greš na plesišče in tipaš človeka čez ples in če ti ustreza, se prej ko slej začneš z njim pogovarjat.

S: Si drzneš več kot običajno?

V: Mislím, da ne. Ne vem več.

S: S kom se običajno pogovarjaš o swingu?

V: Večinoma s soplesalci, jaz ne znam, da ne bi omenjala tega tudi drugače, ne želim, da bi vsiljevala.

S: Se ti zdi, da si bolj povezana s skupino, ko urediš zunanjo podobo?

V: Ne.

S: Kak pa se drugi obnašajo, do tebe, ko si oblečena v swing?

V: Se pozna, je drugačna pozornost.

S: Poznaš koga, ki nasprotuje temu?

V: Nobeden še mi ni omeno ... pa tud, če bi.

S: Zakaj ljudje hodijo na swing?

V: To, kar sma že naštele, dobro se počutiš, lahko se odzivaš na glasbo, ki ti je blizu ... Na nek način, v grobem, swing postane *way of life*. Lahko rečem, da je večini plesalcev, to način življenja, okoli katerega se večina njihovega življenja suče.

S: Kaj želiš s to opravo doseči?

V: Jaz si običajno ne vzamem dosti časa, da se zrihtam. To pa je ena priložnost, da se lahko. Tu paše. Tudi, če malo kake zadeve, je fajn, ker smo ... enostavno paše meni v tisto skupino. S tem nočem nobeno pripadnost izkazovat, ampak tematika, ki mi ustreza in je nam vsem skupna.

S: Bi izpostavlja kake prednosti, slabosti nošenja?

V: Ja, nisi tak komot. Pri ženskah ni petk, ampak mala petka je. Ti, ki so bolj primerni, so ful dragi. Moški se še lahko preoblačijo, ženske pa, če se že uredimo se ne mormo preoblečt. Moški si tudi suknjič hitro slečejo.

S: Kaj za tebe pomeni zunanja podoba? Zgolj zunanje pokrivalo, se lažje vživiš?

V: Se vživim.

S: Lažje z outfitom?

V: Ne, da lažje, ampak takrat si dam duška.

S: Ma kaki pomen za lokalno skupnost?

V: Tu mam jaz iz turističnega vidika močno mnenje.

S: Eno je, kaj bi bila želja, drugo pa, kaj je ...

V: Značilno je, da če se zunaj pojavijo, na sebe pritegnejo pozornost, ker so dovolj razigrani, atraktivni, pa dobre volje so, na plesišču se režimo kot počeni piskri. Smo sejanci dobre volje in to se prenese na tiste, ki gledajo. V Ljubljani se nam je enkrat tolko ljudi pridružilo, da je bla Wolfova ulica polna. Ljudje sledijo, brez da bi kaj koli pomislili, samo da je dobra volja. Nekaj pozitivnega je ta sredina dala lokalnemu okolju.

S: Ste doživeli na swingu kaj nenavadnega, nadnaravnega, magičnega?

V: Nadnaravnega ne. Jaz bi rekla, da mi je vsaki trenutek bil magični, ko sem bla še bolj v tem.

S: Kaj pa pomen swinga, se je spremni čez čas v Sloveniji?

V: Nimam takega pregleda, ker je taka masa ljudi. Ker pa za tem stojijo ljudje, ki so začeli, majo zelo pozitivni vpliv, so ljudje, ki so družbeno ozaveščeni, da majo neke zdrave vrednote. In te vrednote vpletajo v delovanja.

S: Kaj pa za tebe osebno?

V: Danes mi je drugače. Se mi zdi, da tak kot vse v življenju. ko prideš do neke točke zrelosti. Najprej si ful evforičen, pa temu slediš na vse pretege. Na eni točki pa se vstaviš, da ni vse glih sto procentno bleščече, ampak za mene je več plusov, tak da bi še želela plesat. Mi je swing spremenil življenje, pa pogled. Vse, kar mi je prineslo, mi je ostalo.

S: Za prihodnost maš kakšne želje?

V: Več plesat. Če bo možnost karkoli povezano s swingom izpostavjat. Ne tolko truda vlagat v razvoj v lokalnem okolju. To sem se naučila. Tam, kjer je to mogoče, kjer je prisotna želja.

S: Kaj pa Herrang?

V: Jaz mislim, da tja ne bom prišla al pa mogoče. Jaz, ne vem, če je to z leti povezano, ampak jaz sem bolj urban človek in mi je bližji kak festival, ki je bolj zapakiran v ... tak kot v Nemčiji, ki je v enem starem gradu. Tam je kreativnost malo drugačna, na Švedskem je totalni razvrat.

S: Ob katerih drugih priložnostih se še maskiraš?

V: Ja, za fašenk. Bla sem tudi na dekliščini, ko smo meli te majce gor. Temu se izogibam zadnje čase, ker mi to ni blizu.

S: Kaj pa *Saint Patricks*, *Halloween*, zombiji?

V: Ne, zombiji pa bi šla, čeprav se jih bojim. Še jih nisem doživela. Rada poskusim stvari, ki so nove.

Priloga C: Prepis intervjuja – dekliščina

Intervju z Leonoro Švagan, Ptuj, 1. 8. 2016

S: Govorili boma torej o dekliščini, pa me zanima za začetek v kaj ste se maskirale.

L: Šlo je za mojo dekliščino, maskirale smo se v telovadke iz 80-ih let.

S: Koliko vas je bilo na dekliščini?

L: Med trinajst in petnajst. Ne spomnim se točnega števila.

S: Kdo pa je bil pobudnik dekliščine v maskah?

L: Pobudnik ... potem, ko je bilo že vsega konec, po pogovoru, ker seveda jaz nisem nič vedla, da se bo to sploh zgodilo. Pobudnici pa ste bile Julija Petek in Nika Kramberger, se pravi dve prijateljici, ki sta vedle, da meni 80-ta dosti pomenijo.

S: Zakaj pa ti dosti pomenijo?

L: Prvo, zato ker sem v 80-ih rojena, 1987. Drugo pa zato, ker sem zdi, da se je v 80ih taka prelomnica zgodila, kar se tiče mode pa glasbe tega *disco* navala pa vsega tega, da je skup "češko" (neestetsko ali pomanjkanje stila). To so meni 80-ta. Bila pa je še druga povezava, to sem tudi darilo dobila, to je bil Prince. Jaz sem ful fenica Princa. In sploh v 80-ih je bila njegova kariera, sicer na začetku, ampak takoj na vrhuncu. On je prvi dve plati posnel čisto sam. Res mi ogromno pomeni. Zato sem si po poroki dala delat tetovažo. Tak, da to tudi nekak konceptualno združi. Prince je res eno moje področje, to mam jaz za sebe. In 80-ta nekak, si predstavljam z njim. In sem potem dobila tako malo knjigico, ki je cela diskografija, vsa njegova glasba, vso ozadje pa tak. Tak, da so prišle s tem, pa z radijom. To je blo v nulo naštudirano. To ni bla samo maska, to je bil performance.

S: Če lahko še poveš, kak zgleda tatu?

L: *Love* simbol od Princa (*pokaže tetovažo na rami*), ki pomeni združitev moškega in ženske in konceptualno sem jaz to s poroko, s Princom, ki je neki moj ... ni tetovaža zaradi dekliščine nastala. Ampak vse se je tak obrnlo.

S: Kak pa bi punce starostno opredelila, opisala strukturo skupine?

L: Torej samo ženske. Ene so ble mlajše od 25 do ... je bla celo Matijova, od moža teta, ki je stara 50. Čeprav ona je ena. Če pa bi vse povzela, tam med 28 pa 34.

S: To punce iz mesta ali z vasi?

L: Čist mešano, tudi po Sloveniji, Julija na primer je Ptujčanka, ampak živi v Tržiču. Potem pa so Ptujčanke, ki živijo na obrobju mesta, v hišah, ene v mestu, v blokih, ene majo otroke, ene nimajo. Čist različne zgodbe. Ampak je bilo to, da je bla taka energija, da so se one vse med samo povezale. To ti jaz ne morem povedat, to je blo neverjetno. In to so se ene prvič vidle med samo, ampak je pa bil taki *energy*.

S: Večinoma so ble to tvoje prijateljice ...

L: Ja, prijateljice, sorodstvene vezi ... jagodni izbor.

S: Začela si malo omenjat dinamiko v skupini ... Je kdo mogoče prevzel vlogo vodje, da je prevzel stvari.

L: To so se one vse dogovarjale prek *massangera*. Jaz, dokler one niso prišle ... blo pa je tak, da ti povem celo zgodbo. Ble smo zmenjene, da se dobimo na Mlinski, tam, ko je naš foter kupo tisto bajto, pri toplicah ... tam mam taki *hangout* plac. In se dobimo tam. Jaz sem samo izrazla željo mojo priči, Janji, da ne želim tipične dekliščine met, da ne želi prodajat kurcov iz testa, da ne želim nosit majce, na kateri bo pisalo, da poroka pomeni zdaj neki križ čez življenje, da ne želim nosit vlečke pa da ne želim delat stvari, ki si tudi jaz ne bi želela, da bi drugi mogli delat na silo. Ker se mi zdi, da mam že ta odnos do samih dekliščin, da je to taka brutalna zadeva, da je treba žensko, ki se poroči, potegniti ven iz množice in se posmehovat iz nje, in se norca delat. In sem rekla, da jaz se tega ne grem in so ble tu samo take ženske, ki tudi niso te »mentalitete«. One so se med sabo dogovorile. Julija je bla vodilni člen z Niko, Julija je tudi mak up naredla vsem, ona je kozmetičarka. Zvezdana Novakovič, ki je sicer glasbenica, je naredla frizure vsem, in to smo ble zrihtatane. To je blo detaljno.

S: One pa so tebe tam namaskirale?

L: Pazi to ... jaz čakam, pa frendica, ki me je prišla pobrat, Mihela Medved in je bla čist normalno oblečena in to vse, nakar se je vidlo, da je mela spodi vse oblečeno že. Ona je bla parajt, ampak je za nisem vedla. Jaz čujem oni komad *Call on me*, ki je neki taki *aerobic*. In čujem in jaz ne vem od kod, in samo vidim celo gručo žensk, s tem hulahopom, s šopkom, vse namaskirane. V totih divjih barvah, s temi aerobic trakci, z ročkami. To je blo vse v nulo. In valda, da me je skoraj pobralo. In potem so še mene zrihtale. In moram rečt, da se nisem nič razlikovala od njih razen tega, da sem mela na glavi mali beli čipkasti delček, ampak marsikdo ni vedo, da se sploh poročim. Pa mela sam taki beli čipkasti češki bodi. Pa to tudi ni

nihšče pogruntal. To smo res dobro naredle. Ker je blo na Ptuju prava atrakcija. Smo še v časopisu pristale.

S: Najprej ste ble torej na tistem placu..

L: Tako, tam smo se zrihtale pa sestavle koreografijo, ker smo rekle, da bomo me s koreografijo služle denar, ker nekak ga je pač treba zaslužiti. Naredle smo si čist simpl koreografijo in smo pol šle, malo smo spile ... ne preveč. Smo ble ful pridne. No, na koncu smo pristale v Askariju. No, se potli so se ene nasekale. Res je blo ful posrečeno. In ljudje so bli tak navdušeni, ker je to blo ipak maskiranje sred maja, to je blo 14. maja, sred leta: »*Kaj se dogaja?*« Pa skoz smo pijačo pile zastonj.

S: No, ko ste šle v mestu ... kak je zgledalo?

L: Šle smo od gostilne do gostilne, prva postaja je bla seveda Orfej. Vedno smo mele koreografijo s sabo. Malo je blo težje se dret, da smo si naštimale pa muzika, zvočnik, vse, pa smo odplesale in potem smo žurale dalje. Morem rečt ... same pozitivne kritike.

S: Od ostalih pa ste doble pijačo zastonj?

L: Ja, pijačo zastonj, vsi so nas fotkali, vsi so nas snemali, ljudje so nam ploskali. Turisti so nas vidli. Ker je bla atrakcija. Vsepovsod so bli telefoni. Jaz sem se že malo sekirale, da ne bomo pristale na kakih ... ne?

S: Denarja niste zbirale?

L: Ne, one so prej brez mene, brez moje vednosti, zbrale neki dnar na kup, iz katerega smo črpale finance. Mislim, da vsaka 10 evrov. Ampak se nabere. Potem pa smo za pit dobivale zastonj. Od litra borovničk, pa bombončke, res, ljudje so bili ful prijazni. Kar pa je ostalo, pa sem jaz dobla za darilo. Ful lepo.

S: Tak, da nekih daril niste dajale naokrog kot ponavadi, ko za to dobiš nekaj nazaj.

L: V bistvu ne. No, nastop je bil naše darilo, pa da so nas lahko fotkali pa snemali.

S: Se vam je kdo priključil?

L: So se priključli, predvsem moški del, seveda. So nekaj poplesavali. Ni blo, da bi se priključil in šel dalje z nami. Ampak na vsaki postojanki je nehče bil malo za akcijo. Vem, da smo tam, smo celo plesale na šanku, Pod odrom.

S: Kako dolgo pa je vse trajalo?

L: Začele smo sedmih, osmih pa tam do štirih zjutraj, ven pa smo šle ob enajstih. Tak, normalno. Lep smo se fino najedle, pice, smo poskrbele, da ne bi blo komu slabo.

S: Vabilo na deklščino pa je blo prek privatnega povabila, ne?

L: Absolutno. Jaz sem samo moji priči, ki mojih frendic ne pozna, ker priča je bla izbrana iz čist drugih kontekstov, je krščenska od moje mame, ni sorodstvene povezave. Janja se ne družī redno z nami. Ampak se je vse skup dobro končalo, izpeljalo. Jaz sem dala njej samo seznam pa telefonske številke, potem pa so vse one dalje. Med sabo so si posojale oblačila, to je blo ful pomembno. So si ful pomagale. Tam pa smo se namazale, nafrizirale, popravle, se fotkale. Smo mele foto šuting v bani. Res je blo na nivoju.

S: Bi rekla, da je mogoče opaziti kake posledice tega, da so se punce med sabo spoznale?

L: Ja, na poroki so že ble: »Ooo, cela deklščina je tu!« So se povezale. Če ne drugo, se zdaj poznajo, se pozdravijo, ne vem, če grejo na kavo al ne ... ni še niti tolko časa ni preteklo ...

S: Kaj pa ti je blo najbolj všeč?

L: Celi koncept je meni bil ful všeč pa zadeva s Princom. Vedle so ... ta 80-ta nora, so tak mimo, da so ti vredī. Take grde stvari, da so včasih lepe.

S: Je bila kaka stvar, ki ti ni bila všeč, te je kaj zmotlo?

L: To, da sem bruhala, enkrat. Drugače, pa je blo vse super.

S: Misliš, da bi deklščina lahko bla bolj ali manj organizirana, bolj spontana..

L: Ne, ker to je blo dovršeno, da so mele rekvizite, glasbo, da so me tak presenetle z glasbo. To je bil taki *vibe*, to je bil *stretching* gor po avti sredi mesta ...

S: Kaj pa je blo vaše sporočilo?

L: To je outfit: »*Girls, just wanna have fun!*« Res je blo samo to. To je bil taki odklop. To ni blo štrckanja po telefonih, to ni blo *Facebooka*, to smo vrgle vsa stran ... In totalno neobremenjene.

S: Kako pa bi opisala vedenje, v primerjavi z vsakdanjim?

L: Ble smo ful bolj naspidirane, vesele, polne energije. In jaz sem vidla ženske popolnoma neobremenjene, in to je to, kar te loči od vsakdanjega življenja. Je pa res, da so se vživele ful v te like, telovadke. Me nismo ble pri miru, tudi , če smo se zguble, če smo ble na WC-ju, je mogo past *stretching*, če smo koga srečale...Čez spontane momente je vun vdarla aerobika, je

bla rdeča nit: vadba, *stretching*, počepi, dihanje, »*Let's go, ladies. In 5 in 6 in 7...*« Pale smo not, da smo me telovadke iz televizije.

S: Kak pa si se ti počutla?

L: Jaz sem komaj čakala. Ponavadi so dekliščine tak, da se bogo, bodočo ženo znavesi gor tak da zgleda grdo. Jaz pa sem komaj čakala, da me oblečejo. Jaz sem trepetala: »daj že mi to, pa to, to bom vse mela.« Sem bla vzhičena, ker je bil pozitiven odnos do tega, to se je poznalo.

S: Kak bi opisala ... prej si rekla češko, grdo, da je že lepo ...

L: Umetnost pa kar je vizualno lepo, ponavadi ni nič, kar je popolno, ponavadi. Pustimo zdaj renesanso pa staro Grčijo pa njihove kipe. Ampak, če gledaš na umetnost kot tak. So tiste stvari, ki so nepravilne, so lepe. V bistvu smo ble lepe in smešne ... zajebantske hkrati. Se pa je vidlo že na daleč, kaj predstavlja. Punce so tudi gledale, kaj so oblekle, isto kar nekaj, da se je vseeno nekaj z nečim vmes ujemalo. Tak kot je bla moja verižica z Mercedes znakom, kar neke.

S: Bi lahko opisal kot kič?

L: Ja taki lepi, *chic* kič češka. Tu nekje.

S: Kaj pa kake nove ljudi ste spoznale v tem večeru?

L: Ja, skoz smo spoznavale nove ljudi. Te je blo hitro: »*Kera se ženi, kdo se ženi?*« Pa sem tudi jaz isto vprašala, ker mi je blo tak smešno, taki razneženi ... tak mi je blo vseeno. Lahko bi bla pa kera druga. Tak res, nisem izstopala.

S: Ste ble eno?

L: Ja, eno smo ble. En *gang bang* totalni. So celo rekli, dali pobudo, da bi se mogle tematsko maskirat in lokale polnit na Ptuju, stalno nekaj drugo.

S: To ... za dekliščino?

L: Ne, za vse. Čeprav v tujini to delajo, da si zmislijo dekliščino. Tak, da lahko, da bomo kako meli. KičŠik s. p. . Res smo napolnile lokale, to so nam šefi povedali.

S: Poznaš koga, ki je nasprotoval temu, ki vas je postrani gledal?

L: Ja, turisti v hotelu Mitra. Ampak so bli bolj šokirani. Moški so radi pogledali, ženske pa so pogledale: »*Kaj te je zdaj to?*«

S: Kaj pa lokalci?

L: Eh, to je bil ful pozitiven odziv. Mogoče si je kdo kaj mislo, pa jaz ne vem ...

S: Kak pa bi opisala obnašanje ljudi, ki niso bili namaskirani v odnosu do vas?

L: Ful so hotli sodelovat. So si želeli te akcije, te sproščenosti. Ker ko si tak oblečen, pa si v taki zasedbi, ma to tako moč, da nisi več ti – ti ... ne vem kako naj rečem ... se vživiš v to. Bolj te boli patak.

S: Tudi drugi so postali sproščeni?

L: Ful, ful sproščeni. Ful so nas fotkali, pa čestitali. Pa po dekliščini, ko so nas srečevali v mestu so: »*Svaka čast. Ve ste nore ...*« Še postdekliško vzdušje je blo prisotno. So nam pisali po *Facebook-u* in čestitali, da smo tak dobro izpeljale.

S: Kak to, da ste se odločle, da se bote maskirale za dekliščino?

L: To ne vem. Rekla bi, da so te punce za akcijo pa vejo, da sem tudi jaz za akcijo. Jaz pravim, da je dobro, da stvari delaš s stilom. In lahko maš dekliščino, in jo lahko maš s stilom. To je bil primer res dobre prakse, da se lahko to na drugačen način izpelje. Da ni samo to, kar vidiš ... pri nas so dekliščine vse po istem konceptu narete, vse nosijo majce, vse majo lento Bodoča žena, kmalu se poročim, ona ma vse belo al v belem *tutu-ju* in se tu konča in prodaja iz košarice neke.

S: Se je zgodilo kaj nenavadnega, magičnega? Če je bil kaki posebni trenutek ...

L: Meni je blo, te ko so one prišle, ko sem jih vidla, njih vse ... in so prišle kot grupa, tak dodelane...pa ko sem dobla Princovo knjigo. To je blo lepo.

S: Si bila mogoče na kateri drugi dekliščini že kdaj?

L: Ja, in zato sem ravno rekla, da tega pa ne želim. In verjamem, da mi te ženske ne bi te naredle, kar mi ne paše. Fajn je, da jim poveš, gremo ven, gremo žurat, ampak tega in tega ne bomo. In je res fajn, da so v moji družbi take kreativne punce, ki smo sposobne razmišljat širše in sposobne poiskat unikatne rešitve.

S: Bi mogoče še kaj spremenila, če bi blo še enkrat?

L: Ma kaki, nič ne bi spremenila.

S: Poroka je bila tudi mogoče bolj v tem stilu?

L: Ne, poroka je bila *vintage*, rustikalna, je blo sproščeno, da sem celo nogomet igrala z deco v poročni obleki ... Res, *the best*.

S: Se maskiraš še ob katerih drugih priložnostih?

L: Ja in zelo rada, v času pustovanja, mam neke maske, ki so že tradicionalne pri meni.

S: Ob kakih protestih, *gay parade*, *Saint Patricks* ...

L: Ne. Ne še.

S: Navijači, maskote ... zabave ...

L: Ne. Tudi za v posteljo se nene maskiram. No, ker ene ženske se ... medicinske sestre pa šolarke pa to. Se še ne rabim zaenkrat.

S: Tematske zabave ...

L: Ja, enkrat ko je bil *Češka party* v Mariboru.

S: V Tildosu?

L: Ne, na Štuku.

S: Kaj pa swing?

L: Ja, ko sem hodla na swing tečaj, v Ljubljani še, sem se skoz primerno oblekla swingu, je blo tematiko povezano. Je pa res, da si prišo v okolje, kjer so vsi bolj kot ne bli v tem filmu. Tak, da je blo super.

S: Kaj pa kaki humanitarni dogodki kot so *Rdeči noski*, *zdravniki*?

L: Ja, sem bla enkrat rdeči nosek, samo v obleki dizajnerski, lepe klovnese smo ble ... s Sanjo Veličkovič smo po Ptuju pobirale denar za rdeče noske, kot humanitarna akcija.

S: Kak pa si se takrat počutla? Si se vživela v masko?

L: Ne nisem se, ker se nemre v visokih petah, pa neki lepi obleki, ne moreš bit klovnesa. Me smo hkrati predstavljale potujočo modno revijo, pobirale pa smo še denar. Saj je blo luškano, ampak ne moreš klovna igrat tak lepo oblečen.

S: Zombi?

L: Eh.

S: Bi še kaj dodala?

L: Opozorila bi samo to, da se da to na drugačen način izpeljat. Ko sem vidla od enih fotke na Facebooku, sem si misla, hvala bogu, da nisem mela take dekliščine. Treba je izhajati iz tistega, kaj ma ženska rada.

Priloga Č: Prepis intervjuja – maskota Hypo

Intervju z maskoto Hypo, Ptuj, 5. 8. 2016

S: Govorima torej o dogodku, ko si bila maskota za ...

H: Hypo banko.

S: Takrat si se maskirala sama ali mogoče v neki skupini?

H: Sama se bla, ker je bla promocija oziroma otvoritev nove poslovalnice in sem bila jaz maskota pa še dve hostesi sta bile zraven, samo oni dve sta bile normalno oblečene.

S: Maskota si bila enkrat ali večkrat?

H: Par dni zaporedoma, tri ali štiri dni zaporedoma.

S: Kako dolgo je trajal ta promocijski dogodek?

H: Štiri ure na dan, dve uri dopoldne in dve popoldne. Glede na to kak, je poslovalnica odprta, a da so še meli oni malco vmes, in ker je takrat največ ljudi prihajalo v trgovski center. In sem potem jaz tam bla, hodla okoli in animarala ljudi.

S: Ti si bila direkt pred banko?

H: Najprej pred banko, potem pa sem hodla po trgovskem centru pa sem otrokom delila balone, pa tam, kjer so kavico kuhali sem vabla ljudi, da pridejo na kavo pa tak.

S: Torej, je bil dogodek javne narave?

H: Ja, ja.

S: Organizirala je torej banka. Kako pa si ti prišla zraven?

H: Preko študentskega servisa sem zasledila oglas oziroma sem dobila mail, pa sem prek študentskega vse skup rihtala, tak da sem mela stik samo z zaposlenimi v poslovalnici od Hypota, ostale je bilo prek študenta.

S: Maska je bila v obliki ...

H: ... nilskega konja. Spodnji del je, da si si hlače obleko z naramnicami. Kot pajac je bil, doli je bla pena, da si lahko bil bolj debeli. Imela pa sem še tisto masko gor na glavi.

S: Glava je bila cela prekrita?

H: Mela sem luknjo, da sem lahko dihala, ampak ni bilo preveč prijetno.

S: Veš mogoče, kdo je izdelal kostum, dal idejo?

H: To pa ne vem. Je pa maskota ista kot na vseh reklamah, ki jih dobiš po poti domov al pa reklama na televiziji, je ista, kot je tam narisana.

S: Ima kak simbolni pomen, ali veš kaj sporoča?

H: To pa ne vem.

S: Si mela kako določeno dramaturgijo v smislu določenih besed ali gibov ali kaj podobnega?

H: Meni je tam na študentskem servisu povedla, kaj bi naj jaz delala, da naj vabim stranke: Dober dan, odprli smo novo poslovalnico Hypo, lahko pridete pogledat, kuhamo kavico ... Potem pa smo ugotovili, da je lažje, da ti dve hostesi govorita, ker mene niso slišali govorit, čez masko pa je težko blo. ... pa da naj maham otrokom, se slikam z njimi. Tako, da sem manj govorila in se bolj gibala.

S: Si imela za fokus bolj otroke ali starejše?

H: Otroci so me najprej opazili, al pa mali pesi so lajali na mene. To je blo ful hecno, ker so se me ustrašili. Mali otroci pa so večinoma pozitivno odreagirali: »*Se lahko grem slikat?*« Mladi, do 25 let to bi se vsi slikali.

S: Tak, da pozornost si pritegnila?

H: Ja, je pa res, da smo mi rabli starejše, tiste, ki si lahko odprejo bančni račun, da bi jih privabili v poslovalnico. To je bila ciljna skupina.

S: Kak pa bi opisala maskoto? Lepo, grdo ...?

H: Meni se je zdelo, da je lepa. Ampak, ko sem otrokom balone delila, so se toti ful mali otroci so se me vstrašili, do eno dve leti stari, ker je to vlko, to je ogromno. Tak sem bla debela, pa tista glava je ogromna. Meni je bla lepa, imel si rokavice, tote detajle, na nogah nisi imel samo čevlje, ampak si imel prek taco od nilskega konja. Je pa res, da je bila ful neudobna, nisem mogla dihat in mi je bilo ful neprijetno in sem si jo dol devala, tak, da bi bilo boljše, da bi jo pri glavi malo boljše dizajnirali.

S: Kak si se ti počutila, ko si mela masko gor v primerjavi z vsakdanjim?

H: Ful zanimivo. Počutiš se kot, da si v nekem oklepu in ti je tak vseeno, ker te nihče ne vidi not in ti lahko delaš, kaj hočeš. Hecn občutek je, kot da imaš neko moč, kot da si neviden. Ko sem vidla ljudi, dosti sem jih poznala, ker sem delala tu, ko sem doma in sem dosti poznanih

ljudi srečala. In jim maham, grem do njih in jim gnjavim in vsi so bili čist zgroženi, kaj mi toti nilski konj tu teži, potem pa sem si dala masko dol, potem pa: »O, zdravo!« Tudi drugi se drugač obnašajo do tebe, tudi tisti, ki te poznajo, če ne vejo da si ti pol pa ko ugotovijo, da si ti potem pa je vse okej. Meni je blo fajn, da me nihče ne pozna.

S: Si se dobro počutla?

H: Ja, dosti lažje mi je bilo tak delat kot takrat, ko morem met kako uniformo, pa se me vidi.

S: Kontakt je bilo lažje navezat kot drugače?

H: Ja.

S: Upala si si več kot običajno?

H: Ja.

S: Si se mogoče s kom pogovarjala o tem, da si bila maskota, si pripovedovala o tem?

H: Ja, pogovarjali smo se doma. Mala dva bratranca mam, pa sem njima povedala, pa tam smo dobli nagradice pa je bil en šparavček pa sem ga malemu bratrancu prinesla, pa mu govorila o tem. Pa kolegice so me spraševale, pa toti, ke so me srečali tam, smo se pol pogovarjali o tem: kak si boga, pa kak ti je blo vroče v toti maski.

S: Je kdo mogoče omenil vmes, da nasprotuje taki vrsti maskiranja ali kaj podobnega?

H: Ne, tega nisem zasledila.

S: Zakaj si se odločila, da se boš maskirala?

H: Zato ker je to delo, pa sem rabla dnar.

S: Zanima me še, če se maskiraš ob kakšnih drugih priložnostih.

H: Ja, in sicer ob pustu se velikokrat oziroma vsakokrat, ko grem v šotor, tudi za povorko, tak, da tudi čez dan, ne samo ponoči. Smo se maskirali tudi v študentskem domu dostikrat, pa kot skupinska maska, sodelovala sem tudi v povorki na Ptujju, pa maskirali smo se za Halloween. Sicer tisto ne tak fejest kot za pusta.

S: Kaj pomeni to fejest?

H: ... so ble bolj obrazne poslikave, ne tolko celoten *outfit*.

S: Bi rekla, da ste se tudi takrat drugače obnašali takrat?

H: Ja. Za pusta definitivno.

S: Kaj pa za *Halloween*?

H: Take tematske zabave so ble, tak da smo meli tam še neke pripomočke, pa smo se špricali, je blo malo drugače kot navadna zabava, no.

S: Poslikava je bila kot dekoracija? Se je spremenilo vedenje?

H: Jaz bi rekla, da se drugače obnašaš, ko imaš nekaj, kar te celega prekriva kot takrat, ko imaš samo obrazno poslikavo.

S: Ko si omenila, v študentskem domu ste se maskirali za pusta...

H: Ja, za pusta pa za *Halloween*.

S: Kaj pa tak samo kot tematska zabava?

H: Mislim, da ne.

S: Naštela še bom druge priložnosti za maskiranje, pa bomo vidle, če si se morda maskirala? Gay parade, deklščina, na športni prireditvi, tekmi ...

H: To ne nene hodim ... No, v bistvu, ja, na Planici sem bla, sem mela kapo toto, pa kolegica je mela slovensko zastavo na obrazu.

S: Kako bi opisala spet vedenje v primerjavi z ...

H: Tu ne bi rekla, da se tolko spremeni. Ja, je neka evforija, ampak boj zaradi tekmovalcev samih, ne zaradi ljudi ... zaradi kaki si (izgleda).

S: Kaj pa za kakšne festivala, kot so rimski, srednjeveški ... ?

H: To mi ni tak interesantno ... zdi, se mi, da so sami stari.

S: Kaj pa mogoče poznaš, ali si se sama udeležila ob promociji novih filmov ...

H: Ja, to pa sem zdaj glih vidla za *Suicide Squad*, sta dva, ki promovirata..

S: Tu , v Sloveniji?

H: Ja.

S: Kaj pa *Suicide Squad*?

H: Ne poznaš? To so toti zlobni, kot je Joker pri Batmanu, ki rešijo svet.

S: Zlobni rešujejo svet?

H: Ja. In sta dva hodla po Ljubljani, sta bla namaskirana v to, sta delala promocijo, pa so se slikali z okvirom. Pa v kinih mislim, da so jih tudi meli ... Pa dosti tudi, bolj pri totih *Star Wars*, pa pridejo v kino tudi oblečeni v to, samo pri nas še ni to tolko razvito.

S: Vidla nisi v Sloveniji?

H: Ne, v tujini. To še poglej *Comicon*. To maš dogodek, ki se gre glede stripov, filmov ... in pridejo tja ljudje oblečeni v tote *cosplay-e*, tam maš ful tega. Samo v Sloveniji, lani je blo v Izoli ... smo mi bli, ker je kolega eno knjigo napiso pa smo bli na enem podobnem dogodku, samo je blo enih par ljudi samo oblečenih.

S: Ok. To je to. Kako si se odločila za navajanje?

H: Rajši s psevdonimom. Hypo.

Priloga D: Prepis intervjuja – zombi shod

Intervju z Darjanom Lorenčičem, preko Skypa, 7. 8. 2016

S: Govorima o zombijih. Pa me zanima najprej, če si se maskiral sam ali kot del skupine?

D: Nisem se maskiral sam, to je več skupin. Oziroma je bil organizirani v sklopi Grossmana. Tak, da si tja prišo, pet evrov si plačo pa so te njihovi tam namaskirali. Mislim, da je blo eno 50 zombijov, ziher. Če bi lepše vreme blo, bi ziher blo nad 100.

S: Ti si šel sam al s prijatelji?

D: S kolegi sem šo. Dva kolega sta hcoj šla, sta se tudi namaskirala pa z enimi drugimi kolegicami smo se tam srečali pa tam bili.

S: Kak pa je zgedalo, če malo opišeš?

D: Tam je takšen prostor, ki so maskirali, si čaka da si prišo na vrsto. Gda si prišo na vrsto, si pravo kak gčeš bit namaskiran približno, če želiš imeti dosti krvi, kakšno rano, te so tak približno napraveli. Jaz sem reko, da hčem met dosta krvi, pa me je kar polila s tistim.

S: Kaj pa oblačila ste si kaka posebna zraven prinesli?

D: Ja, jaz pa še en kolega sma si belo majco prinesla, ki sma jo raztrgala, pa pošpricala krv gori.

S: Kaj pa ostali?

D: Eni pa so praf cele kostume nekšne meli, prav za te zombije, ker so bli bolj gotično oblečeni, večinoma ženske. Njih so bolj našemili v vampire kot pa zombije.

S: Kak pa bi opisal strukturo skupine? Mlajši, starejši, mešano glede na spol ...

D: Mlajši blo, spol mislim, da je isto. Okoli pa je par najmlajših blo, dojenčkof je blo, ki je pol leta bil star, pa vse do 65 leta, če ne še več.

S: Veš mogoče, kdo je bil pobudnik tega shoda, znotraj festivala?

D: To pa jaz ne vem. Znam, ka je to v sklopi festivala Grossman, festivala filma pa vina. To je festival bol na grozljivke, pa na *horror* pa so oni to organizirali že to eno šest, osem let. Te so meli *zombie walk*, s tovornjakom, kak se je pelo pa bend špila, zadi pa so šli za tovornjakom.

S: Ko neka povorka?

D: Ja, ja.

S: Ob kolkih pa ste začeli, ste se dobili, kak dolgo je trajalo?

D: Trajalo je od dvanajste pa vse do pete, ta čas so predvidevali, ka de dobro vreme, ka de gužva, ka je bla vedno gužva. Samo ze pa ni bla. Si hitro prišo na vrsto, v roki desetih, petnajstih minutah. Ka ja znam, ko sem 2011-oga bil, takrat je gužva bila, sem kar dolgo čako. Samo takrat so drugačni bli, nekši s Srbije pa so bokše, tudi bolj profesionalno bli. Pa jaz sem še te mel uniformo od JLA, od vojske. In so mi zobe noter dali.

S: veš mogoče, če kje drugje v Sloveniji organizirajo kake shode?

D: Znam ka Pekarna v Mariboru, en čas so organizirali *zombie walke*. Pa mislim, ka je lani v Ljubljani to bilo, ker je to taki svetovni fenomen. Oni film, če si gledala z naci zombiji, to je to fejest popularno gratalo. Jaz pa sem te 2011 v uniformo jugoslovanske vojske obleko.

S: Če nadaljujema, tam kjer ste se namaskirali, ste potem ob petih šli ...

D:Ja ob enim pol šestih bi naj bil obhod okli, samo zaradi slabega vremena smo pod šotorom bli, pa poslušali muziko pa..pa slučajno se je nehče ženo, pa smo šli hcoj za poročno sliko.

S: Kaj ti je blo na dogodku najbolj všeč?

D: Hja, 2011 je dosta več ljudi je blo, pa ti, ki so delali maske so dosti boljši bli, so meli neki *airbrush*, da so ti belo masko našpricali na faco in so ti na to gor farbali. Takrat je blo po kategorijah, če si htela osnovno, si plačo 10 evrov, če z zobami, te 15 evrov, če so ti plastično masko gor na faco dali, tisto pa je blo 20 evrov al pa več koštalo. Te je blo tak po mesti, sami sem se ne udeležil, ker smo s kolegi letali po Lotmerki.

S: Vi ste šli po svoje?

D: Ja. V park pit ... letos pa je tak blo ... pa pri šanki si dobo dve epruvetki krv, da si si po faci ali pa z ust kri dal ... neki koruzni sirup z barvili.

S: Kaj pa bi izpostavil, če te je kaj zmotlo?

D: Vreme.

S: Kdo pa so bili ostali udeleženci, nemaskirani?

D: Ja, obiskovalci obični festivali, ki so prišli, niso bli maskirani.

S: Kaj pa maska predstavlja? Kaj sporoča?

D: Pa, da smo gnes v tem v tem sistemu vsi nekši zombiji, ke nas sistem napravi zombije, ka se vse brezglavo sledi, brez kritičnega pristopa, da bi kritično ovrednotli stvari, nimamo kritičnega mišljenja. Vse kar nam povejo, to mi sledimo kot brezglavi zombiji. Zombiji tak: »*brains, brains, brains*«, mi zombiji pa: »*money, money, money*«. Čeprav so zombiji tudi so vse bolj popularni, so se skomercializirali.

S: Kaj pa kakšne rekvizite imate?

D: Ja, kakšno palico, lahko maš svojo domišljijo pri zombi maski. Bolj je v kurci, boljše je.

S: Imate določeno kako besedilo, kretnje, ...?

D: Ja, nam so naročili letos tu, da govorimo *brains, brains, brains*. Samo jaz sem ponavadi tisti klasičen zombi, počasen, ki mumlja, pa ne ve gučati.

S: Kaj pa ono z rokami naprej, se uporablja?

D: Ja, to se uporablja, pa da se grabi, za vrat al pa kaj takšnega.

S: Kak bi opisal masko? Njene lastnosti ...

D: Odvisno kak komu, grozljiva, grda, enim pa je privlačna.

S: Kak pa bi opisal vedenje ljudi, ki gledajo? Kaki si njihovo odzivi?

D: Bli smo v eni gostilni sedeli, pa smo čakali, da bi se *zombie walk* začel. Ko smo v gostilno prišli, jim neko ni blo jasno, ene stare babice so se direkt zasanjale, niso znale, kaj je. Te pa so se začeli smejat, pa če se lahko slikajo pa te fore.

S: Kaj pa kaka negativna reakcija je bla?

D: Ne, same pozitivne, je to že nekšna pop kultura, fejest razširjenja.

S: Kaj pa v tvoji družbi, družini je kdo, ki nasprotuje temu?

D: Nihče, nihče, podpirajo vsi. Veš, kak je to, ljudje si radi maske gor davlejo.

S: Kak pa bi opisal svoje vedenje, vedenje drugih v primerjavi z vsakdanjim?

D: Pa ljudje te vstavijo, pa začnejo pogovor pa kaj je ovo, pa kak to poteka, pa zake maš masko, pa se začnejo slikat.

S: Torej laže navežeš stik kot drugače?

D: Ja, ja. Dosta lažje. Ko smo po Ljutomeri hodli, pa so se tujci mimo pelali, pa so se vstavli, pa slikali, ker jih je zanimalo ...

S: Ti potem razlagaš normalno, al se vživiš?

D: Ja, se vživim v vlogo, se pretvarjaš. Če pride kaki mimo tebe, gleda, se smeji, te pa ga probaš vlovit.

S: Gledalci se priključijo, sodelujejo?

D: Eni se znajo zasanjati, eni se smejijo, eni bežijo pred tabo.

S: Se grejo to igro?

D: Ja, ja nekak tak, vsi *playajo along*. Ta zombi kultura se je v 10 letih možno razširila, maš vse te serije *Walking dead*, pa filme zadnje čase ... se je fejest zakoreninilo v našo kulturo.

S: Kaj bi reko, da je vzrok, da se ljudje udeležujejo *zombie walk-ov*?

D: Mislim, ka smo vsi ljudje fascinirani nad tem, radi maske gor davlemo kot tudi v vsakem življenju, vsaki ma nekšo masko gor. To pa je neka priložnost, da si daš masko, pa si predstavlaš, ka si drugi.

S: Kaj pa ti maska omogoča?

D: Da se lejko zajebavaš. Vidiš reakcije ljudi in ti omogoča, da spoznaš ljudi, ki jih drugače ne bi.

S: Pa si mogoče spoznal nove ljudi, pa si z njimi ostal v stiku al je bilo to enkratno?

D: Ja, ke smo spoznali ene, smo se družili, pa na konci smo pristali v eni kleti, pa v drugi kleti pa te smo celo Prlekijo skoz dali.

S: S temi ljudmi so ostal v stiku?

D: Ja, ja smo se dodali na Facebooki, pa vse. Pa ko gremo na *zombie walk*, se skup dobimo.

S: Ima ta *zombie walk* kak pomen za lokalno skupnost, družbo širše?

D: Druženje pa to. Pa k lokalnemi gospodarstvi. Eni se vseh teh *walkov* udeležujejo.

S: Se je zgodilo kdaj kaj nenavadnega, izrednega?

D: Hja, da bi bil en od nas res zombi, pa se bi začela epidemija širiti.

S: Kaki so kaj načrti za prihodnost?

D: Ja, ziher bom naslednje leto spet šou, pa upam, ka bo lepo vreme. Letos je malo zajebalo, ker smo hteli *prenk* (potegavščine) videje snemat, na primer ne v Lotmerki, bi v Soboto šli, pa

bi tam po cesti na primer letali al pa v gostilno, da bi vidli kak bi se odzvali, če bi se smejali ali resno ...

S: Ob katerih drugih priložnostih se tudi maskiraš?

D: Ja, za pusta, to ziher, pa za *Halloween*. Ja sem zdaj bil ta Etel iz *Star Wars*.

S: To je blo v Ljubljani al Murski?

D: Dvakrat, enkrat v Mariboru pa to v Soboti.

S: Kdo pa je organiziral?

D: V Maribori v Kaosi, v Soboti pa v MIK-i. Pač jaz se rad maskiram, meni je to fajn.

S: Si bil ti med redkimi, al so bli ostali tudi?

D: Ja, dosta je jih je blo, zadnje čase dosta ...

S: Bi reko, da se ti je vedenje tudi spremenilo?

D: Ja, ja obvezno.

S: Tu še mam naštetih eni par oblik, pa ti še naštejemo...protest, *Saint Patricks*, športna prireditve, ... koncerti ...

D: Ja, na festivalih, tam se ljudje radi maskirajo. Ko sem bil v Tolmini.

S: Ja, za punk festival sem tudi čula. Pa so mogoče tujci to k nam prinesli?

D: Ja, možno ja, ker večino so Nemci tam, pa oni so najbolj odpelani, ka se šemijo pa vse skup. Čist druga scena je na festivali kak v normalnem življenji. En je odvetnik, na festivali pa ga vidiš, da hodi okoli s *pink* jaknico.

S: Kaj pa ob prihodu novih filmov?

D: Jaz ne, samo eni kolegi so se. Če je novi *Hobit* vun prišo al pa *StarWars*. V kino, če je premiera.

S: V lastni organizaciji al ...

D: V lastni ja ... al pa na koncertu, če je bolj kaki folk metal, al pa viking metal, se tudi našemijo.

S: Kaj pa kaj od zimskih dobrih mož?

D: Ne.

Priloga E: Prepis intervjuja – Rimljanka

Intervju z Rimljanko, Ptuj, 7. 8. 2016

S: Lahko začnema. Govorima o Rimljanih, kot enem primeru maskiranja. Se maskiraš sama ali kot del skupine?

R: Kot del skupine. Uredim pa se sama.

S: Kak je ime te skupini?

R: Flavijci.

S: To je formalna ali neformalna skupina?

R: Neformalna skupina, ampak v bistvu sodelujemo z ali pod društvom Ptuj 69.

S: Koliko članov pa imate?

R: Osem v ožji skupini.

S: Kdo pa so bli Flavijci?

R: Flavijci so bili bogata družina v Rimskem cesarstvu.

S: Kdo je bi pobudnik nastanka skupine?

R: Jaz, pa Miran pa Dejči, dva prijatla.

S: Kak ste prišli na idejo?

R: Bli smo pred 20 leti skup v Rimu in onadva sta ljubitelja rimske kulture in ko sta slišala, da so na Ptuj rumske igre sta bila zelo navdušena. Jaz pa sem se navduševala nad rimskimi oblačili, predvsem bogatih Rimljank.

S: Kje si pa spoznala druge člane skupine?

R: Ta dva sem spoznala že prej, bli smo sodelavci, na izletih smo se spoznali. Druge člane pa prek Rimskih iger.

S: Pa so se potem naknadno priključili vaši skupini?

R: Ja, ja.

S: Kak pa bi opisala strukturo skupino, glede na spol, izobrazbo, starost ... ?

R: Starost je že povprečna 50. So pa rečem, da kar izobražen kader, arheologi, zgodovinarji, računalničar ...

S: Pa glede na spol ...

R: Več moških kot žensk, trenutno.

S: Člani živijo v mestu ali na podeželju ...

R: V mestu, eni so iz Ptuja, nekaj iz Maribora ...

S: Se z njimi srečujete tudi čez leto?

R: Za zabavo, na pijači, za društvene dogodke.

S: Kaj pa kaj izven?

R: Tudi, z enimi.

S: Kaj pa je poslanstvo vaše skupine?

R: Ohranjanje rimske zgodovine.

S: Na splošno ali ...

R: Od začetka je bilo bolj na splošno, zdaj pa na Ptujskem območju.

S: Kaj pa želite doseči z delovanjem?

R: Prikazujemo, oblačila, navade, življenje Rimljanov.

S: Kak pa bi opisala odnose v skupini, demokratični, hierarhični ...

R: Demokratični.

S: Kolikokrat se maskirate na leto?

R: Enih petkrat.

S: Lahko našteješ nekaj primerov?

R: Lani so bile Rimske igre na Ptuj, potem na Krku so bili, Varaždinske toplice, v Žalcu smo bili.

S: Kak pa ste izvedli za te dogodke?

R: To so bili povabljeni prek društva za rimsko zgodovino, društva 69.

S: 69 pa je zaradi tega, ker je Ptuj takrat dobil statut mesta, ne?

R: Ja.

S: Kolikokrat do zdaj ste se udeležili tega dogodka do zdaj?

R: Šestkrat.

S: S kom pa si, ste se udeležili dogodka?

R: Z ostalimi člani skupine, včasih družinskimi ... al pa pridejo na obisk.

S: Dogodek traja več dni?

R: Da.

S: Kak pa to poteka, priprava, izvedba ...

R: Priprave trajajo kar celo leto, ker se vedno dopolnjujemo, nadgrajujemo oblačila, opremo v šotoru, tepihi, zavesami, kozarci.

S: Torej zraven obleke skrbite tudi za sceno?

R: Ja. In so v glavnem čez celo leto projekti. Pade neka zamisel in to se potem pogovarjamo, dogovarjamo in če je možnost, se tudi to izpelje.

S: Kaj pa izvedba?

R: ... da vsak naredi po svojih močeh. Izvedba je zelo naporna. Najprej pri vsakem doma, potem se material, ki ga ima vsak doma v skladiščih, se pripelje na tisto območje, na travnik, se postavi rimski tabor, se postavi šotor in se ga opremi. Na prizorišču stoji tri dni in potem se pospravi. Pa s kombijom domu odpeljemo.

S: Drugi dogodki so tudi večdnevni ali samo ta?

R: Nekateri so, nekateri pa ne. Večina jih ni.

S: Kak pa izgleda sam dogodek, kaj delate čez dan?

R: Čez dan se udeležimo programa, ki ga priredi Društvo 69. V četrtek zvečer je otvoritev Rimskih iger. Ponavadi se je šlo k Mitreju. Tam je naša skupina sodelovala v pripravi programa. Prikazali smo obred mitreizma in smo se tudi namaskirali tak kot je to blo in potem je druženje. Drugi dan se od treh naprej postavljajo šotori, se ureja rimski tabor in zvečer je svečana večerja v glavnem rimskem šotoru, pri kateri tudi naša skupina sodeluje s pomočjo okraskov, posode ... Tam v taboru se družijo vsak v svojem šotoru in vse skupine skup na

priredivnem prostoru. Hodi se od šotor do šotor. Pogostiš tiste, ki pridejo, se stiki navezujejo. In v naš šotor zelo rade pridejo tudi kake druge delegacije.

S: Tak, da je dogodek tudi mednarodni?

R: Ja, mednarodni. Ja, na voljo smo tudi obiskovalcem, da uživajo tam.

S: Kdo pa so ti obiskovalci?

R: Eni so po politični dolžnosti, naključni turisti, povabljeni gostje iz vseh pobratenih mest. Potem se tam ukvarjamo s totimi obiskovalci, prikažemo jim hedonistično življenje bogatih Rimljanov.

S: Kdo pa financira dogodek?

R: To pa bi mogla Klasinca, predsednika Društva 69, vprašati. Ne vem, kdo to financira.

S: Koliko pa namenite lastnih sredstev?

R: Ogromno. Približno 200 evrov ... na leto. Povprečno. Naša skupina se izključno iz lastnih sredstev financira.

S: Če se vrnema na potek dogajanja ...

R: V soboto je povorka v starem mestnem jedru in po povorki je dogajanje v taboru, prikaz raznih iger, običajev. Ponavadi je bitka med Rimljani in Barbari. In zvečer druženje pozno v noč. In v nedeljo dopoldan druženje v taboru. Popoldne pa zaključek Rimskih iger tudi z neko predstavo. Naša skupina dosti sodeluje na teh prireditvah. Mamo tudi cesarja. In potem pospravljanje šotorov in materiala.

S: Torej ostali udeleženci dogodka so še ostale skupine?

R: Ja, ki vsak predstavlja en sloj rimskega prebivalstva.

S: Sužnje tudi imate?

R: Tudi.

S: Kaj ti je na dogodku najbolj všeč?

R: Najbolj všeč mi je druženje.

S: Te kaj moti?

R: No, bom povedla, da me moti to, da toti, ki pokasirajo denar potem izkoriščajo tote ljudi, nas, ki svoj denar vlagajo in z nekih entuziazmom delajo.

S: Kaj pa se ti zdi zanimivo?

R: Obleke, da te vidijo, spoznavanje ljudi ... Najbolj me fascinirajo obleke.

S: Kaj pa tekmovanja so kaka?

R: So tekmovanja, tekmujejo skupine med sabo, v vlečenju vrvi take vrste igre. Pa tudi je blo tekmovanje v kvadrigah. Kvadrige so konjska vprega, ko ma dve koli, pa bojevnik je gor stal. Mi pa smo gledali. Borbe so ble prikazane gladiatorske.

S: Misliš, da bi moglo bit vse to skup bolj organizirano ali bolj spontano?

R: Bolj organizirano zaradi števila ljudi. Ker je okrog 100 ljudi.

S: Z obiskovalci vred?

R: Ne, samih udeležencev, Rimljanov.

S: Kaj pa vse skup?

R: Ne.

S: Če preidema malo na masko. Kaj predstavlja?

R: Moja maska predstavlja bogato Rimljanko, včasih tudi cesarico pa boginjo Ateno. Različne obleke mam.

S: Kaj pa je sporočilo vaše bogate družine?

R: Mi prikazujemo hedonizem pa razvratno življenje bogatih Rimljanov.

S: Kaka pa je vaša maska glede na del telesa? Ga v celoti prekriva ...

R: Obleka, make-up, frizuro si posebej uredim, traki, trakov je polno, nakit ...

S: Kaki drugi pripomočki?

R: Drugi pripomočki pa so, čelada pa sulica, te ko sem boginja.

S: Od kod pa je prišla ideja za zasnovo?

R: Ideja je iz filmov, ki prikazujejo rimsko zgodovino pa tudi iz literature.

S: Kdo pa jih je izdelal?

R: Meni šivilja, oni pa si sami vedno.

S: Kaj pa pripomočke pa scenografijo?

R: Jaz jih nekaj kupim, oni pa sami vse izdelujejo. Za sceno nekaj kupimo, nekaj naredimo.

S: Mate kako določeno dramaturgijo?

R: Pozdravljamo se z »Ave!«, imamo cesarsko držo, se izležavat, uživat, pa tudi kake spletke, spletkarimo.

S: Kako bi opisali vašo manifestacijo, kot obhod, sprevod ... ?

R: Kot nastop in sprehod. Pa na povorki tudi sprevod.

S: Kaj pa čez dan?

R: Pa smo na ogled.

S: Kak pa bi opisali vašo masko?

R: Lepa.

S: Kaj delate, ko ste na dogodku?

R: Predstavljamo življenje bogatih Rimljanov, pa jemo in pijemo, eni tudi prespijo tam. Pa nastopamo.

S: Kak bi opisala vedenj drugih ljudi?

R: So navdušeni.

S: Kaj pa drugih Rimljanov?

R: Da se ljudje zelo vživijo v svoje maske, v večini, to je res fascinantno. In živijo tisto, kar predstavljajo.

S: Kaj pa svoje?

R: Tudi. Se vživim. Fino mi se zdi ... prav bogato se počutim, no, čeprav brez dnara.

S: Se počutiš drugače kot običajno?

R: Ja, boljše.

S: Imate kot maskiranci posebne pravice ali dolžnosti.

R: Pravice ja, zelo dosti, dolžnosti skoraj ne.

S: Se držiš bolj v krogu znancev ali spoznavate nove ljudi?

R: Spoznavamo nove ljudi.

S: Bi rekla, da je lažje navezat stik kot drugače.

R: Ja, ker nas neka ista zgodba druži pa so ljudje bolj odrti.

S: Ste letos, lani, na zadnje koga spoznali?

R: Ja, ogromno, iz Vipave, Pule, iz Zagreba ...

S: Si s kom ostala v stiku, da bi bilo to trajno.

R: Ne ... No, ja, z eno, ja, sem zobozdravnico, asistentko, ja.

S: Iz Slovenije?

R: Ja.

S: Si upaš več kot običajno?

R: Ne.

S: Kaj pa bi rekla za ostale?

R: Ja.

S: V čem je bistveno, ta sprememba vedenja, zakaj si eni bolj ali manj upajo?

R: Mogoče zato, ker so sproščeni in se uživajo v to. Če bi se v vsakodnevnem življenju tak obnašal, ne bi bil od družbe sprejet, v okviru tega pa je.

S: S kom pa se običajno pogovarjaš o tem?

R: S sorodniki, prijatli, sodelavci, znanci.

S: Misliš, da si bolj povezana s skupino, če nosiš masko?

R: Po eni strani ja ...

S: Kak pa se drugi obnašajo do tebe, ko si namaskirana?

R: Se spremeni, ker me jemljejo kot cesarico bolj kot navadno državljanke.

S: Poznaš koga, ki nasprotuje maskiranju?

R: Ne razumejo pač, nimajo radi maskiranja.

S: Na splošno ali samo v tej obliki.

R: ... da se jim to noro zdi. Nasploh. Eni pa nimajo radi tega kot dogodka, ne da se ne bi hteli maskirat. Pa organizacija v društvu se enim ne dopade.

S: Zakaj se ljudje maskirajo, udeležujejo teh

R: Ker uživajo, jim je to všeč.

S: Zakaj pa uživajo?

R: Ker stopiš malo iz vsakodnevnega življenja

S: Zakaj pa se ti maskiraš?

R: Jaz se maskiram zaradi lepih oblek.

S: Torej?

R: Ker obožujem oblačila s prejšnjih stoletij. Dobro se počutim. Pa nošenje lepih oblek, ki jih ne morem nosit vsaki dan.

S: Kaj ti omogoča maska?

R: Da se malo pokažem. V vsej svoji lepoti zasijem (*nasmeh*).

S: Misliš, da ima kak pomen to za lokalno skupnost?

R: Privablja turiste. Obujanje starih običajev.

S: Misliš, da lokalno prebivalstvo jemlje to kot svoje običaje?

R: Oziroma ne, v bistvu prikaz življenja naših prednikov, zgodovine na naših tleh.

S: Kaj pa za neko družbo širše?

R: Da se seznaniš pa na praktičnem primeru pokažeš, ozaveščanje ...

S: Si v maski doživela kaj nenavadnega?

R: Ja. Tak se počutim kot da sem res v tistem času in ko si tote obleke nadenem, se mi zdi, da sem v nekem drugem življenju. Tak se mi domače zdi.

S: Bi rekla, da se je pomen za tebe osebno spremenil?

R: Ne.

S: Kaj bi rekla, zakaj se maskiraš?

R: Ker se dobro počutim v lepih oblekah, ker nekih grdih oblek ne bi mogla nosit. Pa druženje.

S: Kaki pa so kaj načrti za prihodnost? Želje, kaj bi želeli nadgraditi, spremeniti?

R: Še kaka nova obleka, pospraviti skladišče pa se udeležiti še več rimskih dogodkov v tujini.

S: Zakaj pa ti je to želja?

R: Zato, ker je tam fajn, dobro organizirano, zanimiva pot, od doma greš.

S: Se še maskiraš ob kerih drugih priložnostih?

R: Za pusta, noč čarovnic.

S: Na športnih prireditvah?

R: Sem bla navijačica, hrvaška. Bli pa so Rimljani kot vojaki, pri boksu, ko je Zavec tekmoval.

S: Na privatnih zabavah?

R: Ja smo bli pri podžupanu občine Žalec, kot Rimljani.

S: Na kakem zombi shodu?

R: Ja, na tisti povorki, v okviru Kurentovanja.

S: Kaj pa kaki humanitarni dogodek, zimske variante, palček, vila, teta zima ...

R: Ne, bi pa bla.

Priloga F: Prepis intervjuja – ZUM kreativna

Intervju z Matjažem Kekcem, Ptuj, 8. 8. 2016

Najprej bi te prosila, da poveš malo o ZUM Kreativni, kaj je, s čim se ukvarja?

ZUM Kreativna je društvo, ki se ukvarja v prvi vrsti z animacijo otrok na vseh vrstah dogodkov in prireditvah. Delamo otroške delavnice, v osnovi žonglerske, popestrimo jih z balončki, akrobatskimi vložki, napihljivimi gradovi. To je v osnovi. Dela tudi *fire showe*, dekoracije z baloni, promocije, pa tudi glasbene tematske večere. To je zdaj v tem stanju.

S: Midva pa se bova osredotočila na tiste, ko se maskiraš ti ali udeleženci. O društvu sma že povedala, kolko članov pa štejete?

M: V društvo smo štirje aktivni, drugače pa nas je šest.

S: Kdo pa je bil pobudnik nastanka?

M: Jaz. Najprej sem mel s. p. , ze pa sem vse skup v društvo vrgo.

S: Kaka pa je struktura?

M: Punce, fanti, tam od 20 do 30.

S: Se z društvenimi člani srečujete tudi čez leto, na privatnih dogodkih?

M: Ja, ja smo kolegi.

S: Kaj pa je poslanstvo, vizija vaše skupine.

M: Na dolgi rok je v svetu oziroma na trgu animacij ponuditi nekaj novega, nekaj drugačnega, drugačni pristop, da otroku čim bolj približamo še neznanu, da dobi neko izkušnjo, ki mu kdaj pride prav.

S: Kaka pa je kaj dinamika v skupini? Se odločate skup, al ma kdo glavno besedo?

M: V bistvu se skup, smo ful spontani. Moreš bit, tudi dogodki so taki.

S: Kolkokrat, pri tebi zdaj že na teden, se maskiraš?

M: Vsaki tedn.

S: Kake so te priložnosti?

M: Klovn na rojstnem dnevu, pa za *fireshowe* pa smo različno. Al smo v neke artiste namazani, v kaj bolj groznega, beli obraz pa neke črte, bolj performersko, make upi pa to ... nedefinirana maska. Maskiramo se, ne da bi nekaj bli, ampak da smo drugačni od ljudi, ki so prišli na dogodek.

S: Kaj pa na teh rojstnodnevnih zabavah?

M: Na teh pa vsekakor klovn.

S: Kaj pa zabave, ko se tudi otroci maskirajo?

M: Tematski rojstni dnevi. Zaenkrat indijanci, indijanska vasica pa *Frozen*. Tam so ble punce princeze, fanti pa principi.

S: Pa so vsi namaskirani?

M: Včasih si nene dajo vsi gor. To je malo tak, ker niso čist dodelani. Takrat so bolj dodatki. Na *Frozen* rojstnem dnevu je to kronica pa poslikava, pri indijanski vasici pa smo si perjanice delali, pa dali na glavo.

S: Torej, ste se na rojstnem dnevu maskirali?

M: Ja, ja tam si si naredo, kronico al pa perjanico, pa potem si tudi domov odnesejo. Čeprav smo pri indijanski vasici še meli take kostumčke lepe naprej pripravljene.

S: Tudi prostor okrasite, dekorirate?

M: Ja, sceno ja. To je zelo pomembno, če hočeš ustvarit pravo vzdušje, morjo bit ti scenski elementi.

S: Kak pa bi primerjal en navadni rojstni dan s takim, kak se otroci obnašajo, če obstaja kaka razlika?

M: Je. Fantje so na primer *spider* s perjanico, pride do trenj, ni vse vreji tema. Jaz pravim, da je prosti *party*, pa se vsak živi v vlogo. Pri poslikavah, če hočeš bit Elza si tak, če hočeš bit Batman, boš tak ... Tu otrok lahko dobi svojo svobodno voljo, oziroma, to ke si želi, to dobi. Tu je njegova volja upoštevana.

S: Pa se vživi potem?

M: Ja, ja vsaki. Spidermani postanejo plezalci naenkrat, dobijo neko moč. Dinozavri celi cajt zobe vun kažejo, z roko kot da te bo vškrampno. Dobijo malo več moči pa samozavesti.

S: Kak pa je na rojstnih dnevih, ko niso otroci namaskirani?

M: Tam se samo znorijo. Jaz mislim, da je fajn, da se vživiš v neko vlogo, pa tam tisti dve ali pa tri ure igraš, da si neke ... S tem, da tu so pol tudi so balončki, ko delamo figurice, ko ma meč je naenkrat vitez. Pol je lahko v drugem momentu, pa noče bit več Spiderman, pa hoče met rdeči piko, ker je žongliral pa mu je bla finta.

S: Kak pa se ti počutiš, ko si namaskiran?

M: Dosti boljše. Meni je ful pomembno, ko sem v stiku z otroci, da sem lik. Zdaj sem uvedo lik, Kekec klovn, iz c-ja, pride klovn ven. Logotip je v izdelavi. Za otroško animacijo je to ful pomembno, da pride klovn, ki žonglira, dela akrobatiko, izstopa. Dosti boljši odzivi so, bolj se navežejo. So pa tudi seveda obratne reakcije, se eni tudi bojijo. Včere sem bil ravno na rojstnem dnevu, ko sem izrecno dobo navodilo, da naj ne delamo balonov, ker ma mali fobijo pred baloni, prav hodijo k psihiatru.

S: Pred masko pa ne?

M: Ja, bil sem pa enkrat v Mariboru, na festivali *Igraj se z mano*, je bla ena srednješolka, ki ima fobijo pred klovni. In sma bla dva klovna in nisma smela v en del dogodka hodit, ker je ona bla tam. To so pač izjeme.

S: Kaj pa otroci se ustrašijo kdaj na rojstnih dnevih

M: Se. Samo v takega otroka jaz ne silim, dam distanco, da vidi da nisem tisti strašni. Zaenkrat, pa balonček si še je vsaki vzela. Tak al pa drugače.

S: Kaj pa starejši, za njih tudi pripravljate kake zabave, da se oni maskirajo?

M: Ne, da se oni maskirajo ne. Ampak jim je ful všeč, če sem klovn. Majo čisto drugi dialog z mano, če sem klovn se dosti bolj zafrkavajo z mano, me spodbujajo k nekim stvarim, me sprašujejo, boljše je, da je lik. Se sprostijo tudi oni.

S: Ti dogodki so torej različnih tipov, na javnih, privatnih, odprtih, zaprtih prostorih?

M: Ja, vse.

S: Kaj ti je na takih dogodkih všeč in kaj ti ni?

M: Všeč mi je animacija. Kaj mi ni všeč ... težko rečem. Mogoče od teh vzorčnih, mi je najbolj všeč torta, ko vsi torto gledajo, pa je kaki prst notri. Ni mi všeč, če otrok nene poje. Jaz ga razumem, če ma sto drugih stvari ... nima časa. Oni ni prišo na rojstni dan jest. Preveč

je poudarka na kaj bomo jedli. Mogoče bi bolj moglo bit na zabavi kot taki, saj če bo lačen, bo vsaki povedo.

S: Kak dolgo pa traja ponavadi?

M: Dve do tri ure. To otrok ma pozornost še, pa težko je ponudit tolko različnih dejavnosti. Edino, če se ljudje menjajo. Potem si lahko več časa na istem dogodku. Privat pa krajše.

S: Je kaka točka, ki naznanja zaključek zabave?

M: Ponavadi je torta tista. Tu še je klovn zraven. Te pa odidem. Zdaj pa še na začetku začnem z eno predstavico, da povem, kaj delam, da bojo sami probali vse to..pa balončki so nekak za finiš.

S: Kaj pa bi reko, da tvoj klovn predstavlja, sporoča?

M: To je lik iz našega otroštva, se mi zdi, neko igrivost, nekaj smešnega ... meni je klovn ... tu se najdem, dam ven to, kar zdaj ne smem, tu ko sma na kavi. Če pa bi mel zdaj rdeči nosek pa klobuk gor, pa bi si upo malo več, si dat kaj na brado, al vrečt ti dve limoni. Zdaj pa bi blo to malo čudno, mogoče.

S: Kaj pa taki malo hudobni, malo strašljivi si tudi včasih?

M: Ne, nisem taki.

S: Pripomočkov sma že nekaj naštela. Še kaj drugega mogoče?

M: Klovnski monocikl, je ful atraktiven. Pa hodulje.

S: Misliš, da bi mogle bit take zabave bolj organizirane al bolj spontane? Če ločiš delo, pa splošno mnenje.

M: Jaz mislim, da kjer so otroci, bi moglo bit poskrbljeno za njih, vse poroke, vsi abrahami. Mislim, da jim je treba dat neko alternativo, nekaj, da se zamotijo. Za otroka dejavnosti ni nikoli preveč. Oni absorbirajo vse, kar jim pokažeš, poveš. Mislim, da se Slovenija vedno bolj v to usmerja.

S: Kak pa bi primerjal, takrat, ko smo mi bli mali, pa ni blo nobenih animacij ...

M: Ampak so bili starši takrat bolj v skrbeh, ki so celi cajt: Ki pa so zdaj naši? Pa je šou nekdo ven, pa smo bli v temi skriti. Vidim, da so na primer na poroki starši bolj mirni, ustvari se boljše vzdušje na sami poroki. Otroci so zadovoljni, se tu pa tam grejo pokazat, »glej kaj

mam«, kaki sem ... Malo bolj je brez skrbi, čeprav tudi starši pridejo pogledat, kaj se dogaja. Eni si tudi balonček zaželi.

S: Prej si omenjal že nos, drugače maš celi kostum za klovna?

M: Jaz sem si neho mazat celi obraz, narišem si samo rdeči nos, ker je mazanje, zdaj je poletje, te pa se razmažeš, te pa si lahko tisti grozni klovn. Tak, da mam ful pisane hlače, ful pisano srnjco, gor klobuk, rdeči nos. Vseeno se spremenim, v vlogo tega klovna, ki ga je rodila klovnesa mama, klovn ata, s cirkusa prihajam, da dobijo občutek, da sem čisto pravi klovn.

S: Maš besedilo, gibe določene?

M: Sem spontan še bolj, mam neke stvari, kaj jim morem povedat.

S: Kaj pa o maskiranju, o tem, kaj delaš, se pogovarjaš tudi z ostalimi?

M: Ja, seveda ja.

S: Poznaš koga, ki nasprotuje taki vrsti maskiranja?

M: Nisem še spoznal nikoga, nimam te izkušnje. Verjamem, da je kaki.

S: Zakaj misliš, zakaj se ljudje oziroma starši, otroci odločijo, da bi meli zabavo v maskah?

M: Vedno so aktualne teme. Vedno je neki hit, al je to *Frozen* al je to kar koli drugega od risanke. Televizija nam pere možgane, ko to vidimo. Ni problem to, otrok hoče neke met. Če si slavljenka začeli, da bi bla Elza na rojstne dnevu, bomo starši vse naredli, da bo ona Elza. Potem pa se poraja vprašanje, al bo celi rojstni dan naredli *Frozen* al bo samo ona izstopala. Potem pa vidimo, da je bolj smiselno, da smo vsi. Da je doživetje. To nam mediji dosti naredijo, da je to. Je pa sigurno nepozabna izkušnja.

S: Si pa vsi ne morejo verjetno privoščiti takega rojstnega dneva?

M: S tem se strinjam. Tu je en kup nekih scenskih elementov, krožniki, prtički, kozarčki, na trgu je en kup rekvizitov, ki lahko zapraviš ogromno, ogromno.

S: Pa tudi, da tebe najamejo?

M: Tudi. S tem, da tematski rojstni dnevi, se nene splačajo, nihče te ne bi tolko plačo, kolko je dejansko vredno, bolj je to tak za promocijo. Al pa se starši sami probajo naret.

S: Kaj pa bi še kaj izpostavil, kako zanimivost?

M: Ja, dosti je barvne diskriminacije. Delamo balončke, pa ven potegnem rdeča, pa ga dam fantku, pa bo reko ne. Če pa mu rečem, da je to od Spidermana, pa bo takoj vzal. Ful, res ful je barvne diskriminacije.

S: Kaj pa ti ... probaš razbijat?

M: Ja, jaz sem proti temu. Vsi odtenki barve ... ni spola za njega. Roza je za fanta tudi. To je samo barva. Vedno, res vedno, probam to spodbijat, strogo. To mi je izziv. Vse je stvar interpretacije, kak povežeš.

S: Sma pri koncu. Kaki so plani za prihodnost?

M: Ideja je, rad bi odprl trgovinico z vsemi temi dodatki, o katerih sma se pogovarjala, kot *party shop*, v tem smislu, vse za rojstne dneve, poroke, vse za dogodke, z balončki, ... pa z žonglerskimi rekviziti. Pa vsi tematski, od Valentinovega dneva, *Halloweena*, do pusta, s temi vložki. To bi bla taka baza, ko bi mel dogodek.

S: Še zadnje vprašanje, če se maskiraš ob katerih drugih priložnostih?

M: Za pusta. Te sem celi cajt klovn, mam animacije.

S: Kaj pa privat?

M: Ja tudi. Nazadnje sem bil tat, sem se puna vživel. Zdaj, če bi bil kaki tematski *parti*, bi šel.

S: Kaj pa kak *Halloween*?

M: Ne še, bom pa, ker ga zdaj organiziramo, pa bomo meli tudi tekmovanje, pa bojo maske več kot zaželene. Hudo bo.

S: Kaj pa kaki Rimljan, srednji vek?

M: Ja, sem dvorski norček, sem puna zaželen.

S: Kaki športni dogodek?

M: Ne.

S: Kaj pa Rdeči nosek, se mi zdi, da sem zasledila ...

M: Ne, Rdeči nosek ne, klovn zobozdravnik v Zdravstvenem domu na Ptujju. Najprej sem delal promocijo za *Sonic care for kids*, pa dve zobni vili sta ble. In je dogodek res ful dobro izpadlo. Isti dan pa je mela moja mama abrahama, moja teta pa dela na zobozdravstvenem, pa

je rekla, da majo naslednji teden za otroke pregled pa osnovnih informacij. In če bi želel prit. Pa sem se z veseljem udeležil, kot dobrodelno. Za Rdeče noske pa moreš it na neki tečaj, je bolj profesionalno, zaradi pristopa do bolanih otrok. So boj dodelani. Smo pa bli enkrat skup na dogodku Božičkov tek barv, ker se tam zbira za njih.

S: Na kakih humanitarnih dogodkih si bil?

M: Ja, v Ljubljani Soča, v Zavodu v Dornavi, na kaki rojstnodnevni zabavi, pa še jih je.

S: Pa potem pri promocijah, otvoritvah?

M: Ja, ja. Nazadnje za Lesnino.

Priloga G: Prepis intervjuja – pust

Intervju z Vdovo, Ptuj, 9. 8. 2016

S: Torej, govorile boma na primeru pusta. Se običajno maskiraš sama al v skupini?

V: Sama.

S: Lahko malo opišeš celi proces, od priprav ...

V: Priprave se začnejo kaki teden pred pustom ziher. Razmišljanje že tam okrog novega leta, že ful. Pol pa na koncu pride vse spontano. To, kar mam v omari, to pogledam, premečem, pride neka ideja, kaj bi. Zadnja leta se v paru maskiram, no, al pa sama.

S: S fantom?

V: Ja, s fantom al pa s prijateljico.

S: Kaki pa je tvoj financ gre iz tvojega proračuna?

V: Meni za masko ne gre ke dosti. Meni gre potem za pustovanje malo več.

S: Kaj pa so ti izdatki?

V: Za maskiranje samo kupujem bolj rekvizite, očala, klobuk, sabljo.

S: Osnovo pa si sama narediš?

V: Ja, od kar sem odrasla si še nisem kupla nobenega kostuma. Neke si malo zašiješ, če je potrebno. No, improvizacija. Meni je to pust, meni je to čar pusta, da si z improvizirana maska. Kostum si lahko vsak kupi. Jaz se še se posebej rada vživim. Meni nene samo oblačilo predstavlja lika, ampak obnašanje, način hoje, govorjenja, vse. Zato mi je pust všeč.

S: Si sposojaš kake stvari tudi?

V: Ja, ja si kako stvar. Ne zdaj celih kostumov. Ko se kolegice skup maskirajo, pa od ene ruto pa ono pa tisto. Ja, krožijo ful stvari.

S: Kak pa zgleda med pustovanjem, kak zgleda »normaln« dan?

V: Najprej se moreš namaskirat, to je ponavadi norenje sem pa tja pa skakanje, pa probavanje, letijo cote pa klobuke pa vse sem pa tja, dokler nene iz a maske pride neka žnj ven. Te pa gremo v mesto.

S: Pri maskiranju si sama al z večimi ljudmi?

V: Odvisno, odvisno s kom grem pustovat. Mogoče sem s tistimi, ko grem pustovat.

S: To je doma?

V: Doma al pa pri prijateljici doma. Zadnje leta bolj, ne, prej pa se nas je znalo zbrat deset pri kolegici, pa smo mogli še koga namaskirat, ki še niti mislo bit maska pa smo pol ... Je že takrat žur, ja. V bistvu pust je celi žur, energija pa to, od 2. pa do pepelnične srede. Nekaj posebnega.

S: Kam pa se gre ven ponavadi?

V: Mi hodimo v mesto, o gostilnah in mestnih ulicah. Že ful let nisem bla nikjer na kaki prireditvi, torej v šotoru pa to. Pa na povorko.

S: Ven greš torej s skupino al se tam srečate?

V: Ja, ven gremo skupaj al posamezno. Potem pa v mestu itak srečaš nekoga, tudi če ne svojih bližnjih. Nehče je in vsi so dobro razpoloženi in razposajeni. Tak, da se v tistem času vsi družimo, tudi če nismo najboljši prijatli. Skupine, krogi druženja se ful odprejo, fejest se odprejo.

S: Se spomniš kakega primera?

V: Ja, vsak pustni torek, ko priješ v Orfeja, je cela gostilna skup. Pogovarjaš se z vsemi, plešeš z vsemi, piješ z vsemi. Starejši, mlajši, ni nobene veze, tudi če nene poznaš.

S: Si kdaj spoznala koga na novo v času pusta?

V: Najbrž.

S: Potem, če si ohranla stik s kom, ni najbolj primerno vprašanje?

V: Hja. Krogi se razširijo, ko pa je konec pusta pa se vgasne, pa nehče pritisne gumb, pa smo spet vsi po starem, tak kot smo bli. To je moj *filling*.

S: Da se vrnema še malo k tej skupini? To so tvoji prijatli ...

V: Ja, v bistvu. Nekak je tradicionalno je z eno mojo prijateljico, midve sma ziher skup. Ne vem, kaj bo, ko bo ona dobla otroka. To me malo skrbi.

S: V času pusta, se maskira večkrat, enkrat, dvakrat, trikrat?

V: Odvisno od tega, kak dogo traja pust, ampak ziher vsaj na pustni petek, soboto, pustno nedeljo pa pustni torek.

S: Tak, da minimalno štirikrat?

V: Ja.

S: Lahko našteješ, kaj si kaj bla za pusta?

V: Rdeča kapica, vdova, piflarka, pol sma bla Črna mačka pa beli mačkon, vse to je blo lani.

S: V času enega pusta si več mask?

V: Ja, ja tak al tak. Ena kolegica je na primer za vsaki pustni torek ciganka, tradicionalno, pustni petek pa je neka *disco* diva, neka 80-ta. Zaradi tega v žura v CID-u. pol sobota je neka ekstravaganca, v nedeljo je nekaj najbolj mimo grede.

S: Večina dogodkov, ki jih omenjaš so zasebni, javni?

V: Javni.

S: Zunaj, znotraj?

V: Pustna nedelja je veni, torek tudi načeloma, ostalo je pa ... eno je *Disco* žur v CID-u, v soboto pa je Kurentanc ponavadi, to KPŠ organizira, samo so bolj tak zadnje čase. Bomo mogli neke drugega poiskat.

S: Veš mogoče, kdo financira te dogodke?

V: Najbrž žur v CID-u, CID, ostalo Kurentanc KPŠ, Mestna občina pa ma prek nedeljo, torek pa zasebni gostinci.

S: Kaj ti je za pusta najbolj všeč?

V: Energija. Taka odštekanost. Svoboda. Nič ni preveč kontraverzno. Nekak vsi grejo s tem. To mi je všeč. Ni neke zadržanosti.

S: Te mogoče kaj moti, če si kaj opazla?

V: Ja moti me, da se je to sprevrglo, včasih, samo v neko pijančevanje brez nekega pomena. To me moti, da se gre samo za pijanico pač. Dostokrat z ljudmi, ki niti niso namaskirani. Letos, ko je bla Ptujška noč sem točno to razmišljala, da malo spominja na pust, samo neko popivanje brez namena.

S: Kaj pa je drugače namen?

V: Sprostitev, pa zabava pa svoboda. Da se lahko izražoš.

S: Ker za pijančevanje bi lahko podobno rekli, sprostitvev pa zabava pa svoboda...

V: Ja, ja. Samo eno je, ko ti popivaš in se zabavaš ob tem, drugo pa je, ko se samo, da se pije, pa razgraja.

S: Da je pitje kot obstranska dejavnost, ni pa edini cilj?

V: Ja, točno to, ja. Moti me, da ti ljudje, Ptujčani, ki se nene maskirajo potem pa samo popivajo, kar lahko počnejo vsaki vikend. Tak zgubi se tota namen. Meni je vseč to, kot da si v nekem filmu, pa se lahko maskiraš, se spreobrneš v ta lik.

S: Se ti zdi kaj posebej zanimivega?

V: Etno povorka. Ful. Povorka tudi, malo je predolga.

S: Misliš, da bi moglo bit maskiranje bolj ali manj organizirano, bolj ali manj spontano?

V: Jaz mislim, da bi morali lokali se maskirat. To se mi zdi ful dobra ideja.

S: Lokali kot prostor, da se maskirajo?

V: Ja, da majo temo. Tak kot je mel Orfej zadnji dve leti, ko je bil ladija. Mislim, da bi morali, da povem en svojo vizijo, kako bi se mogli lotit pusta na Ptuju. Mamo probleme s tem, da je šotor edini plac, kam se lahko gre žurat. Pa se morjo vsi lokali ob neki uri zapret, posebej čez teden. Da bi se lokale moglo spodbujat k temu, da maskirajo, pa natakari pa to, kako temo in da se tem lokalom da neomejen delovni čas za časa pusta. Mislim, da bi blo to ful dobro, ker bi mesto blo ful polno, zagotovo. Zdaj vsi drvijo v šotor, ker se v mestu vse zapre po določeni uri. S tem bi občina spodbujala lokale, ker je to moti, da lahko maš odprto. Pa še kako tekmovanje se lahko organizira za najboljše namaskirani lokal.

S: Maš kako rdečo nit, ki povezuje vse maske, ki si jih naštela, al način obnašanja, al ...

V: Jaz rada pretiravam. Ze sem bla simbolno za pustni torek vdova, ampak od kar mam partnerja, več ne. Zato ker je v torek pokop pusta.

S: Lahko poveš še malo o pretiravanju, kak to zgleda.

V: Ko sem bla vdova, sem vreščala, v joku, odkar sem začela pustovat, pa dokler nisem šla domov, to je deset ur mogoče malo več. To pomeni pretiravanje.

S: Pogovarjala si se takrat?

V: Z jokom (*oponaša z glasom*). Mogoče tu pa tam kako besedo. Samo to ko enkrat začneš, na začetku je malo čudno, pol pa čist not padeš. Pa ko sem bla Charlie Chaplin, takrat sem hodla tak (*pokaže*), pa nisem neke govorla, bolj nemo, pa plesala na enak način kot Charlie Chaplin hodi in pleše. Ko sem bla piflarka, sem celi večer škilila. Te mi je blo malo žal.

Rečem drugi dan kolegici kak me glava boli, pa reče: »*Od alkohola?*«, jaz pa: »*Ne, od karaktera.*« Tak pretiram. Vživim se do konca.

S: Maš rada bolj kritične, šaljive maske, al tihe ...

V: Ja, odvisno. Zdaj neke politično se nene izražam. Ampak bolj se gre za neko zabavo, bolj se držim navdiha. Eno leto sem bla karma. Ja, to me je izučilo, da ne moreš bit karma drugim, ker je bla moja lastna najhujša.

S: Še lahko malo opišeš ...

V: Ja, ni se za igrat s karmo.

S: Kak pa si bla oblečena?

V: V ogrinjalo, nič posebnega, pa eno krilo sem mela, ampak sabljo in pol sem prepustila...To nene, to zbriši. (Ni želela več govoriti o tem, vendar po snemanju je povedala zgodbo in dovolila, da jo zapišem. Zgodba gre takole. Ko je bila karma, je od pirata dobila sabljo, ki ji je rekel, da jo mora ona danes imet. In potem je z njo hodila okoli in tepežkala ljudi, po vsej gostilni, vsakega. Nekaterim ni bilo všeč. Ko je prišla domov, jo je okaral tudi njej fant, v smislu, da je šla predaleč. Drugi dan je imela »moralnega«. Prav, da so jo še pol leta nekateri čudno gledali in da je srečala enega fanta, ki ga je takrat drugič vidla in ji je rekel: »*Tvojega hsihta (obraza) ne bom nikoli pozabo!*«)

Morem pa rečt, da je blo to zelo spontano, je nastalo v času. Nisem šla od doma s tem namenom. Razvila se je maska skozi večer.

S: Maš na splošno pripravljena kako besedilo, gibe, nekaj si že omenla. Si zmisliš sproti?

V: Malo je neka ideja, ampak pol se itak razvija. Osnovna ideja je, vse ostalo pa se razvije skozi večer, skozi špricar tudi.

S: Kje pa črpaš ideje?

V: Ne vem, čist spontano ... kar tak ... se mi zazdi.

S: Razmišljaš namensko o tem?

V: Ja, itak, že po poletju malo. Res. Lahko, da si točno to, lahko pa si čist drugega.

S: Ponavadi maš take maske, ki prekrivajo celotno telo, al obraz, al samo dodatki?

V: Da bi imela popolnoma prekriti obraz, to še nisem. Bolj make up, namazano. Nene se čist prekrijem, da se ne bi vedlo, kdo je. Jaz to rajši z vsem, z oblačili, rekviziti, frizuro ... rada ful

delam. Ta bleda mi je vseč. Obnašanje pa je tak najbolj pomembno, se mi zdi, da te to naredi za masko. Najbolj. Lahko maš original kostum, pa če nič ne spremeniš v vedenju ...

S: Misliš, da je to odločitev, da se vživiš al ti maska, da to?

V: Meni je to odločitev, ker mi je vseč. Igralci se verjetno tak počutijo, kot se jaz za pusta.

S: Malo sma že govorile o tem, kaj delaš, ko si namaskirana?

V: Gremo ven, plešemo in se zabavamo.

S: Kak pa bi opisala obnašanje v primerjavi z vsakdanjim?

V: Bolj glasno je vse skup. Bolj sproščeno, ljudje niso zadržani. Pri enih je to edini čas v letu, ko se ne maskirajo.

S: Maš kaki primer mogoče?

V: Ja, moški so dostikrat malo tak, manj zadržani, se pokaže, se pokaže neotesanost človeška. Celo leto se finega dela, pa nič nene narobe dela, ko pa je pust, pa dela samo sranje, razbija, pa je *na antle*.

S: Ti, ko si veni, se držiš v krogu znancev?

V: Jaz sem okoli. Mam pa bazo.

S: Maš kot maskirana kake posebne pravice ali dolžnosti?

V: Dolžnost je glih to, da si maska. Edina pravica vsakega zamaskiranega in hkrati tudi dolžnost, da se znebiš predsodkov.

S: Bi rekla, da si upaš več kot ponavadi?

V: Kaj se upanje tiče ne, ampak si dovolim več. Zagotovo. Pust je olajševalna okoliščina.

S: Kaj pa je zločin?

V: Ni zločina, to je to.

S: Kaj bi rekla na splošno, zakaj se ljudje maskirajo oziroma grejo pustovat?

V: Po moje za to, da malo pozabijo na sivi vsak dan, ki nas tepe. Februar je tudi taki depresivn, po novem letu. Mislim, da se maskirajo zato, da malo pobegnejo, da se sprostijo, da ne rabijo bit tak zategnjeni, kot so celo leto.

S: Maš ti kaki posebn razlog zakaj se maskiraš?

V: Da se popestri.

S: Kaj so prednosti in slabosti nošenja maske?

V: Prednosti so, da si lahko nehče drugi, tega ne moreš skoz. Slabost, da nene pozabiš kakega pripomočka. Morš študirat, ki maš ke.

S: Se vedno vživiš v tisto, kar si oblečena?

V: Hja, ko je Rdeča kapica te glih ne, to so maske, da so za to, da so maske. Nene se vsakič teh štirikrat vživim tak v vlogo. Dva do trikrat..Potem pa so one, ko so boj vsakdanje, ne vem, kaj bi lahko delala osem ur kot Rdeča kapica. Jaz mam bolj tak ene dve, tri na pust. Tiste so ta glavne. Tisto ke je za sproti, je bolj za to, da nisi tak kak si skoz.

S: Kak pa bi opisala sebe, če bi se gledala od zunaj?

V: Kot zakleto mi pride samo ena beseda, mam na umu. Neuravnovešena. To ni glih najboljše. (*smeh*) Saj naj bi bil pust očiščenje, je bil včasih konec leta. Sem gledla enkrat po televiziji.

S: Misliš, da se je pomen maskiranja oziroma pusta spremenil čez čas?

V: Mogoče se je razumevanje ljudi spremenilo, ampak pomen pusta se ni. Kak ljudje to, mlajše generacije se mogoče nene tolko s tem ukvarjajo, je pač neki žur. Dosti se jih tui nene maskira. Neki žur, ko je vse skup bolj divje. Mogoče tudi bolj z leti si drugače jemlješ kot pri osemnajstih.

S:Tudi pri tebi je verjetno razlika?

V: Jaz dosti bolj intenzivno zdaj pustujem, kot sem prej. Prej se tudi dostokrat nisem niti maskirala.

S: Bi rekla, da je vzrok v tem, da ti je čez leto že blo bolj vseeno?

V: Ne. Mislim, da sem bla še za pusta bolj zategnjena kot zdaj, čez leto pa še za pusta.

S: Kaki so kaj plani za prihodnost? Kake želje?

V: Joj, o tem zdaj ne morem, se niti ne sme.

S: Se maskiraš tudi ob drugih priložnostih?

V: Ne, jaz pravim, da se maskiram samo enkrat na leto.

S: Lahko preverim? Si bla mogoče kdaj na kakem protestu, gej paradi? Na kaki tekmi?

V: Ne.

S: Noč čarovnic, *Saint Patrick's*?

V: Ne praznujem tega.

S: Kake tematske, kake privatne.

V: Ne, ena je bla, samo je bla za pusta. Drugače pa v Španiji, ko sem bla ... samo to je blo moje delo.

S: Kaj pa?

V: Šove smo delali, če je bil *Disney show*, sem mela več *Disney* mask. Sem bla pujs, pa opica.

S: To ste delali kot predstave al so se prisotni tudi maskirali?

V: Kot predstave. Mi sam smo se maskirali. Mogla sem se. Pa za mini disco. Pa za delo sem se mogla tudi za Noč čarovnic.

S: Si se takrat tudi vživela?

V: To je bla služba, tak da se tam zagotovo nisem mogla vživeti. Nisem si niti želela. Maska mi je bla kot pripomoček za animacijo.

S: Kaj pa festivali kot so srednji vek, Rimljani?

V: Ne, tega se nene. V taki izvedbi kot je, se mi zdi samo popivanje. Nene se mi zdijo toti festivali pri nas, bla kot neki piknik, pa da se lahko malo našemijo pa napijejo kolegi med sabo.

S: Pa si že kdaj bla?

V: Nisem šla gledat, sprevide pa to sem vidla v mestu. Igre pa ne.

S: Kaj pa kaka varianta swing? Ob prihodu novih filmov, zombi?

V: Ne.

S: Kaj pa kaki zimski možje?

V: edino na faksu smo meli enkrat prestavo, božično. Tam sem bla srna. Pa še eno plesno predstavo smo meli, mjuzikl, s katerim smo hodli okoli pa služli, po hotelih. *Grease*. To je blo the best. Fenomenalno. Super. Smo plesali eno uro.

Priloga H: Prepis intervjuja – noč čarovnic

Intervju z Nado Vamberger, Ptuj, 10. 8. 2016

S: Govorili boma o noči čarovnic. Pa bi te prosila za začetek, da poveš malo, kak si prišla na idejo, opišeš kak zgloda.

N: Idejo sem dobila, ker je po televiziji dostikrat blo. To so ameriški vplivi, tak mam občutek. Pol pa sem malo hotla ženske skup povabit pa se mi je zdela dobra ideja, da se malo zmaskiramo in proslavimo enkrat letno.

S: Proslavite kaj?

N: Da smo že ženske skupaj ... to je bil bolj motiv. Potem pa, če še je malo maskiranja, pa še je tolko bolj zabavno.

S: Kaka je struktura te skupine, kdo so te ženske?

N: To so v glavnem moje kolegice, sorodnice, tiste, ki so mi blizu. Mam neki krog žensk, ki se z njimi večkrat dobim, to so nečakinje, pa iz službe dve, tak ...

S: Kolko pa vas je približno?

N: Mislim, da okrog deset.

S: Kolkokrat pa si to organizirala?

N: Jaz dvakrat, pol pa sem pričakovala, da bo kdo drug prevzel. In je potem od snahe mama organizirala, ampak ni blo naprej. Pol pa nisem jaz tudi. Jaz sem še te poleti na občni zbor povabila, smo mele piknik.

S: Kaj pa glede na starost?

N: To okrog 50, 60 smo ble takrat stare. Jaz sem pripravla vabilo, pol sem pripravla jedilnik. To more bit v stilu čarovnic. To je bil aperitiv kačja slina, pol obara iz kurjih kremplčkov, pol pogača iz vampirjeve skute in Gargamelovo božansko vino. To je vsaka dobra. Pa fino s to sliko čaravnice gor. Pol sem seveda tudi, prt je mogo bit črn.

S: Da si še prostor okrasila?

N: Ja, ja seveda. Pa moram rečt, da so tisto prvo leto vse resno vzele, so prišle lepo maskirane, še snaha z deco. Pa mi je žal, da nekak to ni pol naprej zaživel. Saj, če bi jaz poklicala, bi takoj spet prišle. Samo sem se pol premisla.

S: Večinoma ste mele samo kot neki dodatek al prav?

N: Ne, ne, kar pošteno. Tak črna obleka, klobuk, pa kakšna lasulja, namazane niti ne. Kaki nos. To mi je blo zanimivo pri tem vabilu ...sem napisala, kje se pride do nas (*prebere z vabila*): »do mene domov lahko pridete z metlo ali z avtom.« To mi je blo tak všeč.

S: Če se vrnemo nazaj na skupino, to so ženske, s katerimi se srečuješ tudi čez leto?

N: Ja, ja na kavici, na piknikih. Mam en taki krog žensk, ki se večkrat dobimo.

S: Kak to, da si se odločila samo za ženske?

N: Hmm, kaj pa jaz vem. Saj včasih so domači moški prisotni. Se mi je zdelo tak zanimivo. Čarovnice to spada k ženskam.

S: Ste tudi kaj čarale?

N: Ne, to ne.

S: Kaki protokol je bil ob jedilniku?

N: Ne. Aperitivček, pa jedle smo, pa pile. Pa potem, ko se napiješ, pa klepetanje. Drugo ne.

S: Plesale niste?

N: Ne.

S: Kak se je to druženje razlikovalo od nekega vsakdanjega?

N: Bilo je podobno kot drugi rojstni dnevi al pa kaj takega, ni se nekak. Malo vesele smo ble, ker smo ble ženske same.

S: Za vedenje ne bi rekla, da se je kaj spremenilo, da bi se kera posebej vživela?

N: Ja, je ... ko so prišle, so bli vriski in kriki, takih čarovniških vzklikov. Maska naredi svoje, vseeno. Fajn so se počutile vse. Se mi je zdelo, da so uživale.

S: Ponavadi te enkrat na leto ste se doble, aja, pa občni zbor sma še rekle.

N: Ja, to je v oktobru, moraš pazit, ker je potem 1. november, Američani majo to nekak skupaj, jaz pa sem prej pripravla, ker ne paše. Odvisno, kak vikend pride. No, Tamarina mama, od snahe je tudi lepo pripravla, je prav naredla juho s kremplji not. Pa še bučo, taki nasad smo doble za domov. Tudi stopnice je mela gor vse s svečkami, da je bla tema. Pa tudi not, prt, pa servirano.

S: Kaj pa kake buče pa to?

N: Ja, ona je mela prav dekoracijo z bučami. No, saj Tamara je tudi na balkonu z deco, en dan prej zrezala buče. Ja, smo meli.

S: Kolko pa je šlo sredstev, denarja iz osebnega proračuna.

N: Vse, iz mojega. Jaz sem bla gostitelj, pa so bli vsi stroški moji, pa moja ideja.

S: Kaj ti je blo najbolj všeč?

N: Druženje. Jaz bi še to kar proslavljala. Mi je vseeno, če so ameriški prazniki, glavno, da se družimo. Čim več praznikov. Je pa to problem, da so ene v službah, pa je težko uskladit.

S: Te je kaj zmotlo?

N: Ja, mogoče, da ni nihče nadaljeval. Poleti smo se še lušno mele.

S: Ampak takrat niste ble namaskirane?

N: Ne. Ampak je blo vabilo, ista zasedba, ko so moški šli na izlet, tak da jih ni blo. Malo bolj sproščeno. Pa solato z rožami, s kapucinkami smo jedle. Ja, pa otroci so se maskirali, to mi je blo všeč. Tamara jih je namaskirala in so nas prišli postrašit.

S: Kaj pa so bli maskirani?

N: Spidermani pa tako, ne čarovnice. In so nas s teme prestrašili.

S: Pa je res, da so bli psi tudi namaskirani?

N: Aja, ja, seveda. Al je blo to za pusta? Ne spomnim se, možno je. Sem jih maskirala za poroko, za pust, za novo leto. Te otroške kape se mi zdi, da so mele.

S: Kaj bi rekla, da je neko sporočilo tega druženja?

N: Meni je to, ker je to ta ekipa, ki mi odgovarja ... Vedno ko se maš dobro, več je takih prireditvev, samo, da se maš fajn. To je sporočilo. Meni ni težko to pripraviti, samo da ljudje pol pridejo. Da se maš fajn, to je bistvo. Mele smo Gargamelovo vino, to je bil traminec pozna trgatev, samo to smo pile.

S: Si se s kom drugim, ki ni bil na dogodku, pogovarjala o tem?

N: Ja. Mogoče sem omenla, samo se zdaj ne bi mogla spomnit.

S: Poznaš koga, ki bi temu nasprotoval?

N: Ja, en odziv je bil. Ena si je od duhovnika sposodla črni, ta plašč, je pol nekak dobla da to ni katoliški praznik in potem ni več prisostvovala zraven.

S: Sama je prenehala hoditi?

N: Ja, ja, da ne bi slučajno greha mela. To je bil greh.

S: Kak pa bi opisala vedenje drugih, če se je kaj spremenilo?

N: Me smo kar vedno dobre volje. Nisem mela tak občutka. Al je blo? Vesele smo ble sigurno. Da ti maska neki, sigurno smo se drugač obnašale. Veselo. Neki pogum ti da. Pa po tramincu ...

S: Kaj pa bi označila za prednosti, slabosti tega, da maš masko?

N: Maska ti da res mogoče malo občutek druge identitete.

S: Misliš, da se je kaj spremenilo čez čas?

N: Ja, trikrat smo mele, pa je zamrlo. Pa sem še nekak probala, pa se nismo uskladile.

S: Se maskiraš tudi ob kakih drugih priložnostih?

N: Za pust. Prej smo, ko smo šli ven, zdaj pa tudi kako malenkost, ko naši pridejo na kosilu. Bolj kot dodatek. Pa na mizo obvezno konfeti, pa trakci. To pripravim.

S: Kaj pa v mestu, povorka pa to?

N: Ja, neko malenkost, kako lasuljo, nič kaj večjega.

S: Imam še par primerov, pa jih bom naštela, če se mogoče spomniš. Mogoče na kaki dekliščini?

N: Ne. Prej ni blo to tak, to je zdaj zadnja leta, so ble bolj na vasi pol pa nič, zdaj pa spet.

S: Kaj pa *Saint Patrick's*?

N: Ne. To pa sem te misla vprašat, to Rimljane pa to maš?

S: Ja.

N: Zgleda, da se ljudje radi maskirajo.

S: Kaj pa zasebne zabave v maskah, zombi shodi...

N: Ne. Sem pa se spomnila, da pa smo eno leto bli za noč čarovnic tudi na Goričkem, na Gradu, je blo lušno. Sem se tudi maskirala.

S: Kaj pa kaki dedek Mraz, ti zimski možje?

N: To pa smo lepo pripravili, se je od Tamare mama oblekla v Božička. Večkrat smo to pripravili, pa tudi za parklja. Je šel Slavo, mož, v Avstrijo po kostum. Veš kako, s kremplji in vsem. Je deco lovil. Za parkle smo meli skoz, za svojo deco, zdaj za vnuke.

S: Kaj pa Sveti trije kralji?

N: So prišli. Veš kaki so bli, so peli. Jaz jim vedno odprem. Za pusta tudi razmenjam dnar, ker deca pridejo. Ker vem, da sta naša dva rada hodla okoli, pa mi ni težko za tisti everček dat. Pa za svečnico pridejo pet, trije kralji pa so prišli, pošteni, odrasli. So bli Tamarini kolegi iz pevskega zbora. Smo jih malo pogostili.